SOSYALİST parti İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

AYLIK DERGİ
SAYI 4
NİSAN 1971

halkın gücü her engeli yıkacaktır

öncü devrimci hareket proletaryadan doğar

ana çizgileriyle 1960-1970 dönemi

türkiye'de işçi hareketleri: 1923-1939

pakistan: yahya han'cılığın iflâsı

SOSYALİST
parti
İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

Aylık Dergi *Sayı 4* *Nisan 1971*

Kurucular adına sahipleri : N. Atasoy, Ç. Anadol / Yazı işleri sorumlusu : Ç. Anadol / Yönetim yeri : 19. sokak, nr. 16, Bahçelievler, Ankara / Telefon: 13 13 44 / İstanbul bürosu: Peykhane cad., Sipahi han, kat 3, Sultanahmet, Abonesi : Yıllık 50, altı aylık 30 lira / Avrupa ve Ortadoğu için yıllık 75, altı aylık 45 lira / Öteki ülkeler için yıllık 125, altı aylık 70 lira / İlânlar : Tam sayfa 800 lira / Basıldığı yer : Eko Basımevi.

GÖSTERMELİK REFORMLARLA EMEKÇİ KİTLELER UYUTULAMAZ

HALKIMIZIN DEVRİMCİ GÜCÜ HER ENGELİ YIKACAKTIR

Türkiye'nin içinde bulunduğu toplumsal bunalım ve bunun önemli bir parçası olan egemen sınıfların açmazı, politik planda yeni yansımalara yol açmıştır. Egemen sınıfların siyasî çözümsüzlüğü, Komutanların verdiği muhtıra ile yeni bir iç aşamaya varmıştır.

Derinleşen iktisadî kriz ve keskinleşen sınıf mücadelesi, egemen sınıflar arasındaki çelişkilerin artması, şiddet kazanan gençlik hareketleri siyasî krizi derinleştirmiştir.[1] Egemen güçlerin, kendilerini politik iktidarda temsil etmekle görevli, istedikleri nitelikte bir kadroya sahip olmamaları ile kriz derinleşmektedir.

Türkiye'de "Şehir Küçük Burjuvazisi"

Geri kalmış ülkelerin çoğunda, şehir küçük burjuvazisinin politik tutumu, kapitalist-emperyalist ülkelere kıyasla daha etkili bir yer tutar.

Avrupa kapitalist devletlerinin iktisadî ve siyasî nüfuzu altında kendi burjuvazisini yetiştiremeyen ve komprador burjuvaziye sahip olan Osmanlı İmparatorluğunda aydın küçük burjuvazi, bürokrasinin genç kesiminin öncülüğünde güç kazanmış ve bazı ileri atılımlarda bulunmuştur. 1908 devrimine bu zümre öncülük etmiştir.

Daha sonra, şehir küçük burjuvazisi, Anadolu ticaret burjuvazisi ile birlikte Kurtuluş Savaşı'na öncülük etmiştir. Bu savaşın ve savaş sonrası kurulan Cumhuriyet'in yönetici kesimini, asker-sivil bürokratlar temsil etmekteydi. Küçük burjuvazinin bürokrat kesimi izlediği politikayla giderek burjuvaziyi güçlendirmiş ve emperyalizme teslim olmuştur.

1950'de iktidar ortaklığından uzaklaştırılan küçük burjuvazi, daha sonra asker bürokrat kesimin aracılığıyla, temelde kendi sınıfsal çıkarları adına 27 Mayıs hareketini düzenlemiş bazı sosyal ve demokratik haklar elde ederek politik iktidardan ayrılmıştır.

1960'da bürokrat küçük burjuva tutumu, emperyalizme karşı çıkmadığı ve herhangi bir alt yapı reformu vâdetmediği, bazı üst yapı değişikliklerini gerçekleştirip, seçimlerle politik iktidardan uzaklaşacağını

[1] Bunalımla ilgili daha ayrıntılı yorum önceden verilmişti. (Sosyalist Parti, sayı 2, sf. 2-18, Şubat 1971).

söylediği için egemen sınıflarca "tehlikesiz" kabul edilmişti. (Nitekim asker bürokratların "iktidardan ayrılmak istemeyen kesimi" altıncı ay sonunda büyük ölçüde tasfiye edilmiş bulunuyordu.) Daha sonra, emperyalizmin ortağı yerli finans kapital öncülüğündeki egemen sınıflar, politik iktidara tam anlamıyla hakim oldular ve politik kadro olarak AP'yi kullandılar.

Öte yandan egemen sınıflar, küçük burjuvazinin bürokrat kesimine bazı demokratik haklar dışında, yeni ekonomik avantajlar tanıyarak, bürokrasinin özellikle asker kesimini kendileri için zararsız hale getirmeğe çalıştılar.[2]

Bunlar olurken, bir yandan da emekçi sınıfların mücadelesi gelişiyor, devrimci düşünce ve eylem yaygınlaşıyordu. Böylece aydın küçük burjuvazinin sivil kesiminde sol düşünceler yayılırken, asker bürokratlar arasında ise reformist eğilimler beliriyordu.

Asker Bürokrasinin Tutumu ve Son Gelişmeler

Zamanla ülkenin sürüklendiği iktisadi kriz, egemen sınıfların açmazı ve genel toplumsal huzursuzluk, politik alanda kendini iyice göstermeğe başlayınca, asker bürokratlar içinde toplumsal bunalımın temelde alt yapıdan geldiğini, bu nedenle birtakım "köklü" reformlar yapmak gerektiğini düşünenler çoğalmaya başlamıştır. Ordu içindeki politik tutumlar, derece derece farklılaşmalar gösteren bazı gruplar halinde kümelenmektedir. Anlaşılıyor ki, fanatik sağcı tutumdan radikal sol tutumlara kadar çeşitli eğilimler ordu içinde belirmektedir. Bu klikleşmelerin sağ unsurlar ve reformist unsurlar halinde iki ayrı tutumda kristalleştiğini düşünmek mümkündür. Reformist gruplaşmanın içinde de sol radikal bir grubun bulunması doğaldır.

Asker bürokratlar içindeki çeşitli eğilimler, toplumsal kargaşa karşısında ordunun "müdahaleci" geleneğini canlandırmıştır. Muhtıranın verilmesinde reformist kanadın ağır basmış olduğu söylenebilir.

Söz konusu muhtırada toplumsal bunalımın sorumlusu olarak AP iktidarı ve parlâmento gösteriliyor, köklü reformları gerçekleştirecek "partilerüstü" bir hükûmetin kurulması öneriliyor, aksi halde idareye el konulacağı belirtiliyordu.

Ağır basan reformist unsurların, hakim sınıflar arasındaki çelişkileri de değerlendirdikleri ve çıkarları finans kapitalle çelişen bir kısım burjuvazinin desteğini almak için çaba gösterdikleri düşünülebilir.

[2] 1960-71 arasındaki gelişimlere bu sayımızdaki "Bugünkü Dağınıklığın Kökenleri ve Temel Nedenleri, Ana Çizgileriyle 1960-1970 Dönemi" başlıklı yazıda kısmen değinilmiştir. (sf. 22-43)

Olayların Gelişimi ve Finans Kapital

Askerin kontrol ettiği bir politik kadro, devrimci mücadeleyi engellemek, sınıf mücadelesini geciktirmek bakımından finans kapital için uygundur, ama sözkonusu muhtıra finans kapitalin de işine gelmeyecek bazı reformları talep eden ordu mensupları tarafından verilince, finans kapital tam anlamıyla kontrol edemeyeceği bir hareketi şüphesiz ki kuşkuyla izler, ve ilk andan itibaren o girişimi kesin denetimine almak için çeşitli tertipler, oyunlar, çabalar gösterir.

Nitekim bu defa da böyle olmuştur. Olayların gelişiminde, tekelci burjuvazi vakit kazanmaya çabalamış ve önemli adımlar atmıştır.

Bu durum Sunay'ın kamu oyuna verdiği genel mesajda ilk belirtisini göstermiştir. Sözkonusu muhtıra AP iktidarını ve parlamentoyu baş sorumlu olarak gösterip, reformların yerine getirilmesini önerirken, Sunay'ın mesajı, baş sorumlunun "aşırı akımlar" olduğunu belirterek, reformları ikinci plana itip anarşiyle mücadele, aşırı sağa ve aşırı sola karşı mücadele şeklinde tehditkâr bir ifade taşıyor, hattâ ülkede düşünce ayrılıklarına bile müsamaha edilmeyeceğini söylüyordu. İlk gün çekimser bir tutum izleyen burjuva partileri daha sonra itiraz seslerini yükseltmeğe başladılar. Sonra da ordunun bazı kilit noktalarındaki çok sayıda yüksek rütbeli subay emekliye sevkedildi veya başka görevlere, başka birliklere tayin edildi. Böylece, reformist unsurlar arasında başlangıçta etkili olan bazı *radikaller* tasfiye edilmiş oldu.

Böylelikle mâli sermaye kendi amacına uygun bir tutumu gerçekleştirme, ve girişimi tam olarak kontrolüne alma doğrultusunda hayli yol katetmiş, buna rağmen finans kapitalistlerin çabaları henüz bitmemişti.

En sonunda Nihat Erim başkanlığında bir kabinenin kurulmasına karar verilmesiyle, mali sermaye, otoritesini büyük ölçüde yeniden kurmuştur. Erim'in ilk mesajları "huzurun sağlanması", "anarşinin önlenmesi" noktalarında toplanmaktadır. Bu, devrimci mücadeleyi sindirmek, sınıf mücadelesini bastırmak anlamlarına gelir. Fakat, asker bürokratlar arasında büyük huzursuzluk mevcuttur ve önümüzdeki dönemde bunun yansımaları beklenebilir. Bu nedenle, şehir-kır küçük burjuvazisinin ve asker bürokratların ülkedeki etki derecelerine ve sınırlarına değinmek yerinde olacak.

Müdahaleci Tutum ve Bürokrat Küçük Burjuvazi

Emperyalizm tarafından sömürülen, geri kalmış bir ülke olan Türkiye'de bürokrat küçük burjuvazinin, ve özellikle asker kesiminin politik olaylarda etkili olma alışkanlığı böylece bir kez daha görülmüştür.

1960 sonrasında sermaye tekelleşmesinin arttığı, finans kapitalin güçlendiği ve bunun karşısında devrimci hareketin güç kazandığı, ama en

önemlisi başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi sınıfların mücadelelerinin — kendiliğinden de olsa — hızlandığı bilinen bir gerçektir.

Böyle bir durumda küçük burjuvazinin bürokrat kesiminin etkisinin azalacağı açıktır. Gitgide güçlenen ve biribiriyle artan bir şiddetle mücadele eden iki modern sınıf, proletarya ile burjuvazi arasında sıkışıp kalmağa mahkûm olan küçük burjuvazinin bugün içinde bulunduğu güçsüzlük olağandır.

Örgütlü sınıf mücadelesi geliştikçe, çarpışan sınıflar arasında, küçük burjuvazi ya proletaryanın, ya da burjuvazinin yanında safını seçecektir. Genel olarak emperyalizmin sömürü ve tahakkümü altındaki ülkemizde, küçük burjuvazinin ileride parçalanarak önemli kesimiyle işçi sınıfını desteklemesi beklenir.

Şüphesiz ki Türkiye'nin ordusunu, bir kapitalist-emperyalist ülke ordusu gibi görmek doğru olmaz. Burjuva devlet makinasının organı ordunun mensupları, sınıf kökenleri bakımından küçük burjuva olduklarından, sınıf çatışkıları arasında, küçük burjuvazi tutum aldıkça, bu durum ordu içine de yansıyacaktır. Hele bürokrat küçük burjuvazi geçmişte önemli etkilemelerde bulunmuşsa ve ordu mensupları arasında "ülke durumundan sorumluluk duyma" duygusu yoğunsa ve geçmişteki bazı kritik anlarda askerlerin müdahale etmesi olağan hale gelmişse ve halk da bu müdahaleci geleneği normal karşılıyorsa, asker bürokrasinin — hayli azalmış olmakla birlikte — etkisini sürdürmesine şaşmamak gerekir.

Küçük Burjuvazinin Reformculuğu Nereye Kadardır?

Modern sınıfların önemli güç kazandığı toplumlarda küçük burjuvazinin tek başına politik bir güç olarak ortaya çıkması, hele iktidara ortak olması söz konusu değildir. Küçük burjuvazi temel sınıflardan birisine dayanmak zorundadır. Eğer reformist küçük burjuvalar Türkiye'de bir atılım yapmaya giriştilerse — her şeyden önce kendilerinin sınıfsal konumları, özellikleri ve ideolojileri icabı — bu atılım daha başlangıçta kısıtlı olmağa mahkûmdur. Bu kısıtlılık bile, egemen sınıfların öncüsünün istediği sınırları aşıyorsa, finans kapitalin onları, aşılan sınırlar gerisine çekmeği başardığını göreceklerdir.

Dolayısıyla, günümüz Türkiye'sinde bürokrat küçük burjuvazinin reformculuğu daha başlangıçta oldukça sınırlıdır. Küçük burjuvazi etkisini reformları gerçekleştirme doğrultusunda kullanırsa finans kapitalin müsaade etmeyeceği reformları yerine getiremez. Genç küçük burjuvazi, yapısı icabı — özellikle geleneksel düşmanlıkların var olduğu ve emekçi sınıflar mücadelesinin henüz güçlenme ve örgütlenme sürecinde olduğu Türkiye'de — işçi sınıfı devrimciliğine şimdilik kesinlikle karşıdır. Bu nedenle reformist küçük burjuvazi etkisini her şeyden önce sınıf mücadelesine ve

işçi sınıfı devrimcilerine karşı kullanacaktır.

Bürokratların ikinci olarak engellemeğe çalışacakları akım "irtica akımı" olacaktır. Ancak, çok uzun yıllar egemen sınıflar ve arkalarındaki emperyalizm tarafından tezgâhlanan, tefeci-tüccar zümrenin aktif çabalarıyla yaygınlaştırılan ortaçağ teokratik taassubu Türkiye'de sanıldığından daha da örgütlüdür. Ülkenin dört bir yanı imam hatip okullarıyla doludur. Bu devlet diplomalı irticaın yanısıra, binlerce hafız kursları ve hemen semen her köyde bir kuran kursu bulunmaktadır. Ayrıca, çok sayıda tarikat gruplaşma ve çalışmaları, evlerde yapılan ayinler, "sohbetler" irticaın illegal örgütlenmesinden başka bir şey değildir ve bu illegal örgütlenmenin ipleri CİA'nın elindedir. Ayrıca, irtica baskı ve şiddetle değil, burjuva demokratik devrimin daha ileri götürülmesiyle önlenir. Bunun asgari şartları ise bazı köklü dönüşümlerdir.

Bu nedenle küçük burjuva doğrultusu, irticai çalışmaları fazla geriletemeyecek, buna karşılık işçi sınıfı devrimciliği ve diğer ilerici akımlar için zararlı olacaktır.

Şu halde, bürokrat burjuvazinin ön planda gözüktüğü bir dönemde, devrimci mücadele aleyhine bir anti-demokratik tutum izlenecektir. Egemen sınıflar bu bakımdan son propagandalarında halk düşmanlığını daha da körüklemekte, bilinçsiz kitleleri ve bürokratları devrimci mücadeleye karşı bilemektedirler.

Şu halde, küçük burjuva müdahaleciliğinin üst yapıdaki yansıması — işçi sınıfı devrimcileri için — despotik bir tutum şeklinde olacaktır.

Reformlara gelince; bürokrat küçük burjuva etkisi ne kadar iyi niyetli olursa olsun gerçek bir reformizmi uygulayamaz. Finans kapital bir toprak ve tarım reformuna izin verebilir, tefeci-tüccara karşı girişilecek çabaları olumlayabilir. Fakat bu reformlar, üretim tarzını değiştirecek doğrultuda olmadığından, büyük üretim araçları gene sanayi ve tarım kapitalistlerinin elinde kalacağından ve örgütlü emekçi sınıfların *güçlü* muhalefet denetimi bulunmadığından, olsa olsa bir kısım feodal kalıntının tasfiyesini sağlayabilir.

Ne var ki, bir yandan tefeci-tüccar zümrenin kısa vâdede ve kolay kolay tasfiyesi mümkün olmayacağından, öte yandan kapitalist üretim ve dağıtım ilişkileri devam edeceğinden girişilecek toprak reformu köylüye geçici bir refah sağlasa bile, bu sömürü düzeni devam edeceğinden, köylü gelirini tüccara kaptıracak, tefeciye borçlanacak ve en sonunda toprağını elden çıkaracaktır. Böylece tarım kapitalistleri güçlenecek, tarımda kapitalizm gelişecektir. Yoksul köylü için değişen bir durum olmayacaktır. En iyimser bir tahminle, bu işlemlerden ekonomik hayattaki rolleri gitgide azalan feodal toprak sahipleri zarar görebilirler. Muhtemelen böyle bir şey de gerçekleşmeyecek, sadece hazine toprağı dağıtılacaktır.

Özetle, girişileceği söylenen reformlar, göstermelik olacak ve eninde

sonunda tekelleşmeyi arttırıp finans kapitali daha da güçlendirecektir. Bu nedenle muhtıra girişiminin altındaki reformizmin yüzeysel olduğunu — ve zaten köklü olamayacağını — bilmemiz gerekir.

Girişimin Anti-emperyalist Yanı Yoktur

Reformlar vadeden unsurların girişiminde anti-emperyalist bir yan bulmak mümkün değildir. Sadece ne oldukları da açıklanmayan bazı reformlar önerilmektedir. Oysa, çağdaş bir küçük burjuva milliyetçiliği olsaydı her şeyden önce emperyalizme karşı çıkması gerekirdi.

Hele bu unsurlar arasındaki radikaller de tasfiye edildikten sonra anti-emperyalist bir eğilimin ortaya çıkacağını ve öngörülen reformların geçerli ve yeterli olacağını düşünemeyiz.

Köklü Dönüşümler

Türkiye'nin ihtiyacı olan temel dönüşümler :

— Emperyalizmin iktisadi, siyasi ve askeri baskısından kurtulmak,
— Bankacılık, dış ticaret ve sigortacılığın, büyük üretim araçlarının devletleştirilmesi,
— Köklü bir toprak ve tarım reformu,
— 141-142 ve diğer gerici tedbirlerin kaldırılması, ileri bir demokrasinin getirilmesi.

Bu köklü dönüşümleri ise ancak işçi sınıfı öncülüğündeki bir iktidarın yapacağı ya da örgütlü emekçi sınıfların egemen sınıflardan kısmen taviz olarak koparacağı açıktır.

Yukarıda saydığımız köklü dönüşümleri bu hareketten bekleyemeyiz. Öte yandan girişim, eğer köklü bir toprak-tarım reformunu gerçekleştirecek, şimdiki sömürüyü hafifletip nisbeten adil bir gelir dağılımını sağlayacak, vergi reformunu getirecek, faşizmi geriletecek, emekçi sınıflara bazı demokratik haklar sağlayacak bir nitelikte olsaydı hareketi gerçek bir burjuva-küçük burjuva reformizmi olarak değerlendirebilirdik. Ama yönelimin böyle bir çizgiden uzak olduğu görülmektedir.

Hayale Kapılmak İçin Sebep Yok

Öyleyse, politik formül ne olursa olsun son olarak saydığımız reformlar gerçekleşmeyeceğine göre, atılacak adımlar ağırlıklı olarak sınıf mücadelesini bastırmak, devrimcilerin yaygın faaliyetlerini önlemek doğrultusunda olacaktır. Ve bu yanıyla burjuva diktatörlüğünde varolan kısmi liberal yan zamanla daha da azalacaktır. Aralarında çelişki de olsa, bütün egemen sınıflar kurulacak hükûmetler aracılığıyla bu yönelişi gerçekleş-

tirmeye çalışacaklardır. Nitekim Nihat Erim girişimi bu doğrultuda olmuştur.

Alt yapı reformları konusunda ise egemen sınıflar arasında belirli bir mücadele geçebilir. Fakat emperyalizmin baş ortağı finans kapitalin bu mücadeleden üstün çıkacağı muhakkaktır. Böylelikle göstermelik bazı reformlarla yetinilecektir.

Bu nedenle, atılacak adımlar devrimin objektif şartlarını geliştirecek doğrultuda olmayacaktır. Şu halde, devrimci mücadelenin subjektif faktörleri önem kazanmaktadır. İşçi sınıfı ve emekçi halkın örgütlenmesini sağlamak başta gelen subjektif faktördür. Oysa yeni adımlarla bu faktör engellenmeye çalışılacaktır. Demokratik çalışma olanakları kısıtlanacak, devrimciler yoğun bir baskı altında tutulacaktır. Günümüzde işçi sınıfının örgütlenmesini hızla gerçekleştirmek için var gücümüzle ve her olanağı kullanarak çalışmamız gerekmektedir. Bu olanakların kısıtlanması kısa vadede devrimci mücadeleye bir ölçüde sekte vurur.

Tutumumuz ve Görevlerimiz

Her şeyden önce, sahip olduğumuz demokratik mevzileri sonuna kadar korumak için ustalıklı taktiklerle mücadele etmeliyiz. Türkiye'de aydın katlarda önemli bir demokratik birikim vardır; bu birikimi devrimci mücadele doğrultusunda, baskılara karşı değerlendirmek zorundayız. İktidarın anti-demokratik adımlarına karşı tepki gösterecek aydın çevrelerin dayanışmasını güçlendirmek ve örgütlemek gereklidir.

Bunun dışında, şehir küçük burjuvazisine ve özellikle bürokrat kesimlere dönük çalışmalarımızı demokratik cepheyi geliştirecek doğrultuda kullanmalı, bürokratlar içindeki gerçek reformist unsurlarla tutucular arasındaki çelişkinin derinleşmesine çalışmalıyız.

1961 anayasasının ilerici maddelerini devrimci mücadelemiz doğrultusunda savunmalı ve korumalıyız.

Alınacak anti-demokratik tedbirlere karşı anayasal haklarımızı kullanarak onları işlemez hâle getirmeliyiz.

Politik iktidarın girişeceği tüm menfi tutumlara karşı, demokratik direnme hakkımızı kullanmalıyız.

Temel Hareketimiz Devrimci Halk Mücadelesidir

Aydın katlardaki çalışmalarımız tek başına kalırsa bize ancak kısa vadeli başarılar sağlayabilir.

Devrimci mücadele emekçi halk kitlelerine mal edildiği oranda kalıcı başarılara ulaşıp, devrime yönelebilir. 1961'den sonra uygulanan kısmen liberal burjuva diktatörlüğünün liberal, demokratik yanı kitleler tarafın-

dan benimsenmediği, emekçi halk kısıtlı burjuva demokrasisinin bile bilincine henüz varmamış bulunduğu için, faşizmin yerleştirilmesi başlangıçta geniş emekçi kitlelerini karşısında bulmayabilir. Fakat halk demokratik haklar için mücadelenin önemini kavradıkça, ama daha önemlisi emekçiler işçi sınıfının ideolojik, ve fiili-örgütsel öncülüğünde kenetlenip bilinçlendikçe faşizm gerileyecektir.

Formül ne olursa olsun, iktidarın girişeceği adımlarda değerlendirme kıstasımız ne olacaktır? Şüphesiz ki işçi sınıfı devrimcileri sosyal olaylara işçi sınıfının yüksek çıkarları açısından bakarlar. Bu nedenle devrimci mücadelemizin uzun ve kısa vadeli çıkarlarını bir bütünlük içinde mücadelenin her adımında gayet uyanık bir biçimde değerlendirmeli, tutumlarımızı belirlemek için azami dikkat sarfetmeliyiz. Böyle dönemlerde devrimcilerin taktikleri daha ileri bir önem kazanır.

Hedefimiz İŞÇİ SINIFI PARTİSİ

Her şeyden önce, işçi sınıfının devrimci örgütlenmesini hızlandırmak ve işçi sınıfını emekçi halkın fiili öncüsü durumuna getirmek için, işçi sınıfı devrimcilerinin gerekli savunu ve tedbirlerini gereken her türlü biçimde gerçekleştirmek üzere, boyuna örgütlenerek çalışmalarımızı yoğunlaştırmalıyız. Şartlar ne olursa olsun İşçi Sınıfı Partisi'ni sürekli eylem içinde gerçekleştirmek için en aktif biçimde çalışmalıyız.

Zorlukların Üstüne Yürüyeceğiz

Önümüzdeki dönemin çeşitli güç koşullar getireceği anlaşılmaktadır.

Muhtemel gelişimler karşısında, devrimci saflarda şaşkınlık yaratılmasını kesinlikle önlemeğe çalışmalıyız. Yılgınlığa, ürkekliğe, bocalamaya karşı en atılgan biçimiyle mücadele etmeliyiz. Yanlış eğilimlere, hasarlar verebilecek davranışlara, çeşitli sapmalara karşı tavizsiz olmalıyız. Provokasyonlara karşı uyanıklığımızı arttırmalıyız.

Zorluğun üstüne üstüne yürüyerek yıkılmaz gibi görünen duvarları yıkacağız, güçlükleri aşacağız.

Şimdilik yarınki döneme ne kadar örgütlü girersek bu zorlukları altetmemiz o kadar çabuk olacaktır. Boyuna *örgütlenmek*, dayanışmayı sürekli geliştirmek acil zorunluluğumuzdur.

Egemen sınıfların faşizmi ve kendileri, er geç devrilip gidecektir. İşçi sınıfının ve tüm emekçi kitlelerin örgütlülüğü, hazırlıklılığı oranında devrimci mücadelemiz nihai zafere yaklaşacaktır.

Bütün uyanıklılığımızla, bir an olsun çekingenliğe kapılmadan her defasında daha bir inatla devrimci çabalarımızı yoğunlaştıralım, güçlendirelim.

YAŞASIN DEVRİMCİ HALK MÜCADELESİNİN ZAFERİ.

ÖNCÜ DEVRİMCİ HAREKET PROLETARYADAN DOĞAR

"... Bütün soyut kalıpların ve öğreti reçetelerinin can düşmanı olan Marksizm, hareket geliştikçe, kitlelerin sınıf bilinci büyüdükçe, iktisadi ve siyasal buhranlar keskinleştikçe, sürekli olarak yeni, değişik savunma ve saldırı yöntemleri doğuran ilerleme hâlindeki kitle mücadelesi karşısında, dikkatli bir tavır alınmasını gerektirir. Bu yüzden Marksizm kesinlikle hiçbir mücadele biçimini reddetmez. (...)

... Evrimin belli bir aşamasında, belli bir hareketin somut durumunun ayrıntılı bir incelemesini yapmadan bazı özel mücadele araçlarının kullanılıp kullanılamayacağı sorusuna "Evet" ya da "hayır" diye karşılık vermek, Marksist görüşten büsbütün ayrılmak demektir."

LENİN

Bir bunalım dönemini yaşamaktayız. Egemen sınıflar bir yönetim bunalımı çekiyorlar; günden güne ağırlaşan iktisadî krizin kitleleri bilinçlenme ve örgütlenme yolunda etkilemesinden korkuyorlar. Bir yandan kendi içindeki çatlakları kapatmak, öte yandan da kitlelerin bilinçli ve örgütlü başkaldırısını önlemek, hiç olmazsa geriye atmak isteyen egemen sınıflar, iktisadî durumu "düzeltmekten" aciz kalınca, çareyi bütün "olumsuz" gelişmeleri bir "aşırı sol umacısına" yüklemekte buluyorlar. Bu plânın bir gereği "ülkede anarşiyi önleyecek kuvvetli ve inandırıcı bir hükûmetin" teşkil edilmesiyle, yakında yerine getirilecektir. Böylece yakın bir gelecekte, "bir avuç anarşist"e karşı alınıyormuş gibi görünen tedbirlerle, her gün finans kapitale karşı savaş veren işçi sınıfımıza, günden güne yoksullaşan köylü yığınlarımıza ve tüm devrimci mücadeleye karşı daha koyu bir faşizm tezgâhlanacaktır.

İşçi Sınıfı sosyalistleri de toplumsal bunalımın çerçevesinde, "özel" bir bunalım içindeler. Bu bunalım, "örgütsüzlük" bunalımıdır.

Yıllardır kariyerist yönetici klikler, işçi sınıfı hareketini, bir yandan pasifizme, öbür yandan küçük burjuva milliyetçiliğine çekmeğe çalışmışlar, tabanlarında yeralan unsurları, uzun dönem aldatmağa, peşlerinden sürüklemeğe muvaffak olmuşlardı.

1968'den sonra, hareket daha da dağılmıştır. Bölük pörçüklük, hareketin işçi sınıfıyla örgütlü bağ kurmasını engellemiş; Türkiye'deki devrimin

bir "toprak devrimi" olduğu, işçi sınıfı öncülüğünün "ideolojik öncülük" olacağı, şehirlerde çalışmanın "revizyonizm"den başka bir şey olmadığı iddiaları ortaya atılmış ve yaygınlık kazanmıştır.

Bütün bunların ötesinde, "devrim silahın namlusundan çıkar" ilkesi, "hemen aktif sıcak mücadele" önerisiyle, nice yiğit devrimcinin diğer iki ana ilkeden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu ilkeler;

— Devrimin somut koşulları insan iradesine bağlı değildir.

— Politik çalışma döneminden, sıcak mücadeleye geçiş uzun bir hazırlık dönemi gerektirir.

Devrimci ilkelerden yukarıda saydığımız iki tanesinden birincisi, devrimin toplum hayatındaki maddi koşulların ve üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki bir zıtlaşmanın ve dünya şartlarının ürünü olduğu; eğer bu somut durum devrim yapmağa yetmiyorsa, insan iradesinin bir devrim için gerekli şartları geliştireceğini düşünerek harekete geçmenin, devrimci öğreti ve sosyal pratikle çeliştiğini ifade eder.

Eğer devrimin somut koşulları, belli bir olgunluğa doğru *hızla* yol almakta ise, yukarıdaki iki ilkeden, ikincisi devrim için "ezilen sınıfların artık egemen sınıflarca yönetilmek istememelerini" sağlıyacak, uzun bir politik çalışmanın gerektiğini anlatır.

Devrimin kısa bir yolu yoktur.

— Sosyalist aydınlar işçi sınıfıyla bağ kurma, bir yandan onun içinde çelikleşme, bir yandan onu örgütleme mücadelesine girmeden,

— Bu mücadelenin belli bir olgunluk derecesinde, "Proletarya partisini" oluşturmadan,

— Bu partiyi işçi sınıfının en geniş kesiminin öncü müfrezesi haline getirmeden,

— Bu partiyi bütün ezilen yığınların savunucusu ve öncüsü yapmadan,

— İşçi sınıfının donanmış fiili gücünü oluşturup köylü yığınlarına onun güvencesini kabul ettirmeden,

— Bütün bunlarla sıcak mücadelenin birikimi yaratılmadan, devrim yapılamaz.

Bunlara karşı iki itiraz yükseltilebilir :

— Bu yoz küçük burjuva ortamında sosyalistlerin derlenip işçi sınıfı içinde devrimci çalışma yapabilmeleri mümkün değildir.

— Şehirler karşı-devrimin tuzağı, devrimcilerin mezarıdır; bu mezarda işçi sınıfının devrimci örgütlenmesini sağlamak mümkün değildir.

İlk itirazın ortam hakkındaki teşhisi doğrudur. Ama özellikle 15-16 Hazirandan sonra sürekli gelişen bir dinamizm gösteren işçi sınıfının ve genel olarak gelişen sınıf mücadelesinin sosyalist kadrolar arasında arınma yaratmıyacağını varsaymk yanlıştır. Hele de faşist baskılar arttıkça zaten soluklu olmıyan küçük burjuva unsurlar hareketten çekilmektedir ve

bu da devrimci arınmayı hızlandıracak bir faktördür.

Genel olarak karşı devrimin şehirlerde daha güçlü olduğu da doğrudur. Ancak Türkiye gibi merkezi devlet otoritesinin ve ordunun çoğu geri ülkelerle kıyaslanamıyacak güçlülüğünü, gözönüne alırsak, "tuzak-mezar" açısından "şehir-kır" ayırımının bugün için çok farklı bir durum yaratmıyacağını söyliyebiliriz. Bu açıdan önemli bir farkın bulunduğunu kabul etsek bile, işçi sınıfını şehirlerdeki pasifist-revizyonist kamplara terketmemiz kesinlikle yanlıştır. Şunu hatırdan çıkarmamalıyız : Siyasi örgütten yoksun bir işçi sınıfı mücadelesi, burjuvaziyle ne kadar uzlaşmaz olursa olsun, sendikalizmin ya da en keskin biçimiyle anarşist-sendikalizmin ötesine geçemez. Kaldı ki, bilimsel sosyalist mücadelenin temeli olan işçi sınıfı örgütlenmesini gerçekleştirmek için *bu zorluğun üzerine yürümek gerekir.*

Türkiye'de şehir-kır sorununun gözden kaçırılmıyacak iki yönü vardır. Bunlardan biri, kırlarda hareketin üzerine inşa edileceği *ilk birikimin* propaganda-ajitasyonla şehirleri kullanmaktan geçerek sağlanacağıdır. Şüphesiz ki önce işçi sınıfını örgütleyelim sonra kırlarda çalışırız gibi mekanik bir ayrım koymuyoruz. Söz konusu bugün için ağırlıklı çalışma alanının tesbitidir. İkinci özellik işçi sınıfının üç büyük şehrimizin dışındaki, kırlarla içiçe olan yerlerde de dinamizm göstermeye başlamasıdır. Köylülüğün devrimci örgütlenmesi için, gerek büyük şehirlerdeki, gerekse de taşra şehirlerindeki işçiler, geldikleri kırsal alanlarda aydın kökenli gruplardan daha etkili olacaklardır. Yani hem kırlardaki hareketin ilk birikimini sağlamak açısından hem de bu ilk birikimden kalkarak kitlelerin devrimci mücadeleye kazanılması açısından işçi sınıfının örgütlenmesi esastır. Hele de Türkiye gibi yüzyıllardır devrimci gelenekten uzak kalmış köylü yığınlarına, işçi sınıfı içindeki çalışmaları ihmal ederek dalmak, başarılı sonuçlar vermez. Bu nitelikteki bir köylülüğü ancak işçi sınıfının donanmış fiili gücü harekete geçirebilir.

MEŞRU MÜDAFAA VE SİLAHLI PROPAGANDA

Şüphesiz ki devrime giden yolun her döneminde, yerine göre her türlü mücadele taktiği kullanılabilir. İşçi sınıfına, onun militanlarına yöneltilmiş; grev kırıcılığından sindirme, dağıtma ve yok etmeye kadar uzanan amaçlarla girişilmiş, faşist haydut saldırılarına karşı, kendi mukabil örgütlenmemizi koymalıyız. Bu meşru müdafaadır. Hareketin yaşamasını sağlamak amacıyla eldeki demokratik mevzileri savunmak için uygulanır. Ama bu silahlı savunma hakkı, mümkün olan en geniş safları gerici saldırıya karşı harekete geçirerek, demokratik mücadeleden ve sloganlardan bir an bile uzaklaşmıyarak kullanılır.

Meşru müdafaa ile silahlı propagandayı karıştırmamak gerekir. Silahlı

propaganda, özellikle devrimin med dönemi gelmeden girişilen silahlı mücadele anlamına gelir. Bu uzun vadede politik iktidarı amaçlıyan bir siyası çalışma yönetimidir. Bu yöntem ancak şu koşullarda başarıya ulaşabilir;

— Eğer emekçi halkın hiç olmazsa nitelikçe *önemli* bir kesimi egemen sınıfların faşist istibdadından ya da işgal kuvvetlerinden nefret ediyorlarsa;

— Bu yöntemin yanısıra, işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler içinde, yoğun bir propaganda-ajitasyon ve örgütleme çalışması yapılıyor ve bu iki hareket aynı örgüt tarafından — ya da en azından haberli — dayanışmalı örgütler tarafından uyumlu olarak kararlaştırılıp yürütülüyorsa;

Biz Türkiye'de bu koşulların hazır olduğu kanaatinde değiliz. Emekçi halk son derece sömürüldüğü halde, yeterince bilinçlenmiş değildir. Bu, büyük ölçüde sosyalistlerin geçmişte ve halen yeterince yoğun propaganda-ajitasyon çalışması yapmamış olmasının bir ürünüdür. Şu halde, genelinde sıcak olmıyan bir devrimci politik çalışmadan geçmek ve bu süreç içinde örgütlenmeyi güçlendirmek birinci şarttır. Bugünkü koşullarda silahlı propagandanın devrimci harekete ve kadrolara hasar vereceği görüşündeyiz.

SONUÇ

Daha önceki devrimci eylemlerde cesaretini, namusunu, yiğitliğini ispatlamış birçok arkadaşın yukarıda kısmen değinmeğe çalıştığımız bazı yanılgılar içinde olduğu görülmektedir. Bizce yanılgı içinde de olsalar, bu yolda hayatını apaçık ortaya koyarak yürüyen arkadaşlara saygımız vardır. İkna yöntemlerinin etkili olamadığı noktalarda yanlışlıkların düzeltilmesini devrimci pratiğin kendisi getirecektir, yeter ki *hepimiz* tutumlarımızdaki, görüşlerimizdeki yanılgıyı gördüğümüz anda onları düzeltebilelim.

Ne var ki bu yiğit arkadaşların mücadelelerine dışarıdan alkış tutarak onları teşvik eden, işçi sınıfı içinde çalışmayı "revizyonizm" olarak niteleyen, kadrolara şehirlerden boşalmayı öneren birtakım entellektüellere aynı şekilde bakmak mümkün değildir. Odalardan "silâhlı propaganda" fetvaları vererek keskinlik yarışına çıkanlar büyük tarihî sorumluluk altındadırlar.

Öte yandan, işçi sınıfı devrimcileri bu konuda şakşakçılara karşı mücadele ettikleri gibi, girişilen eylemlere karşı revizyonist kamptan gelen saldırıları da önlemelidirler. Bir takım "devrimci" maskeli entellektüellerin dışarıdan alkış tutmaları ile revizyonist kişilerin eleştiri yöneltmeleri arasında fark yoktur. Her ikisi de İşçi Sınıfının devrimci politik örgütlenmesini geciktirmeğe çalışan *pasifizmin* takındığı "sol" ve "sağ" görünümlü — ama özde kesinlikle *sağ* eğilimli — saptırıcı çizgiden başka bir şey değildir.

Proletarya sosyalistleri bir yandan işçi sınıfının devrimci örgütlenmesini sağlarken diğer yandan - yukarıda sözünü ettiğimiz eylemlerdeki devrimcileri - egemen sınıfların zulmüne karşı korumak, halk üzerindeki burjuva propagandalarını engellemek, egemen güçlere karşı bu arkadaşlarla gerekli dayanışma içinde olmak zorundadırlar. Ancak o zaman eleştirisellik bir anlam kazanabilir.

Özetle, devrimci mücadelenin bu dağınık döneminde çeşitli savrulmalar olacaktır. Ve hepimizin yanılgıları devrimci pratik içinde açığa çıkacaktır. Ama bir temel nokta çok kesindir; bütün yanlış eğilimler karşısında işçi sınıfının devrimci alternatifini yarattığımız ölçüde, işçi sınıfı içinde kök salıp gelişecek devrimci sosyalist hareketi kurup güçlendirdiğimiz, örgütlenmeyi yüksek düzeylere ulaştırabildiğimiz oranda, proletaryanın örgütlü gücünü tüm kitlelerin *ideolojik* ve fiili öncüsü durumuna getireceğiz ve devrime buradan geçerek ulaşacağız.

ÇAĞATAY ANADOL

İŞÇİ SINIFININ KAVGASI ŞİDDETLENİYOR

Proletaryadan Kopuk Sosyalizm Olmaz

Sol çevreler, genellikle, politikayı sınıf özüyle kavramaktan uzak, geniş halk kitleleriyle ilgili gelişimlere gereken önemi vermeyen bir sürükleniş içindeler. Egemen sınıfların isteklerine uygun olarak, işçi sınıfının, köylülerin gündelik mücadeleleri ile, karşı karşıya bulundukları meselelerle uğraşmak, bunları temel kavgaları, düşünme alanları kılmak yerine, etkileri sınırlı, sonuçalıcı olmayan hareketliliklerin önemini abartıyorlar. Meşhur "aktüel güçler" mantığına paralel bir çizgide üniversite olaylarını, gerilla girişimlerini, bürokrasi içindeki kaynaşmaları adeta tek ilgi alanları haline getiriyorlar. Çoğu kere küçük burjuvazi içindeki çalışmaları bağımsız ve tek başına anlamlı işler olarak ele alma yanlışına düşüyorlar.

Emekçi sınıf ve tabakalarla bağlarını yeterince sağlamlaştıramamış, onun kavgasını onunla birlikte vererek bütünleşme durumunda olmayan sol hareket, *kitlelerin gerçek dinamizminden* uzak kalıyor.

İşçi sınıfı aydınları, savaşçıları olduklarını iddia edenlerden büyük bir bölümü, 15-16 Haziran benzeri sarsmaların etkisinden kurtulur kurtulmaz, gözlerini yine küçük burjuva katlardaki hareketliliklere döndürüyor, enerjilerinin *hemen hemen tümünü* bu yolda sarfediyorlar. Şimdilik daha aktif görünen ve nüfusun ufak bir bölümünü içinde barındıran bir kısım küçük burjuva kesimleri içindeki çalışmaların ancak ve ancak, geniş kitle çalışmaları ile bütünleştiği ölçüde gerçek anlamını kazanabileceğini unutuyorlar.

Hatta, bu kadarla da kalmıyor. Kurşunlanan üniversiteli kurşunlanan işçiyi unutabiliyor. Genç devrimci, mücadeledeki yerinin doğal sonucu olarak karşılaştığı tehditleri, dayağı, işkenceyi kendi ve çevresiyle sınırlı bir olay sayma eğilimine düşüyor.

Fabrikalarda Sınıf Kavgası Veriliyor

Sınıf kavgasının asıl meydan savaşları, gazete manşetlerine ve birtakım sol gezeveliklere konu olmayan başka olaylar içinde veriliyor. Türkiye işçi sınıfı, fabrika fabrika, kapitalist sömürüye, zulme karşı direniyor. Üniversiteli devrimcilerin karşılaştıkları baskıların çok benzerleri, hatta kimi durumlarda daha ağır biçimleri, işçi gruplarına da yöneltiliyor. Şu farkla ki, işçiler seslerini duyuramadan, kendilerine yapılan zulmü yansıtacak sü-

tünlar bulamadan, bunlara göğüs germek zorunda kalıyorlar.

Necmettin Giritlioğlu'nun ardından Hür-Persen Sendikası militanlarından Hıdır Altınay'ın öldürülmesi de örtbas edildi.

Ankara Belediyesi Temizlik İşçileri aylardan beri en aşağılık baskılarla karşı karşıyalar. A.P.'li Belediye Başkan Yardımcısı, sarı sendika Temiz-İş, ve kimileri memur olarak işe yerleştirilen bir grup "komando", alçakça bir işbirliği içinde işçilerin en ilkel haklarını ellerinden almak istiyorlar. İşçi direnişini polis işkencesiyle, dayakla, tertiple yoketmek istiyorlar. Kanuni greve bile zorbalıkla engel oluyorlar.

İstanbul'da sıkıyönetimden bu yana 234 işçinin atıldığı Adel Kalem Fabrikasında işçilerin sarı sendikadan istifa edip Kimya-İş'e geçtikleri için patron ve jandarmanın giriştiği baskıları protesto için yaptıkları direniş, greve dönüştü. Jandarma işçiye ateş açtı. Dördü kadın, birçok işçi yaralandı. Bir kısım işçiler, dipçik darbeleriyle onar günlük rapor verilecek hale gelene kadar dövüldüler. Direniş bütün baskılara, işçi liderlerinin işten çıkarılmalarına rağmen çevre fabrikalardaki işçilerin de desteğiyle devam ediyor.

Adel Kalem Fabrikasından başka, başta Süperbolit, Otosan, Pancar Motor, Pertrix, Grundig, Genoto, Çelik Montaj... fabrikaları olmak üzere birçok fabrika, polis yada jandarma kontrolü, çemberi altında.

İstanbul'da Sungurlar, Otosan, Derby, Vinylex, Özkardeşler, Gizlaver, Ytong, Singer, Uzel Traktör, BMC, Otomarsan..., Adana'da Bossa, İzmir'de Aliağa Rafineri İnşaatı... işyerlerindeki işten çıkarmalar devam ederken, ayrıca son bir-iki ayda İstanbul Yedikule Keçe Sanayi Fabrikasından 51, Genoto'dan 117, Kader Mensucat'dan 170, Pancar Motor'dan 23, Süperbolit'ten 20, Ankara Prefabrik Konut Malzemesi Tesislerinden 150, Maks Klima'dan 30 işçi işten atıldı. Murat Cam, Plasya-Plastik, Kristal Cam, MAN, Profilo, Çelik Montaj, Kavel... Ankara Selnikel'de de işçi liderlerini fabrikadan uzaklaştırma çabaları devam ediyor. 15-16 Haziran'dan bu yana işten çıkarılan işçi sayısı 5000'i aştı.

Türkiye işçi sınıfına yöneltilen baskıların, bu sınıfın tarihi kadar eski olduğunu biliyoruz. Biliyoruz ki, sadece 1960-1970 döneminde bile, 762 işçi hareketinin en az 90'ında işçi ile polis yada asker karşı karşıya gelmiştir. Ve yıllar geçtikçe baskılar daha da şiddetlenmiştir. ("1960-1970 Döneminde Türkiye İşçi Sınıfı Hareketleri", Sosyalist Parti için Teori-Pratik Birliği, sayı 2, s. 56-75). Satılmış Tepe'nin, Mehmet Çavdar'ın, Şerif Aygül'ün, Yaşar Yıldırım'ın, Mustafa Baylan'ın, Mehmet Gıdak'ın, Necmettin Giritlioğlu'nun, Hüseyin Çapkan'ın ve daha nicelerinin kanı bu yolda dökülmüştür.

Sıkı yönetim süresince en üst seviyelere ulaşan, işçi liderlerini tazminatsız çıkarma, toplu direnişlerde toplu işten çıkarma ve lokavt ilânı, işçileri devrimci sendikalardan istifa ettirerek, sarı sendikalara üye kay-

dettirmek için baskı yapma, primleri kesme, izinlerin kaldırılması... ve bunlara karşı doğabilecek direnişleri kırmak için fabrikanın polis, jandarma ve hatta özel askerî kuvvetlerin kontrolu altına alınması gibi yöntemler, sıkı yönetimden sonra da devam ettirilmiş, kalıcı bir nitelik kazanmıştır.

Proletaryanın Hızlı Devrimci Gelişimi

İşçi hareketleri, özellikle son birkaç yıldır, ana hatları netlikle gözlenebilen hızlı bir gelişme içindedir : Daha çok İstanbul-İzmit bölgesinde, ve Metal eşya--Makina, lastik ve kimya işkollarında yoğunlaşan, gri yahut sarı sendikalardan ayrılarak DİSK'e bağlı sendikalara üye olmak isteyen, çoğu orta ve büyük fabrikalarda çalışan işçiler pasif direnme ve işgal gibi eylemlere başvurarak, bu olaylar içinde yetişen liderlerin yönetiminde ve gittikçe artan bir dayanışma içinde, ücretlerinin yükseltilmesini, çalışma şartlarının düzeltilmesini, yeni sosyal haklar sağlanmasını istiyor, arkadaşlarının işten atılmasına karşı çıkıyor, sarı sendikalara başkaldırıyor, daha geniş demokratik haklar için mücadele ediyorlar.

Emperyalizmin işbirlikçisi, ortağı egemen sınıflar, emirlerindeki devlet güçlerinin (Çalışma Bakanlığının, Bölge Çalışma Müdürlüklerinin, Polisin, Jandarmanın; yer yer askerî kuvvetlerin, adlî mekanizmanın) ve sarı sendikaların yardımıyla, işçi hareketlerini, bilinçlenmesini mümkün olduğunca duraksatmak istiyorlar.

(274 sayılı kanunda yapılan değişiklikle, işçi hareketlerinin 1967-70 dönemindeki gelişmesinin en önemli unsurlarından DİSK ve bağlı sendikalar ortadan kaldırılmak istendi, isteniyor. Bölge Çalışma Müdürlükleri (özellikle Ankara Bölge Çalışma Müdürlüğü) bu yolda elinden geleni yapıyor. Anayasa Mahkemesinin kanun değişikliğiyle ilgili itirazı reddetmesi halinde, devrimci sendikaları yoketmeğe yönelmiş uygulamaların birdenbire hızlanacağı muhakkaktır.

Türkiye işçi sınıfı mücadelesini engellemenin ikinci yolu olarak terörü arttırmayı deniyor egemen güçler. Geniş işçi kitlelerini yıldırmayı, işçi liderlerini arkadaşlarından uzak düşürmeyi, işçilerin sarı sendikaların dışına çıkmalarını imkânsızlaştırmayı amaçlıyorlar.

Pahalılığın hızla artmasına ve sanayinin (özellikle montaj sanayiinin) vurgunculuğa dayanan çarpık yapısının maliyeti, işçi sınıfına yüklenmek isteniyor. Ücret yükselmelerini engelleyerek, ya da en azından fiat artışlarından çok daha düşük oranda tutarak, toplu halde işçi çıkartarak, amaçlarına ulaşmayı deniyorlar.

Yeni Baskı Tasarıları

Bunun için başvurulması tasarlanan üçüncü araç, işçilerin etkili di-

renme yöntemlerini kanun dışı saymak, yani gözdağı vermek, cezaları ağırlaştırmak; yani işgal ve pasif direnmeleri önlemek, grev yapılmasını zorlaştırmak ve giderek anlamsızlaştırmak...

> "Her kim cebir, şiddet, yahut tehdit ile sanat veya ticaret serbestisini her ne suretle olursa olsun tahdit veya men ederse, altı aydan iki seneye kadar hapis cezasına mahkûm olacaktır."
>
> "Her kim cebir, şiddet veya tehdit ile gerek işçiyi ve gerek ticaret ve sanat sahiplerini veya işverenleri yevmiyelerini azaltıp, çoğaltmaya, yahut evvelce kabul edilmiş şartlardan başka şartlar altında mukaveleler kabulüne icbar etmek maksadı ile bir işin tatiline veya nihayet bulmasına sebebiyet verir veya tatilin devamına amil olursa, bir seneden beş seneye kadar hapis cazasıyla cezalandırılır."
>
> "Her kim, yukarıdaki fıkralardaki maksatların istihsaline matuf olmak üzere, *cebir ve şiddet veya tehdit* olmaksızın, iş yerini her ne suretle olursa olsun işgal ederse dört aydan üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır."

Toplumsal olaylara karşı yeterince sert ve etkili olamadığı için suçlanan, hatta devrilen Demirel hükümetinin hazırladığı Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısı veya öteki adıyla Tedbirler Kanunu Tasarısı'nın işçilerle ilgili olarak getirdiği hükümlerden bilinenler bunlardır.

Eğer bu tasarılar kanunlaşırsa, yapılan her türlü haksızlıklar, oyunlar karşısında, işçilerin başvurabilecekleri bütün etkili direnme biçimleri ağır ceza tehditleri ile karşılaşacaktır. İşçi sarı sendikaya karşı çıkmasın, Çalışma Müdürlüklerinin patronla işbirliği etkisiz kılınamasın, değişen şartlara göre yeni haklar alınamasın isteniyor. Getirilen tedbirlerin özü budur.

Egemen ittifak, kendi iktidarına yönelen temel tehlikenin nereden geldiğini, hangi olaylar içinde geliştiğini, bilimsel sosyalizmi kendine kılavuz edindiğini söyleyen çoğu kişilerden daha iyi değerlendiriyor.

Devrimci İşçi Hareketini Durduramayacaksınız

Emperyalizm ve yerli ortakları, işçi sınıfının hareketlerini, uyanışını, her ne bahasına olursa olsun durdurmak istiyor. Bunun için :

— Devrimci işçi örgütlerini yoketmeğe,
— İşçi liderlerini etkisiz kılmaya,
— İşçi tabanının gözünü korkutup, onları yıldırmaya,
— Sonuç alıcı direniş yöntemlerini işçi sınıfının elinden almaya

çalışıyor.

Bu tertipler, bu terör olağandır. Emperyalizmin, uluslararası tekelci sermayenin Türkiye'deki uzantılarının ağırlığı altındaki egemen ittifakın daha da silaha dayanması, zorbalığını daha da arttırması muhtemeldir. Daha faşist bir yönetime doğru gidiş, son tahlilde, işçi sınıfının kendi sınıf çıkarlarının gereklerini kavramasını ve bu yolda örgütlenmesini engellemeyi amaçlar. İşçi sınıfını, aydınlarından, liderlerinden, örgütünden, ideolojisinden uzak tutmaya çabalar.

İşçi Sınıfı Devrimcilerinin Örgütleme Görevleri

İşçi sınıfı aydınlarına, militanlarına düşen görev, şartlar ne olursa olsun, proletarya içindeki gelişimleri, proletarya ile ve genel olarak emekçi sınıf ve tabakalar ile ilgili gelişimleri gereken dikkatle izlemek; enerjisinin, imkânlarının, mümkün olduğunca büyük bir kısmını, bu olaylar içinde yaşamaya, bu gelişimi örgütlü bir biçimde yönlendirmeye çalışmaktır. İşçi sınıfının ve genel olarak emekçi kitlelerin ekonomik-demokratik mücadelelerinin kendi başına birer amaç olmakla kalmayıp, politik bilince doğru gelişmesinin adımlarını atmaktır.

Öyneyse, nedir işçi hareketlerinin bugün karşı karşıya bulunduğu *ana* problemler, eksikler? Ve bunlar karşısında devrimcilere düşen *en acil* görevler nedir? İlk pratik tedbirler olarak neler gerçekleştirilmelidir?

Varolan işçi hareketlerinin en temel özelliği, işçilerin yalnızlığı ve her seviyede, etkili örgütlerden yoksun olmalarıdır. Hareketlerin dağınıklığının, çoğu durumlarda, sonuç alıcı olamamasının, ve dar amaçlarla sınırlı kalıp, klasik deyimle birer "askeri okul", eğitim ve hazırlık aracı haline gelememesinin belli başlı sebebi örgütsüzlüktür.

Yalnızlık ve örgütsüzlük, kendini :

— *Politik planda,* bir öncü sosyalist partiden yoksun bulunma, dolayısıyla sınıf ideolojisinden ve bunun temel aracından yoksun olma,

— *Genel İktisadi Mücadele Planında,* sarı sendikaların hâlâ işçi sınıfının büyük bir çoğunluğunu etkileri altında tutmaları; sendikasız işçi sayısının asla azımsanamıyacak bir seviyede bulunması; devrimci sendikalar olarak isimlendirdiğimiz DİSK'e bağlı örgütlerin ise, özellikle kadro eksikliği ve yetersizliği noktasında düğümlenen güçlüklerle karşı karşıya bulunmaları,

— *Fabrika seviyesindeki günlük kavgalarda,* politik ve genel iktisadî mücadele planlarındaki eksikliklerin de, etkisiyle, fabrika seviyesindeki mücadelenin desteksiz kalması; varolan "kanunî haklar"ın bile çok azının kullanılabilmesi; işçi liderlerinin yetişme, daha büyük sorumluluklara doğru kendilerini geliştirme, yenileme olanak-

larının sınırlı kalması; genel olarak toplu sözleşme hazırlık, görüşme ve anlaşmazlıklarının çerçevesi içinde kapalı kalış, olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç, politik planda (Partiler, devlet), genel iktisadî planda (işveren odaları, sendikaları ve iktisadî hayatı etkileyen her türlü kurum, sarı sendikalar) ve işyeri seviyesinde (patron - sarı sendikacı - Çalışma Müdürlüğü - Polis işbirliği) çok daha örgütlü bulunan kapitalistlerin, özellikle uzun dönemde, çarklarını döndürmekte devam etmeleri şeklinde belirlenmektedir.

Bu yalnızlık ve örgütsüzlük sorunu, gereğince çözümlenmeden daha kalıcı, daha uzun dönemli başarılar elde etmek, birikimi daha da hızlandırmak mümkün değildir. Egemen ittifakın gittikçe azgınlaşan saldırılarını yenilgiye uğratmanın en başta gelen garantisi, işçi sınıfının örgütlü gücünün geniş imkânlarından yararlanabilmektir.

Bütün emekçi kitlelerin ve işçi sınıfının daha faşizan dönemlere, daha örgütlü, hazırlıklı olarak girebilmesi için en küçük imkânları değerlendirmek zorunludur.

Sendikalarda Çalışalım

Sendikalarda çalışmaya hız verilmeli ve dar bir alanda rekabetçi tutuma girmek yerine, çalışılan sendika sayısını mümkün olduğunca çoğaltacak bir yol tutulmalıdır.

Sendika gazetelerinin içinde bulunulan dönemin ihtiyaçlarına uygun bir ize doğru yönelmesi için, sabırla mücadele edilmelidir.

Eğitim çalışmalarına başlanması, varsa devam edilmesi için yardımcı olunmalı, kademeli bir eğitim uygulaması sürecinde, eğitime katılanlar kadar, tecrübeli eğiticilerin yetişmesine de önem verilmelidir. Hareketli bir ortamın (grev, işgal, direnme dönemlerinin) eğitim için en uygun zamanlar olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Toplu sözleşmelere eğitim imkânlarını arttıracak hükümler konulmasında kesin bir ısrar gösterilmelidir.

Sendikaların, profesyonel kadrolarını arttırmaları ve bu kadroların en tecrübeli, bilinçli, yararlı işçi liderleri ve genç militanlar tarafından doldurulması yönünde elden gelen her türlü çaba harcanmalı, baskı yapılmalıdır. Sosyalist militanlar, devrimci sendikaların örgütlenme çalışmalarına katılmayı en başta gelen görevleri arasında bilerek, bu yönde çalışmalıdırlar.

Varolan kanunların tanıdığı imkânları sonuna kadar kullanabilmek için, sendikaların yeterli hukukçu eleman imkânları arttırılmalı, devrimci avukatların katkıları sağlanmalı, sendika yöneticilerinin ve işçilerin eğitiminde bu yöne gereken ağırlık verilmelidir.

Çalışmalarımızın Odak Noktası : İŞÇİ SINIFI PARTİSİ

Herhangi bir işçi direnişinin, o yöredeki, o şehirdeki ve mümkünse genel olarak Türkiye'deki işçilerin olabildiğince büyük bir kısmının *aktif* desteğini kazanabilmesi için çalışılmalı; her hareket, işçi sınıfı bilinç ve dayanışmasını arttırmaya katkılı birer fırsat niceliği ile değerlendirilmelidir.

İşçi sınıfı devrimcileri, önümüzdeki günlerin getireceği şartlar ne olursa olsun, bir noktada kesin olarak taviz vermeksizin görevlerine devam edeceklerdir : İşçi sınıfının bağımsız siyasi Partisini oluşturma, ekonomik, demokratik ve politik hareketini geliştirme, yani onun mücadelesini paylaşma görevini.

Türkiye halkına aydınlık günlerin yolunu açacak gelişimin ana görevi budur. Sosyalist Partiye yönelmiş bütün çalışmaların gerçek başarılar elde edebilmesinin temel halk kitlelerinin önderi olabilmenin, bu gelişmeleri yönlendirebilmenin yolu budur.

BUGÜNKÜ DAĞINIKLIĞIN KÖKENLERİ VE TEMEL NEDENLERİ

ANA ÇİZGİLERİYLE 1960 - 1970 DÖNEMİ

(Türkiye'de Devrimci - İlerici Hareketin Son 10 Yılına Toplu Bir Bakış)

Toplumsal bunalımın ve buna bağlı olarak siyasî krizin alabildiğine derinleştiği, devrimciler üzerine, işçiler ve gençler üzerine saldırıların arttığı, sınıf mücadelesini bastırmak için faşizmin yoğunlaştırıldığı şu dönem, sosyalistler için hayatî önem taşımaktadır.

Bu nedenle, Türkiye'de sol hareketin geçmiş tecrübelerini yeniden ve yeniden değerlendirmek, dünkü yanlışlarımızı tesbit etmek, günümüzün geçmişle bağlantısını kurarak bugüne dek uzanan çizgiyi bir bütün halinde görmek, devrimci hareketteki yanlış eğilim ve davranışları, görüşleri tesbite çalışmak, bunların elbirliğiyle giderilmesi için çaba harcamak gerekmektedir.

Geçmişin ve bugünün değerlendirilmesini bilimsel sosyalizm temeline, doğru olarak oturtabildiğimiz, dünya ve Türkiye'nin somut koşullarını gerçekçi olarak görebildiğimiz, küçük burjuva alışkanlıklarından, önyargılarından arınabildiğimiz oranda, genel devrimci toparlanmaya yardımcı olabilecek türden bir devrimci diyalogu sosyalistler arasında kurmamız, geliştirmemiz mümkün olacaktır.

Türkiye sosyalist hareketi elli yıllık bir mücadeledir. Sosyalist hareketin ve sol mücadelenin tüm tarihini sağlam verilere dayanarak, bütünsel olarak değerlendirmek gereklidir. Böyle bir bütünsel değerlendirme, uzun vadeli bir çalışmayı ve sağlam verileri zorunlu kılar. Güvenilir verilere dayanmadan yapılacak değerlendirmelerle doğru yargılara varamayız. MİT raporlarıyla, CİA ajanlarının hazırladıkları kitaplarla ve yarım yamalak dedikodularla yola çıkarak böyle bir irdelemeye gitmek, önemli yanlışları da birlikte getirebilir. Bu nedenle, günümüzün geçmişle bağıntısını kurmaya çalışırken, büyük ağırlıkla 1960 sonrasını ele almak zorunda kalıyoruz. Yalnız, 1960 öncesi için genel gözlem olarak şunu söyleyebiliriz : Koyu faşist baskılar altında çalışan devrimci sosyalistlerin bütün çabalarına rağmen, bu dönemde bilimsel sosyalizm proletarya içinde kök salamamıştır.

1960 SONRASI GELİŞİMİ

1960 sonrasını, şimdilik ayrıntılı olarak ele almayıp, sadece bugüne

ışık tutacak bir biçimde bazı temel noktalara değineceğiz. İçinde bulunduğumuz dağınıklığın kökenlerini araştırdığımıza göre, değerlendirmemizi yaparken daha çok geçmişteki olumsuzluklar üzerinde duracağız.

1960 öncesi için söylediğimiz özet cümlesini 1960 sonrası için de tekrarlayabiliriz : On yıllık çabalara rağmen, bilimsel sosyalizm halen proletarya içine kök salabilmiş değildir.

KALKINMA MESELESİ VE YÖN ÇİZGİSİ

27 Mayıs'dan sonra sosyalizm sözcüğü Türkiye'de bir kalkınma yöntemi, ya da kalkınmamızı sağlayacak bir rejim olarak küçük burjuva aydın katlarda yayılmaya ve benimsenmeye başladı. Bazı fıkra ve serbest makale yazarlarının, birkaç bilim adamının başlattığı bu sol çabalar, bir süre için marksist aydınların yayın katkılarına kapalı kaldı. Küçük burjuva aydınları arasında hızla yaygınlaşan sol düşünce Yön dergisinde somutlaştı. Devrimci mücadeleye olumlu ve olumsuz etkileri bulunan Yön çizgisini bu bakımdan incelemek yararlı olacaktır.

O dönemde Yön'ün fikirlerinden beslenen bir çok küçük burjuva aydını kendisini "sosyalist" sayıyordu. Fakat, bu "sosyalizm", sınıf özünden yoksun, soyut ve bulanık bir kavramdı. Hattâ o kadar ki, İsveç ve İsrail gibi kapitalist ülkeler bile bir dönem için küçük burjuva aydınlarınca sosyalist sanıldı. O sıralarda "sosyalist" olduğunu söyleyen aydınların büyük bir kısmı "bilimsel sosyalizmi" reddediyorlardı.

Şu halde, Yön dergisinde formülleştirilen "sosyalizm", gerçekte bir küçük burjuva sosyalizmi bile değildi. Yön'ün solculuğuna bir ad koyacak olursak, "küçük burjuva radikalizmi" dememiz yerinde olur.

Yön'ün Olumlu Etkileri

Bir küçük burjuva radikal akımı olmakla birlikte, Yön, devrimci mücadeleye bazı katkılarda bulunmuştur. Yön, her şeyden önce, küçümsenmeyecek bir legalite mücadelesi vermiştir. Sosyalizm ve sol sözcüklerine duyulan düşmanlığı hiç olmazsa küçük burjuva katlarda yıkmıştır. Sosyalist ülkelerin Türkiye'ye tanıtılması yönünde çabalar göstermiştir. Gitgide sola açılan bir çizgi izleyerek işçi sınıfı devrimcilerinin etki kazanabilecekleri bir ortamın hazırlanmasına yardımcı olmuştur. Böylece Yön, bu ve benzeri birtakım tabuların, örneğin Nazım Hikmet tabusunun yıkılmasına önayak olmuştur. Ayrıca Yön dergisi, Marksistlere sütunlarını açmıştır.

Yön dergisinin yanısıra, büyük kentlerde açılan Sosyalist Kültür Dernekleri de aydınların sola açılmalarına yardımcı olmuştur. Yön dergisi ayrıca anti-emperyalist bilgilenmenin gelişmesine hizmet etmiş, emperyalizmin dünya ve Türkiye üzerindeki etkisini, oyunlarını küçük burjuva

katlara yaymıştır.

Yön'ün Olumsuz Etkileri

Yön'ün devrimci mücadeleye getirdiği katkıların yanısıra, özellikle sonradan kendisini gösterecek birtakım zararlı etkileri de olmuştur. Her şeyden önce, yeni bilinçlenmekte olan gençlerdeki küçük burjuva radikal düşüncelerin "sosyalizm" adı altında formülleştirilmesinde rol oynamış, daha sonra bir dönem için yaygınlaşacak olan küçük burjuva kuyrukçuluğuna zemin hazırlamıştır. Dergi, başlangıcından itibaren bir küçük burjuva kadro hareketinin savunusunu yapmış, hattâ gerçekleşmeyen Çalışanlar Partisi girişimiyle, TİP'i engellemeye çalışmıştır. Bu proje gerçekleşmeyince, bir süre için, güçlenmekte olan TİP'e karşı çıkmamış, ama zamanla bir kısım eski sosyalistin küçük burjuva radikalizmine prim tanıyacak bir çizgi önermelerine büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Dolayısiyle TİP'in parlamentarist yöneticilerine karşı, küçük burjuva öncülüğünde bir aşamayı öneren ilk MDD formülünü şekillendiren dergi olmuştur.

TİP'in hızlı bir güçlenme döneminde olduğu 1965 yılından sonra, Yön'ün etkisi azalmağa başlamış ve Yön ilk MDD formülasyonunu kapsamlaştırmağa çalışmıştır.

Bununla birlikte, çizgisi en baştan beri belli olan Yön'ü sosyalist hareket içinde bir akım olarak ele almamak, sadece sosyalist mücadeleye olumlu ve olumsuz etkileri olan bir küçük burjuva radikal çizgisi olarak değerlendirmek gerekir. Bu nedenle, işçi sınıfı sosyalisti kimliğiyle ortaya çıkan bir çizgiye yönelttiğimiz eleştiri ve irdelemeleri Yön için kullanamayız. Yön'de yazı yazan ve marksist olduğunu öne süren kişiler, eğer kendi görüşlerinden ve bağımsızlıklarından tâviz verdilerse — ki vermişlerdir — bu, onların kendi kişisel ve örgütsel sorumlulukları kapsamına girer. Yön'de yazı yazan "marksistler" şu, ya da bu çizgiyi temsil ettiklerinde, sınıf özünden uzak durmuşlardır. TİP'liler Yön'de "sosyalizmi" parlamentarizm ve popülizm özüyle, kalkınma meselesine ağırlık vererek sunarken, işçi sınıfından lâfta bile uzak düşerlerken, ilk MDD ideologları da bir küçük burjuva iktidarı için işçi sınıfını bir yana itmişlerdir. Yani, Yön'de sosyalist kimlikle yazı yazanlar, şu, ya da bu şekilde "sağ sapma" içinde olmuşlardır. (Burada sağ sapma için genel kıstas olarak işçi sınıfının hedeflerinden uzaklaşmayı alıyoruz.)

1961-1965 Arasında Objektif Ortam

Yön'e çeşitli biçimlerde katılan "marksistleri" değerlendirirken, şüphesiz ki o günün objektif ortamına da bakmak gerekir. 1961-1965 dönemi Türkiye'de sermaye tekelleşmesinin hızlandığı, sanayinin belirli bir gelişme

ve merkezileşme yolunu tuttuğu, montajcılığın arttığı, sermaye ithalinin daha düzenli yürütüldüğü ve iktisadî faaliyetlerin bir plân çerçevesinde sürdürülmeğe çalışıldığı bir dönemdir.

Emperyalizm ve onun yurdumuzdaki baş ortağı yerli mâli sermayenin ittifaklarını tazeleyip, pekiştirme yoluna gittiği, devlet makinasında tam bir egemenlik kurabilmek için çeşitli politik düzenlemelere giriştiği dönem, gene bu dönemdir.

27 Mayıs, küçük burjuva-bürokrat hareketi, emperyalizme ve ortaklarına temelde karşı çıkmayarak sadece bir politik kadro değişikliğini öngörmüştür. Kendi sosyal ve demokratik haklarını garantiye alacak bazı tedbirler getirmiştir. Bununla birlikte Silâhlı Kuvvetler içinde bir dalgalanma vardı. Emir-kumanda zinciri 27 Mayıs hareketiyle bozulmuştu. Küçük burjuva bir kez eline silâhı almıştı. Asker bürokratlar içinde silâhı bırakmak istemeyenlerin önemli bir kısmı tasfiye edilmişlerdi. Ayrıca, MBK yönetimi 5000 subayı da emekliye ayırmıştı. Ordu içinde huzursuzluk sürüp gitmekteydi. Silâhlı Kuvvetler içinde bir kısım radikaller, reformistler bulunmaktaydı. Ayrıca ordu, DP politik kadrosunun mirasçılarına ciddî bir allerji duymaktaydı. Bu durumda şehir küçük burjuvazisinin desteklediği CHP'yi politik yapının pekişme döneminde iktidarda tutmakta fayda vardı. Bu dönem içinde silâhlı reformistleri zararsızlaştırma yoluna gidilmiştir.

Egemen sınıflar politik "istikrara", yani burjuva devlet makinasının baştanbaşa otorite altına alınmasına ulaşmak için uğraşırken, iki kere silâhlı darbe girişimiyle karşılaşmışlardır. Böylelikle bu dönemin önemli bir kısmı sıkıyönetim altına geçmiştir. Aynı dönemde cılız ve çarpık kapitalist yapı, bu gibi olaylardan hayli etkilenmekte, piyasada canlılık kaybolmaktaydı.

1961-1965 yılları arasında, şehir küçük burjuva katlarında liberal bir gelişme vardır. CHP hükümeti bir sol romantizm içinde olan aydınları bütünüyle karşıya almamıştır. Buna rağmen, ikinci sıkıyönetim döneminde Yön, kapatılmış, aralarında genel başkanları da olmak üzere 55 TİP'li Ankara dışına çıkartılmıştır. Öte yandan, örgütlenmekte olan TİP, paralı güruhların saldırılarına uğramıştır. Böylece "tavşana kaç, tazıya tut" politikası izlenmiştir.

O dönemdeki gençlik eylemleri ise egemen güçler için tehlike yaratmamaktaydı. Öğrenci gençlik, o günlerde sadece irticaya ve DP uzantılarına karşı çıkıyordu. 1961-1965 arasındaki en yoğun gençlik hareketinin, DP'lilerin affıyla ilgili olarak İstanbul'da Yeni İstanbul, Ankara'da ise AP genel merkez binalarının tahribi ile üniversitelerdeki "kuyruk" (DP'li) avı olduğunu, AP ve CHP sempatizanı gençlik gruplarının yer yer karşı karşıya geldiklerini hatırlıyoruz.

Gene o dönemde anti-emperyalist uyanış gençlik içinde fiilî eyleme gidecek kadar yaygın değildi. Örneğin, zamanın ilerici örgütü TMTF, İs-

tanbul'a gelen 6'ncı Filo erlerine, Federasyon merkez binasını boyatmıştı (1964 yazı).

1961-1965 arası, sol düşünceyle birlikte anti-emperyalist akımın güçlenme yolunda olduğu bir dönemdir. 1963 Aralığında başlayıp, aşağı yukarı bir yıl süreyle canlılığını koruyan Kıbrıs meselesi, politik iktidardaki CHP yöneticilerinden bir kısmının milliyetçi yanlarının öne çıkmasına yol açmış, Johnson'un tehdit mektubu İsmet Paşa'yı dahi, "istemediği" sözlere sevketmişti. Paşa "yeni bir dünya kurulur, Türkiye de bu dünyada yerini alır" derken, bir karşı tehdit savuruyordu. İşte bu ortamda, küçük burjuva aydınları, gazete ve dergilerde uzun uzun petrol ve maden sömürüsünden söz ediyorlar, emperyalizmi — Leninist tanımdan uzak olmakla birlikte — tanıtmaya çalışıyorlardı.

Aynı dönemde, politik iktidar zamanın tek sendikası olan Türk-İş'i kontrol altında tuttuğundan, işçi sınıfına bazı demokratik haklar tanıyan kanunları (özellikle 274 ve 275) geçirtmekte bir sakınca görmemişti (1963). Oysa, aynı egemen sınıflar işçi hareketinin kontrolünü ellerinden kaçırdıktan sonra bu kanunları değiştirme yoluna — hem de CHP'nin onayını alarak — gittiler (1970). Oysa Bülent Ecevit, 1963'de çalışma bakanı olarak bu kanunların hazırlanmasında en büyük çabayı gösteren kişiydi.

Egemen güçler, bir yandan aydın katlar arasında solun yaygınlaşmasına bir ölçüde göz yumarken, öte yandan ileride gelişmesi muhtemel kitle hareketlerinde kullanmak üzere Toplum Polisi müessesesini kurup geliştirdiler. İsmet Paşa başbakanlığındaki CHP koalisyon iktidarı o günlerde, ilerici aydınları ürkütmemek için toplum polisini, "irticaî görünümlü hareketlere karşı" kuruluyor gösteriyordu. Paşa kendi kuracağı toplum polisini mecliste uzun uzun savunmuş, asayişten bahsetmiş, kapalı olarak irticaya çatmıştı.

Gerçekte durum farklıydı. Emperyalizmin uzman polisi CİA, dünya devrimci pratiğini ve dünya halklarının yönelişini, emperyalizmin çıkmazını pek iyi biliyor ve gelecekteki devrimci başkaldırıları, sınıf mücadelesini, kitle eylemlerini bastırmak için burjuva devletinin polis mekanizmasını güçlendirmeye çalışıyordu. Yerli egemen sınıflar, devrimci hareketin bu kadar güçleneceğini ummasalar bile, tüm ezilen ülkelerin deneyini bilen CİA, geleceğe karşı Paşa aracılığıyla tedbir alıyordu. Ayrıca, karakol polisinin kitle eylemlerine karşı yetersiz kaldığı 28 Nisan ve sonrasında, 1963 gençlik olaylarında iyice belli olmuştu. Kitle eylemlerini şiddet yoluyla bastırmak için özel olarak seçilmiş ve eğitilmiş, örgütlü ve disiplinli polis güçleri gerekliydi. Karakol birimlerine bölünmüş, sadece âdi suçlularla, lumpenlerle uğraşan polis kitle eylemleri karşısında hayli hazırlıksızdı. Binlerce polisi kışla disiplini altında, pratik ve ideolojik olarak örgütlemek görevi, CHP iktidarının başı İsmet Paşaya verildi. (Nitekim aynı İsmet Paşa, 1971 Mart'ında emniyet kuvvetlerini kendince *"yetersiz"* görünce,

bizzat sokağa çıkıp halkı Emniyet kuvvetlerine yardıma çağıracağını söyleyerek emperyalizme ve ortaklarına sadakatini ispatlıyor, "halkı" devrimci avına çağrıyordu.)

1961-1965 ARASINDA GENEL OLARAK SOL

Bütün bu keşmekeş içinde, sosyalist, sosyalizan ve sol aydınlar legalite mücadelesi bakımından yararlı olmuşlardır. Meseleye bu yönden baktığımızda, o zamanki sol kadroların bu başarılarını teslim etmemiz gerekir. Ne var ki, anti-sosyalist şartlanmanın küçük burjuva aydın katlarında sarsılmasına karşılık, o dönemde sosyalist kimlik taşıyanların temel başarısızlıklarını da hemen belirtmemiz zorunlulur. Bu başarısızlık, işçi sınıfından ideoloji ve pratikte uzak kalmaları, ya küçük burjuva sosyalizmini, ya da küçük burjuva radikalizmini körüklemeleridir. O zamanın çoğu "sosyalistleri", bütün çalışmalarını legalite mücadelesinde yoğunlaştırmışlardı. Legalite mücadelesi uğruna genel olarak burjuvaziye veya küçük burjuvaziye (son çözümlemede bütünüyle emperyalizme ve burjuvaziye) bazı tâvizler verdikleri söylenebilir. O dönemin aktif sosyalistleri, romantik bir sosyalizm yaratıp, sınıf özünden devamlı kaçarak, bilimsel sosyalist düşünceden uzak durmuşlar ve bugünkü yanlış eğilimlerin önemli bir kısmının köklerinin sağlamlaşmasına yardımcı olmuşlardır. O dönemde şu veya bu akım içinde olan "marksistlerin" pek çoğu, sosyalizmin en ciddî meselesi olan Leninist örgütlenmeyi kulakardı etmişlerdir. TİP yöneticileri popülizm ve parlamentarizm gereği yaygın örgütlenmeye gitmişlerdir. TİP dışındakiler işçi sınıfı partisine giden yollar üzerinde yeterince durmayıp, işçi sınıfı partisinin ancak bir radikal küçük burjuva iktidarında gerçekleşebileceğini savunmuşlardır.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (*)

1961'de kurulan TİP, önce hemen hemen hiç ilgi görmedi. Ama, sol düşüncenin küçük burjuva katlarda yaygınlaşması ve partinin başına daha yetenekli bir sol kadronun getirilmesi ile birlikte kendisini tanıtmaya başladı. Böylece TİP, bir yandan 1960 öncesinin sol birikimini değerlendirirken öte yandan 1960 sonrasındaki sol ortamdan etkilenen kişileri bünyesine alarak eyleme geçiriyordu. Ayrıca bazı bölgesel, etnik farklar ve mezhep

(*) TİP'in geçmişi hakkındaki değerlendirmemizi daha önceden yayınlamıştık. (Sosyalist Parti, Sayı 1, sf. 47-64, Ocak 1971). Burada 1960 sonrası genel sol değerlendirmemize yardımcı olacak bir biçimde bazı temel noktalara değinmekle yetineceğiz.

farklılıkları da TİP'in gelişmesine yardımcı oldu. TİP, hızla prestij toplayıp zamanla sol cephenin öncülüğünü ele geçirdi.

TİP'in sol kamp öncülüğünü elinde bulundurduğu dönemde (1964 - 1967) yaptığı çalışmalarla, harekete küçümsenmeyecek katkılar getirmiştir.

Bu katkıları şöyle özetleyebiliriz :

— Legalite mücadelesinin yaygınlaşması ve demokratik sınırların genişlemesi, özellikle Anadolu'da, legal örgütlenme olanaklarının geliştirilmesi.
— Sol düşüncenin genel propaganda biçiminde bile olsa emekçi kitlelere ulaştırılması.
— Türkiye'de sınıf mücadelesi konusunun gündeme girmesi. Popülist biçimde bile olsa, emekçi sınıflar, emekçi halk kavramlarının sloganlaşması.
— İlerici gençlik militanlarının ve bir kısım devrimci aydınların, küçük burjuva radikalizmi sınırlarını aşıp, sosyalist düşünceye yaklaşmaları.
— Politik örgütün devrimci mücadeledeki öneminin kısmen de olsa anlaşılması.

Taban örgütlerindeki TİP'li militanlar, TİP'e bağlı dinamik gençlik unsurları büyük bir coşkunluk içinde bir dönem yiğit mücadele vermişler, her türlü saldırıyı göğüslemişlerdir. Devrimciler arasında güçlü bir kardeşlik ve dayanışma, örgüt disiplini, kollektivite anlayışı yerleşmiştir. Ama militanlardaki bu devrimci heyecanın, yönetici klik tarafından sömürülmeğe başlanması uzun sürmemiş, yönetimin maskesi zamanla düşmüştür. Önceden örgüt anlayışı içinde yöneticilere karşı asla haketmedikleri derecede önemli bir inanç besleyen militanların inançlarının yitmesi, bugünkü keşmekeşin ve örgütsüzlüğün temel nedenlerinden biri olmuştur.

TİP, harekete getirdiği katkıların yanısıra, bugüne dek uzanan birtakım hastalıkların, yanlış eğilim ve görüşlerin yuvalanmasına sahne olmuş, içinde bulunduğumuz kargaşanın önemli derecede sorumluları olan yöneticilerin elinde devrimci pratiğin dışına düşmüştür.

— TİP hiç bir zaman işçi sınıfının partisi olmamıştır. İşçi sınıfıyla ilişkileri, yöneticilerin örgüt anlayışları, bilimsel sosyalizmi kavrayışları ve bunun sonucu olan uygulamalar, Parti için işleyiş, buna imkân vermemiştir.
— Şu halde TİP, burjuva ve küçük burjuva sosyalistleri tarafından yönetilmiştir.
— Parti işçi sınıfına önder olabilecek bir çekirdeği yaratma çabalarından uzakta, gevşek ve yaygın bir örgütlenme içinde tutulmuştur.
— Popülist bir çizgi izlenmiş, parlamentoculuk tek yol olarak benimsenmiş, daha sonra da "o dönem meşruiyet dönemiydi" diye bir-

takım mazeretlere başvurulmuştur. (Bu "meşruiyet dönemi" adlı kalkan, hem TİP yöneticileri, hem de yöneticilere içte ve dışta muhalif olanlarca bol bol kullanılmıştır.)

— Partinin aydın yöneticileri, işçi sınıfıyla olan ilişkilerini, yönetim kadrosunda tuttuğu sendikacılardan ibaret saymışlardır.

— Parlamentoculuğun gereği olarak, propagandada, oy deposu diye kabul edilen köylü kitlelerine ağırlık verilmiştir.

— Aydın romantizmi içinde halk dalkavukluğu ve fukaralık edebiyatı alıp yürümüş, daha sonra CHP aynı sloganların hem de keskinine sahip çıkınca, "onlar sahte, bizse doğrucuyuz" sözünden başka çare kalmamıştır.

— Parti içi eğitim ciddiye alınmamış, hattâ teori düşmanlığı geliştirilmiş, genel geçer sözlerle durumun idare edilmesine çalışılmıştır. En önde gelen birkaç yöneticinin marksizm dışı, yanlış ve çarpık görüşleriyle dolu kitapları, ya da parlamento konuşmaları, kongre söylevleri üyelere okutularak "bilinçlendirme" gerçekleşir sanılmıştır.

— Yöneticiler, üç beş alkıştan güç alarak gösteriş ve megalomani içine düşmüşlerdir. Bu eğilimin bir sonucu olarak parti içi demokrasi ve eleştiri özgürlüğüne asla imkân vermemişler, ideolojik tartışma olanaklarını yasaklamışlar, despotik bir politika izlemişler, polis metotlarıyla tahkikat yapan haysiyet divanlarını işletmişler, partideki muhalif unsurlara karşı, kendilerine bağlı genç militanların terörüne bile başvurmuşlardır.

— Yöneticiler, bu bütünlüğün bir parçası olarak, korkak, pasifist, uzlaşmacı bir tutum izlerken, pek güvendikleri Millî Bakiye de ellerinden alınınca paniğe kapılmışlardır.

— Elmalı'daki toprak işgaline giden gençleri tehditlerle geri çağırma ya da ilk üniversite işgalinde olayın tamamen dışında kalma gibi en uç korkaklıkları, "faşizm gelir" maskesine büründürmek isteyen yöneticilerin gösterişleri, uzun sürmemiş, gerici yönetim partiyi iyice devrimci dinamiğin gerisine çekerek parçalamıştır.

Bugün devrimci saflarda yaygın olan "partisiz mücadele" anlayışının yerleşmesinde TİP yöneticilerinin büyük rolü vardır. Nitekim İşçi Sınıfı Partisi'nin öncülük gerekliliğinden söz ettiğimizde, "TİP'den daha iyisi mi olacak?" cevabını almamız, TİP yöneticilerinin heyecanlı gençlere verdiği "örgütlenme örneğinin" bir sonucudur.

Çeşitli savrulmalar içinde elde silâh ölümün üzerine yürüyen ve çoğu TİP'den kopup gelmiş gençlere, "anarşistler", "terörristler", "küçük burjuva devrimcileri" yaftalarını yapıştırıp işin içinden sıyrılmak ve kendi günahlarını örtbas etmek, pasifizmin yeni bir kalkanı hâline gelmiştir.

TİP'in Etkili Olduğu Dönemde Objektif Ortam

Türkiye İşçi Partisi'nin bir dönem için sol kampta öncü durumunda bulunduğunu söylemiştik. Tarih vermek gerekirse bu dönemi 1964 başı ile 1967 sonu arasındaki dört yıllık bir dönem olarak gösterebiliriz. (Burada zaman dilimleri kullanarak mekanik ayırımlara gitmek istemiyoruz, sadece ortamın tahlili bakımından kronolojik bir hatırlatmaya başvuruyoruz.)

1965-1969 arasında egemen sınıflar "istikrarlı" bir politik iktidara kavuşmuşlardır. 1965'de önce CHP'yi iktidardan uzaklaştırarak, hazırlayıp biçimlendirdikleri AP'nin ağırlığında bir koalisyon kurmuşlar, gerek bürokrat kadroları alıştırmak, gerekse AP'nin taban örgütlenmesinin güçlenmesini sağlamak için, daha önce sözünü ettiğimiz geçiş dönemini tamamlamışlardır. Ve AP kadrosu, ortaksız olarak, 1965 Ekiminde işbaşına getirilmiştir.

Geçiş döneminin sonlarında önce Kara Kuvvetleri, "muktedir" bir lidere kavuşturulmuştur. AP döneminde de ardarda yapılan düzenlemelerle komutanlar değiştirilmiş, radikal unsurlar üst kademelerden tasfiye edilmiş emir-kumanda zinciri istenilen bir biçimde onarılmış, mutemed bir Cumhurbaşkanı ile Genel Kurmay Başkanı işbaşına getirilmiştir. Ayrıca, Ordu Yardımlaşma Kurumu, finans kapitalle ortaklığa sevkedilmiş, bir yandan subay ve assubayların emeklilikteki malî olanakları için, OYAK formülüyle parlak vaadlerde bulunulurken, öte yandan kıta tazminatları getirilerek asker bürokratlara bir miktar yeni malî avantaj tanınmıştır. Böylece finans kapital birtakım ayak oyunları ile orduyu, burjuva devlet mkinasının arızasız işleyen bir organı haline getirmek istiyordu.

Bu dönemde AP, kitleler içinde güçlü bir örgüte sahiptir. Devlet organlarında genellikle kendi konusunda kısmen ehliyetli teknokrat ve bürokratlar bulunmaktadır. Özetle, 1961-1965 arasında politik alandaki kargaşa hafiflemiştir.

Egemen güçler ülkede iktisadî ve siyasî "istikrarı" kısmen de olsa, sağlayabilmişlerdir.

Öte yandan, altyapıda, birtakım büyük yatırımlar sürmektedir. Montajcılık biçiminde bile olsa, sanayi gelişimine devam etmektedir. Bütçedeki açıklar da, dolaylı vergiler, genel tüketim maddelerine zam, dış borçlanmalar vb. yoluyla kapatılabilmektedir. Emperyalizm şehir ve kır küçük burjuvazisini belirli bir tüketim düzeyinde tutmayı başarmaktadır.

Ne var ki, kapitalizmin çarpık da olsa, düşük hızla da olsa gelişmesi işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesinin de gelişmesine, kendiliğinden hareketlere yol açmaktadır. Hattâ yer yer köylü eylemleri bile başlamıştır. Gençlik bir atılım içindedir.

Bu sükûnet döneminde TİP yöneticilerinin faşizmin hangi koşullarda yerleşeceğini asla anlamadan, faşizm meselesine bu kadar metafizik açıdan

yaklaşmaları ve korkaklık içinde militanları pasifleştirmeleri mazeret kabul etmez.

Sözünü ettiğimiz dönemde CHP içindeki sağ ve sol kanatların mücadelesi, sağcıların yenilgisi ile sonuçlanmış, heterojen sol kanat iktidara gelirken, sağ kanat ayrılıp yeni bir partiye gitmiştir. Böylece CHP, sözde de olsa sola açılmaktadır.

Bu dönem, örgütlenme bakımından, ilerici sendikaların kurulup güçlendiği, işçi kitleleri içinde etkinlik kazanmaya başladığı, küçük burjuva meslek gruplarının ekonomik ve demokratik örgütlenme içinde oldukları bir dönemdir.

Gene bu dönem Marksizm-Leninizm klâsiklerinin Türkçeye çevrildiği devrimci yayınevlerinin cesur bir legalite mücadelesi verdiği bir dönemdir. Devrimci yayınlar anî bir yaygınlık kazanmış, fakat militanlar sistemli bir okuma geleneğini yerleştirememişlerdir.

Bilimsel Sosyalizm yeterince kavranmadan gençler günün aktüel ideolojik tartışmalarına girmişler, ya da ticarî amaçlarla yayınlanan sansasyonel kitapları okumuşlardır. (Örneğin Regis Debray'ın Devrimde Devrim kitabı o dönemin en çok satan eserleri arasında olmuştur.) Ayrıca bazı yayınevleri bazı yayınları, güdümlü olarak ve hattâ tahrif ederek yayınlamışlardır. Örneğin, Marksist-Leninist teori öğrenilmeden Kızıl Kitap, ya da Çin Devrimi öğrenilmeden Yeni Demokrasi okunmuş, Rus devrimi bilinmeden İki Taktik benimsenmiş, Leninist devlet görüşü sergilenmeden Türk Solu'ndaki radikalizm izlenmiş, Leninist parti ilkeleri bilinmeden, Debray ya da Guevara yayınlanmıştır, vb., vb...

MDD HAREKETİ

TİP'in etkisini yitirmesinden sonra sol ortama bir süre MDD çizgisi egemen olmuştur.

MDD'nin ilk şekillenmesinin kökenlerini çok eskilerde aramak mümkünse de, formülasyon ilk kez Yön'de kristalleşmiştir. (Burada sözünü ettiğimiz MDD çizgisi, küçük burjuva radikalizmine öncelik tanıyan çizgidir; daha sonra özce farklı yeni, "Millî Demokratik Devrim" tezleri ortaya çıkmıştır.)

Türkiye İşçi Partisi yüksek bir gelişim ivmesi kazanmadan önce (1964 öncesinde) Yön dergisi, eski kuşaklardan olan bazı sosyalistlere sütunlarını açmıştı. Bunlardan bazıları sonradan TİP yönetimine geldiler, veya TİP'de görev aldılar, bazıları ise zamanla partiye karşı Yön'de bir muhalefet başlattılar.

Geçmişte çeşitli çalışmalar göstermiş olan ve egemen sınıfların baskılarına göğüs gererek ayakta kalabilmiş bulunan bir kısım "eski sosyalist", partinin karşısına bambaşka bir tezle çıkıyorlar, işçi sınıfının objektif ko-

şullarının elverişsiz olduğunu söyleyerek, işçi sınıfının devrimci örgütlenmesi ortamını sağlayacak, belirli temel reformları üstlenecek, emperyalizmi ülkeden kovacak bir küçük burjuva iktidarı için çalışmayı öneriyorlardı.

Nitekim MDD ideologları, küçük burjuva radikalleriyle ortak hareket ediyorlar, Yön'den sonra Türk Solu'nda aynı tutumu sürdürüyorlar, birtakım eski bürokratlarla suni "güçbirlikleri" kuruyorlar, aynı paralelde tabela dernekleri açıyorlardı. Böylelikle parlamentarizm batağındaki partinin karşısına ikinci bir sağ sapma çıkartılıyor, eleştiri sağdan yöneltiliyordu.

MDD Çalışmalarının Olumlu Yanları

— MDD, partinin pasifleştirdiği gençliğin olumlu yönde kanalize edilebilmesi, kadrolaşmaya büyük katkılarda bulunabilecek bir dinamizm kazanmasına,

— Yoğun bir ideolojik tartışma açarak devrimci teoriyi öğrenme ihtiyacının duyulmasına ve tartışmaların üst düzeylere yükseltilmesine, teorik bilgilenmenin gelişmesine yardımcı olmuştur. Leninizm ancak bu tartışmalar içinde militanlarca öğrenilmeye başlanmıştır.

— MDD'nin devrimci harekete en büyük katkılarından biri de genel gelişim içinde işgal, boykot, yaygın kitle hareketleri gibi devrimci eylem biçimlerini gençlik içinde uygulayarak bunun toplumun sömürülen tabakalarınca benimsenmesinde etkili olmasıdır. Ayrıca bu paralelde, anti-emperyalist gösteriler, Anadolu'daki köylü mitingleri gibi eylemler bu dönemde güç kazanmıştır.

MDD İçin Temel Eleştiriler

— MDD'ciler başlangıçta ve uzun süre işçi sınıfının objektif koşulları üzerinde kuşku yaratmışlardır. Bunun karşılığında MDD ideologları, genç dimağlardaki Kemalist tortuları bol bol sömürmüştür. Bu yönüyle, TİP revizyonizmi karşısına küçük burjuva milliyetçiliği ile çıkılmıştır.

— MDD ideologları bir dönem için sosyalizm sözcüğünü bile yasaklayacak kadar ileri gitmişlerdir.

— MDD yöneticileri uzun süre tek eylem alanı olarak gençliği seçmişlerdir.

— MDD'yi başlatanlar, sosyalist mücadelenin her şeyden önce bir örgütlenme meselesi olduğunu unutur görünmüşler ve işçi sınıfının partisini yaratma yolunda bir çaba göstermemişlerdir. TİP örgütlenmesinin yanlışlarını gösterip, katkılı bir muhalefet yapmamışlardır. Devrim stratejisi tartışmaları içinde boğularak şaşkınlık ve

kavram kargaşası yaratmışlar, sosyalist mücadelenin asıl sorunu olan örgüt sorununa gereken önemi vermemişlerdir.

— MDD yöneticileri, son dönemlerinde bir süre dışında, zamanın önemli bir birikimini içinde barındıran TİP'e önem vermemişler, TİP'i sadece yönetici kliğiyle değil, aynı zamanda örgüt olarak da karşılarına almışlardır. TİP'i örgüt olarak da karşılarına alırken, zamanın MDD yöneticileri, TİP'in karşısına örgütsel bir alternatif koymamışlardır. Yöneticiler, proletarya partisine giden yolda TİP birikiminden de geçileceğini yeterince gözönünde bulundurmamışlardır.

— MDD yöneticileri, TİP yöneticilerinin despotik ve düşmanca tavrına karşı, genç militanları aynı düşmanlıkla beslemişler, sadece yöneticilere karşı değil, tüm TİP tabanına karşı aynı düşmanlığı bilemişlerdir. TİP (sonra Emek) yöneticileri de aynı tutumda ısrar edince, iş taşlı, sopalı, tabancalı dövüşlere kadar varmıştır. MDD'nin güçsüzleşmeye başlamasıyla yöneticiler büsbütün hırçınlaşmışlardır. Kongre basmanın, terör yoluyla sindirme yöntemlerinin, Parti veya dergi merkezlerine fiilen saldırmanın, hattâ partinin malını gaspetmenin açık savunucusu ve teşvikçisi olmuşlar, bunu dergilerinde yazmaktan çekinmemişlerdir.

— Gençlik içinde, terörist ve anarşist eğilimlerin gelişmesine önce teşvikçi olmuşlar, sonra göz yummuşlardır. Fakat en sonunda aynı silâhlar kendilerine çevrilince şaşkınlığa kapılarak "işçi sınıfı disiplininden" sözetmeye başlamışlardır.

— Savundukları tezleri fetiş haline getirmişler, eleştiri kabul etmez bir tutum izlemişler, kendi görüş ve tutumları dışında kalan her şeyi — ama her şeyi — oportünizmle, ajanlıkla damgalamışlar, sonuçta kendi hazırladıkları tuzağa düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır.

1969-71 Arasında Objektif Ortam

Emperyalizmin güdümündeki çarpık yapı yavaş yavaş yavaş sarsılmaya başlamıştır. Sanayileşme hızında bir azalma görülmektedir. Tarım sektöründe ardarda gelen elverişsiz yıllar sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Dış ticaret açığı gitgide kabarmaktadır. "Kalkınma hızı" düşmektedir. Millî gelir artışı; nüfus artışı ve kitlelerin gitgide çoğalan isteklerini karşılayarak, "istikrarı" koruyabilecek oranda değildir.

Bunun yanısıra sermaye tekelleşmesinin hızlanması, egemen sınıflar arasındaki çelişkilerin derinleşmesine yol açmıştır.

Kır kesimindeki kapitalistleşme ve kötü iklim şartları mülksüzleşmeyi hızlandırmakta, topraktan kopan köylüleri istihdam edecek derecede

bir sanayileşme varolmayınca işsizlik artmakta, köylerde ve kentlerde yoksulluk derinleşmektedir. Bu durum kırlarda sınıf mücadelesinin gelişmesine ortam hazırlamaktadır. İşgaller, mitingler ve iktisadî örgütlenmeler yayılmaktadır.

İşçi sınıfının ekonomik talepleri artmaktadır. Bu talepleri karşılayamayan finans kapital ve diğer sanayi burjuvazisine karşı ekonomik-demokratik mücadele hızlanmaktadır. Grev dalgası yurdu sarmaktadır. Proletaryanın demokratik mücadelesi 15-16 Haziran direnişine kadar ulaşmıştır. İşçi hareketi, sanayinin merkezleştiği büyük şehirlerden, Anadolu'nun öbür kesimlerine doğru hızla yayılmaktadır.

Proletaryanın hızlı ekonomik bilinçlenmesi, sarı sendikaların parçalanmasına, ya da "sola açılma" eğilimleri göstermesine sebep olmaktadır. Tabandan gelen baskılara dayanamayan sarı sendikalar "zorakî" eylemlere ve grevlere girişirken, ilerici sendikalar da ciddî gelişim içindedir. Büyük ölçüde kendiliğinden gelişen işçi hareketi, mevcut işçi aristokrasisini hırpalamaktadır.

Öte yandan bürokrat-teknokrat kesim, ekonomik-demokratik isteklerle sürekli olarak başkaldırmakta, egemen sınıfları personel kanunlarına, çeşitli ek ödemelere zorlamaktadır.

Bir yandan sermayenin tekelleşmesi, öte yandan gelişen sınıf mücadelesi nedeniyle, emperyalizmin baş ortağı yerli mâli sermaye, Türkiyedeki ortaklarıyla belirli bir ihtilâf ve sömürü paylaşma mücadelesi içindedir. Finans kapitalin eski müttefiki tefeci-tüccar zümre çıkar kavgası yapmaktadır.

Bu durum iktisadî krizin daha da derinleşmesine yol açmakta, alt yapıdaki kriz politik plâna da yansımakta ve genel bir toplumsal bunalım halinde belirmektedir. (*)

— Finans kapitalin ittifaklarındaki dengesizlikler, gelişen sınıf mücadelesi, şiddete dönüşen devrimci eylemler, egemen güçlerin politik kadrosunu hayli yıpratmaktadır.

— Şehir küçük bir burjuvazisinin sivil bürokrat-teknokrat kesiminin başkaldırması ile politik iktidar burjuva devlet makinasının unsurlarını disiplin altında tutabilmek için iktisadî tâvizler vermek zorunda kalmakta, bu durum da egemen sınıfların bir açmazı olarak belirmektedir.

— Öte yandan egemen güçler, gelişen sınıf mücadelesini ve özellikle işçi sınıfının artan taleplerini karşılayamadığı için gitgide yaygınlaşan grevler, finans kapitali güç durumda bırakmaktadır. Sanayi

(*) Bu kanuda ayrıntılı yorum dergimizde daha önce yayınlanmıştı. (Sosyalist Parti, Sayı 2, sf. 2-18, Şubat 1971)

ürünlerine yapılan zamlar ise işçi sınıfının taleplerinin sürüp gitmesine yol açtığı gibi, kabarık bir kesim olan şehir küçük burjuvazisinin ekonomik isteklerini arttırmakta, ayrıca kır küçük burjuvazisi ürünlerini daha yüksek fiat karşılığında satmak için direnmektedir. Bu keşmekeş ve kısır döngü içinde tefeci-tüccar sömürüsünün devam etmesi ile kırlarda yoksullaşma artmaktadır. Tefeci - tüccar sömürüsünün azalması ise egemen sınıflar arasındaki çelişkiyi derinleştirecektir.

— Parlamentonun prestiji halk gözünde iyice sarsılmıştır.

— Finans kapital bu durum karşısında faşizmi şiddetlendirme yolunu seçmiştir.

— Özetlemeye çalıştığımız kargaşada, emekçi kitlelerin hiç olmazsa bir kesimini kucaklayacak bir işçi sınıfı partisinin olmaması, ülkeyi örgütlü bir devrimci mücadeleden yoksun bırakmaktadır.

Son Yıllarda Devrimci Mücadelenin Toplu Görünümü

Devrimci hareketin 1965'den sonraki dönemi bölünmelerin gitgide su yüzüne çıktığı ve çoğalarak, derinleşerek devam ettiği bir dönemdir.

Genel küçük burjuva ortamının bir yansıması olarak ortaya çıkan suni kamplaşmalar ardı arkası kesilmez bölünmeleri getirmiştir.

Parlamentarizm ile küçük burjuva milliyetçiliği uzun süre kıyasıya mücadele etmişler, önce parlamentaristler TİP yönetiminde ikiye ayrılmışlar, bunun bir kanadı olan Emek kliği, başlangıçta Aybar'a, sonra da gitgide artan bir şiddetle MDD'ye karşı mücadele etmiş, zamanla Aybar yönetimden tasfiye olurken MDD ikiye bölünmüş ve bölünmeler sürüp gitmiştir.

TİP dışındaki güçlerin dağınık olmasının yanısıra, sunî heyecanlarla ayakta tutulmaya çalışılan Parti de, için için önemli ölçüde çalkalanmaktadır.

Böylece, sözünü ettiğimiz dönemde, toplum katlarında sürüp giden keşmekeş, sol kamp içinde de sürdüğünden, şimdiye dek devrimcilerin birliği sağlanamamış ve dolayısiyle sınıf mücadelelerinin kendiliğinden niteliği sürüp gitmiştir. Devrimcilerin mücadelesi ile emekçi sınıfların mücadelesi *öncü müfreze* önderliğinde bütünleşmeyince, varolan büyük sol potansiyel dağınık kalmakta ve istenilen yakın hedeflerine şimdilik ulaşamamaktadır.

Öte yandan, devrimci mücadele, son yıllarda, bütün örgütsüzlüğüne rağmen önemli boyutlara ulaşmıştır.

Bütün bu bölünmeler, sağlıksızlıklar, dalgalanmalar kendi antitezini de birlikte getirmekte ve Türkiye işçi sınıfının sosyalist mücadelesinin doğrultusu, ideolojisi oluşmakta, işçi sınıfı devrimcilerinin önemli bir kısmı, ideoloji-eylem birliği ve işçi sınıfı partisi yönünde, ilkeli bir birliğe doğru

yol almaktadır.

DAĞINIKLIĞIN ETKEN UNSURU : KÜÇÜK BURJUVA EĞİLİMLERİ

Sol hareketin son on yılına genel olarak baktığımızda, bugün içinde bulunduğumuz örgütsüzlüğümüzde hepimizin belirli ölçülerde hata payı olduğunu kabul etmemiz gerekir. Hareketin içinde bulunduğu küçük burjuva ortamı şimdiki dağınıklığın genel nedenidir. Fakat "küçük burjuva" genellemesi yapmak yeterli değildir.

Başlıca Sorumlular Kariyerist-Oportünist Yönetici Kliklerdir

Geçmişte varolan çeşitli çizgilerin yöneticileri şüphesiz ki en büyük sorumluluğu taşımaktadırlar. Dünkü yönetimlerin en belirgin eğilimleri *kariyerizm* olmuştur.

1960 sonrasının tek legal politik örgütlenmesi olan TİP, yöneticilerinin elinde pasifleştirilmiştir. Yöneticiler, o zamanlar MDD'cilere karşı terör uygulatarak, sonradan varılan kötü bir alışkanlığın temelini atmışlardır. Yöneticiler o günlerde, zafer sarhoşluğu içinde, kendilerinin en iyiyi, en doğruyu bildiklerine ve uyguladıklarına inanmışlar, devrimci hareketin "liderliğini" kendi mülkiyetlerinde görmeye başlamışlardır. Ayrıca, muhalefet nedeniyle parti yönetiminde yıpranma korkusu da bu faktöre eklenince, despotik bir tutum içine girmişlerdir.

TİP yöneticilerinin etkinliklerinin kaybolma sürecinde hareketlerini geliştiren MDD yöneticileri de zamanla aynı mülkiyet duygusunu taşımaya başlamışlardır. Hareketin gençlik içinde yaygınlık kazanması üzerine, bu kez MDD yönetimi, aynı "haklılık" duygusuyla, sol kamp içinde şiddet kullanmayı derinleştirmiştir.

Yönetimlerin genel yanlışlarını özetleyecek olursak :

— Gerek teorik-ideolojik, gerekse pratik bakımdan sorumsuz tutumlara girişilmiştir.

— Genç heyecanlar sömürülmüş, düşmanlıklar körüklenmiş, husumetler tabandaki her ferde kadar iletilmiştir.

— Örgüt ve örgütlenme bilinci içinde olunmamış, hareketi işçi sınıfına ve emekçi kitlelere maletmek için yeterli çaba gösterilmemiştir.

Sosyalist mücadelenin her şeyden önce kollektif bir çalışma olduğu, kollektif çalışmanın ise ancak "örgütle" gerçekleşeceği sözde kabul edilmekle birlikte, bu temel ilke eylemde uygulanmamış, işçi sınıfının bağımsız siyasî partisine giden yollar, ne teorik, ne de pratik olarak zorlanmamıştır.

Uzun süre entellektüel gevezelik içinde, bir kısmıyla gereksiz soyut tartışmalar arasında vakit geçirilmiş, bol bol küfürleşilmiştir.

Güçlü olunan dönemde, toplanılan alkışlara kanılarak, "devrim" yolunda çok büyük adımlar atıldığı inancı yerleşmiştir. Ama yönetimler, günün birinde, dönüp arkalarına baktıklarında yapayalnız kaldıklarını görmüşlerdir.

İşçi sınıfı devrimciliğinin özü kavranmamış, devrimci örgütleme ve örgütlenme içinde olunmamış, sosyalist hareketin proletaryanın topyekûn öncü eylemiyle yürütüleceği kabul edilse bile, işçi sınıfının devrimciliğinin en yüksek biçiminin *devrimci* sosyalist bir parti olduğu bilinci pratiğe yansımamıştır. Bırakılan miras ortadadır.

Oysa Liderlik, ancak büyük mücadelelerden, gerçekten devrimci sınavlardan geçerek, başta proletarya olmak üzere tüm devrimci-ilerici emekçi kitleler içinde yuğrularak, sınıf mücadelesinin en ortasında yer alarak, sınıf mücadelesinin zengin tecrübelerinden yararlanarak, küçük burjuva hastalıklarından arınarak, boyuna örgütlenerek, yöneticilik niteliklerini sürekli geliştirip, her adımda ispat ederek, yanılgıları kabul edip, düzelterek gerçekleşebilir. Kariyerizm bu bilince galebe çalmış ve harekette yaralar açmıştır.

Mücadeleye ayak uyduramayanın geride kalacağı, tasfiye olacağı, yetersizliklerin er geç ortaya çıkacağı görülememiş, üç beş mevzii başarıyla liderlik kompleksleri ve megalomani içine düşülmüştür.

MDD ve TİP (sonra Emek) yöneticileri şimdiye dek özeleştiri yapmışlar mıdır? Hareketi bugün getirdikleri noktadan kendilerinin de memnun olmayacakları açıktır. Şu halde ya yanlışlarını görmemekte, suçu başkalarında aramaktadırlar; ya da özeleştiriği yapmaya cesaret edemeyecek kadar sosyalist bilinçten yoksundurlar.

Kariyerist yönetici klikler attıkları her adımda biraz daha çıkmaza girmişler, çıkmazdan kurtulmak için militanları "rakip" grup veya gruplara karşı körüklemişler, düşmanlıkları boyuna derinleştirmek yoluna gitmişlerdir.

Örgütlenmenin başlıca şartı olan devrimci kadrolaşma gereği anlaşılmamış, hababam usuliyle yönetime devam edilmiş, yeni yönetici kadrolar yetiştirmek için önemli bir çaba gösterilmemiştir. Pratiğin gerisine düşen, eskiyen yönetici elemanların yeri, genç ve yetenekli elemanlara devredilmemiştir. Kariyerizm, doğal olarak bürokratlaşmayı getirmiştir, (veya başlangıçta bürokrat olarak işe girişilmiştir.) Yöneticiliğin en önemli fonksiyonu olan eğiticilik hep ihmal edilmiştir.

Böylece, kademeli kadrolaşma yaratılmadığı için, yöneticiler tabandan kopuk kaldıkları için, yöneticisine güvenini yitiren tabandaki gençler, karşı uca savrularak toptan reddetme tutumuna girmişler, isyankâr tutumlar takınmışlardır.

Dönemin veya durumun özelliklerine göre taban üzerinde ya despotik davranılarak hiçbir eleştiri olanağı tanınmamış, ya da militanlar hiç eleş-

tirilmeyip, yanlış eğilimler önlenmeyip, tavizkâr bir tutum izlenmiştir.

Eleştirilerde şüphesiz ki, insaflı olmak, her dönemin ortamını değerlendirmek isteriz. Sözünü ettiğimiz genel ortam, şu ya da bu biçimdeki bir küçük burjuva ortamıydı. Ama itiraf etmeleri gerekir ki, bu elverişsiz koşullar altında bile başarılı bir örgütlenme gerçekleştirilebilir, hiç olmazsa hastalıklar böylesine salgınlaşmazdı. Küçük burjuvalıktan arınmış yetenekli yöneticiler elinde, geçtiğimiz on yıl içinde örgütlü bir hareketi gerçekleştirmek mümkündü. Özellikle bugünün en ciddî hastalığı olan "örgüt bilinci eksikliği" büyük ölçüde kariyerist-oportünist yönetici kliklerin geçmişteki yanlış tutumlarından doğmuştur.

Eleştirileri yaparken, toptan bir inkârcılığa düşmemek gerekir; çeşitli hastalıklarla yürüyen devrimci hareket, bütün sakıncalarına rağmen belirli bir düzeye ulaşmıştır. Yönetici kliklerin harekete kazandırdıklarını yukarıda, kendi grupları içinde özetlemeye çalıştık. Fakat genel bir değerlendirme yapacak olursak, olumsuzluklarının hayli ağır bastığını söylemek gerekir.

Bir cümleyle söylenecek olursa, yönetici kliklerin tüm olumsuzlukları *KARİYERİZM* noktasında düğümlenmektedir.

Genç Kuşağın Hataları

Geçmişe değgin olarak yönetici kliklerin hatalarını sayarken, bir zamanlar bu klikler tarafından yönlendirilen veya hâlen yönlendirilmekte olan genç kuşakların sorumluluğu altında olan hataları da kabul etmemiz gerekir.

Bu hatalar geçtiğimiz dönem boyunca çeşitli biçimlerde belirmiştir. Her militan, başlangıçta, bir devrimci romantizm içinden geçer. Bu romantizm döneminde örgütsel çalışmanın dışına düşen sivrilikler yapılabilir. Bu tutumun öbür uçtaki yansıması ise yöneticilere ölçüsüz güven ve inanç olabilir. Devrimci romantizm içindeki bu iki tutum hoşgörülebilirse de, bu dönem aşıldıktan sonra aynı tutumu başka biçimlerde sürdürmek bilinçsizliğin belirtisidir.

Genç kuşak militanları, geçtiğimiz dönem içinde yönetici kliklere genel olarak önce derin bir inanç beslemişler, sonra bu inanç sarsılınca isyankâr tutum içine girmişlerdir. Hepimiz çeşitli biçimlerde bireyci tutumlarda bulunmuşuzdur.

Genel olarak söyleyebiliriz ki, bir sosyalist olarak kişisel sorumluluklarımızın farkına yeterince varmadık. Küçük burjuva yanlarımızdan arınmak için yeterince çaba göstermedik. Teorik bilgilenmemizi geliştirmek için gereğince çalışmadık. Türkiye şartlarını öğrenmeye fazla emek vermediğimizden, yönetici klikler ve ideologların sunduğu tezleri, görüşleri, ya tartışmasız ve tümüyle benimsedik-savunduk, ya da toptan reddettik.

Dünya devrimci pratiğinin zengin tecrübelerini öğrenme yoluna gitmedik. Devrimimizin özellikleri konusunda fazla kafa yormadık, genellikle taklitçilik içinde olduk.

Çoğu zaman devrimci heyecanımız bilincimize ağır bastı. Sorunları, olayları uzun vade içinde ve serinkanlı olarak göremedik.

Devrimci mücadelenin temel koşulu olan kollektif bilinci, devrimci örgüt anlayışını, disiplin ilkelerini gereğince benimseyemedik.

Yanlış görüş ve tutum içinde gördüğümüz iyi niyetli arkadaşları sabırlı ikna ve eleştiri yöntemiyle uyaracağımıza, onlarla düşmanca tavır içine girdik ve yönetici kliklerin erişmek istedikleri noktalar için, bir ölçüde onlara âlet olduk.

Hareket içinde daha pek çok yanlışlarımız oldu. Bu yanlışlardan çoğu hemen hemen hepimizde belirli ölçülerde görünmüştür ve gene azalan, ya da çoğalan oranlarda çoğumuzda devam etmektedir. Gençliğimizin, heyecanımızın, acemiliğimizin yarattığı bu hastalıkları, eylem içinde, eleştiri - özeleştiri ve ikna yöntemleriyle tasfiye ediyoruz ve edeceğiz. Yanlışlar, sosyalist harekette işçi sınıfının ağırlık kazanması oranında düzelecektir.

Küçük burjuvalıktan kurtulamayacak kişiler de olacaktır. Bunlar ya çeşitli sapmalar içinde yüzecekler, ya da karşı-devrim saflarına gideceklerdir. Kimisi de hareketten istifa edecektir.

Sosyalist Mücadelede Kollektif Bilinç ve Davranış Esastır

Omuzumuzda ağır sorumluluklar vardır ve bu sorumluluklar şereflidir, kutsaldır. Bu sorumlulukları seve seve yüklendik, yükleneceğiz. Bu sorumlulukları taşıyamaz duruma geldiğimiz, ya da onlara lâyık olmadığımız zaman hareket bizi kaldırıp atacaktır.

Her şeyden önce şu noktayı çok iyi bilmemiz ve bir an olsun unutmamamız gerekir : İşçi sınıfı devrimcileri olarak, işçi sınıfının, dolayısiyle tüm emekçi halkın ve topyekûn devrimin sorumluluklarını taşımaktayız. Hareketlerimizi, çabalarımızı işçi sınıfının yüksek çıkarları açısından düzenlemezsek devrimci mücadelenin başarılı elemanları olamayız. Sosyalizmi işçi sınıfı kuracaktır. İşçi sınıfından uzaklaşmak son çözümlemede devrimden ve sosyalizmden uzaklaşmak demektir.

İşçi sınıfının devrimci niteliğinin en yüksek somutlaşması ise işçi sınıfının merkezî siyasî örgütüdür.

Şimdiki dağınık dönem bizi yanılgılara sürükleyebilir. Ama eninde sonunda, işçi sınıfının örgütlü devrimci gücü, hareketin öncülüğünü ele geçirecektir. Devrimin nihaî zaferi ancak ve ancak bu öncü müfrezenin önderliğinde başarılacaktır.

Hangi devrimci çalışma içinde olursak olalım, kendimizi işçi sınıfı partisinin üyesi olarak yetiştirmek, hazırlamak zorundayız.

Bugün böyle bir partiye sahip değiliz. Ama böyle bir parti bir gün mutlaka gerçekleşecektir. Aksi halde, devrim gerçekleşmez.

İşçi sınıfı devrimcisinin en büyük özelliği kollektif düşünce ve davranış bilincine ve pratiğine sahip olmasıdır. Bir sosyalist her şeyden önce bir "örgüt adamıdır". Bu örgütün bugün için varolmaması, başka türlü davranmamızı gerektirmez. Şimdilik hangi tür devrimci eylem içinde olursak olalım, bu kollektivite esastır. Üç kişilik bir çalışma bile yürütüyor olsak, eğer kollektif değilsek, çalışmalarımız — genişlemek bir yana — önce güdük kalmaya, sonra da tükenmeye mahkûmdur.

Bireyci eğilimler ve öbür küçük burjuva özellikler, en küçük birimi bile eninde sonunda işlemez hale getirip, dağıtır.

Öyleyse içinde bulunduğumuz dağınık dönemde, kişi olarak her şeyden önce kendimizi eğitmemiz gerekir. Bu eğitme, bireyciliğimizden ve küçük burjuva özelliklerimizden kurtulmak ve "örgüt adamı" olmakla gerçekleşir. İşçi sınıfı devrimciliğinin temelinde kollektivite yatar. Zaten işçi sınıfının sınıf olarak devrimciliği de — üretim araçlarına sahip olamamasından ve toplu üretim yapmasından doğan bir özellik olarak — kollektiviteye en yatkın sosyal sınıf olması, dolayısıyla en kolay örgütlenebilen, en güçlü dayanışmayı yaratan, en disiplinli çalışmayı gösteren, en devrimci birliği yaratan sınıf niteliğini taşımasıdır.

Bu gerçekler herkesin bildiği, ustalardan boyuna okuduğu, devrimci pratikte her zaman karşılaştığı gerçeklerdir. Ama bunları bilmek yetmiyor. Küçük burjuvadan gelen kişilerin kendilerini arındırmaları kolay olmuyor. Ve devrimci pratiğin her adımında, en küçük olayda bile bu temel eksikliğimizi göreceğiz. Kollektif davranmadığımız her durumda, örgütsel olmadığımız her çalışmada başarısızlıkla karşılaşacağız ve kitaplarda okuyup, inandığımız, ama pratikte gereğince uygulayamadığımız bu temel şartı, eylem içinde sınaya-yanıla göreceğiz ve zamanla benimseyeceğiz, tüm hayatımıza yerleştireceğiz. Bu kaçınılmaz bir zorunluluktur. Aksi halde devrimci mücadeleye ya yeterince faydalı olamayacağız, ya da zarar vereceğiz. Kendisini kollektif tutum içine sokamayanlar, bireycilikten, ihtiraslardan, küçük burjuva hastalıklarından kurtulamayanlar er geç yok olup gideceklerdir.

Bu sözler "nasihat" olarak alınmamalıdır. Örgütsüzlük, hepimizin ortak ve en önemli eksikliğidir. Biribirimizi ve kendimizi her an eleştirerek, uyararak gelişebiliriz. Ustaların en fazla üzerinde durdukları bu örgütsel ilkeyi ısrarla vurgulamak ve sık sık biribirimize hatırlatmak gereklidir, kaçınılmazdır. Çünkü, ancak ve ancak işleyen bir devrimci mekanizmanın uyumlu bir parçası olarak devrim içinde işlev kazanabiliriz, bireysel katkılar ya da başarılar saman alevi gibidir, söner gider. Kişinin üstün çabaları ancak o işleyen mekanizma içinde anlam kazanır. Ve bir devrimci için, bu işleyen mekanizmanın en yüksek biçimi işçi sınıfının partisidir.

Çözüm?

İçinde bulunduğumuz dağınıklığın kısa vadede giderileceğini, genel bir toparlanmanın hızla gerçekleşeceğini beklemek aşırı iyimserlik olur. Gerçekçi olmak gerekirse, hareketin toparlanma adımları şimdilik kendiliğinden gelişecektir.

Çünkü toparlanma her şeyden önce bir merkezî otoritenin önderliğinde gerçekleşebilir. Oysa, devrimci kadroları büyük ölçüde içine alacak böyle bir merkezî otorite şimdilik yoktur.

Bu merkezî otorite, devrimci pratik potasındaki yuğrulmalar sonucunda, doğru yolu izleyenlerin oluşturacakları bir merkezî otorite olacaktır. Bu otorite eylem içinde kendini kabul ettirecek, ve devrimci örgütlenmeyi gerçekleştirdiği oranda başarısı büyüyecektir.

Böyle bir merkezî otorite, ancak ve ancak işçi sınıfının devrimci örgütlenmesini başarabilen devrimciler tarafından gerçekleşecektir. Gerek bilimsel sosyalist teorinin, gerekse dünya devrimci pratiğinin geçmiş deneyimlerinin, gerekse — ve özellikle — Türkiye'nin içinde bulunduğu objektif ortamın, işçi sınıfımızın sürdürmekte olduğu büyük devrimci atılımın verileri bize bunu göstermektedir. Şüphesiz ki, bu yola inanmayanlar olacaktır, çeşitli sapmalar uzun süre sürüp gidecektir, ama bu gerçek er veya geç anlaşılacaktır. Bu gerçeğin anlaşılmasına kadar geçecek sürede, hem sosyalist hareketin, hem de devrimci kadroların hasarlar görme ihtimali ve endişesi vardır.

Genel toparlanmanın ancak ve ancak devrimci merkezî otorite, yani Leninist bir Parti önderliğinde olabileceğini söylemiştik. Proletaryanın yüksek örgütlenmesini gerçekleştirip, devrimin öncü müfrezesi görevini yapacak örgüt bu parti olacaktır.

Devrimci mücadelenin genel toparlanma sürecinde, bir kısım hasarların önüne geçemezsek bile, hem toparlanmayı hızlandırmak, hem de hasarı en aza indirmekte hepimizin ortak sorumluluğu vardır.

SONUÇ

Devrimci mücadele bugün için İşçi Sınıfının merkezî siyasî partisinden yoksun olarak, ayrı ayrı gruplar ve çevreler halinde yürütülmektedir. Bu partisizlik nedeniyle, mücadelelerin "kendiliğinden" niteliği henüz ağır basmaktadır. Gerek işçi sınıfı içinde, gerekse toplumun öteki katlarında sosyalist aydınlar ve emekçi militanlar hayli aktif oldukları halde merkezî bir güç olma durumunda değildirler.

Sosyalistler arasındaki dağınıklığın bir süre daha devam edeceği anlaşılmaktadır.

Devrimci saflardaki ve sol kamptaki dağınıklığın yanısıra, toplumsal

bunalımın derinleşmesi, karşı devrim saldırılarının arttırılması, faşizmin yoğunlaştırılması da devrimci mücadeleyi etkileyen unsurlardır. Provokatörlerin rahat çalışma olanakları ise böyle koşullarda artar.

Devrimci Saflarda Yılgınlığa Yer Yoktur

Her şeyden önce vurgunlamamız gereken nokta, böyle dar boğazlarda devrimci heyecanı, kararlılığı korumak ve geliştirmek zorunda olduğumuzdur.

Genel bir şaşkınlık ve — kısa vade için bile olsa — umutsuzluğa asla meydan verilmemelidir. Önümüzdeki dönem bizlere daha kötü koşullar hazırlayabilir. Faşizmin istibdadı bezginlik ve hattâ panik yaratabilir. Çalışmalarımızda, eylemimizde, çevremizde umutsuzluğa ve yılgınlığa karşı alabildiğine mücadele etmeliyiz.

Yanlışlara Karşı Çekimser Kalmamalıyız

Gene böyle dönemlerde atılacak yanlış adımlar, normal dönemlerden çok daha büyük zararlar verebilir. Bu nedenle, bir yandan düşmana karşı mücadele sürdürürken, öte yandan kendi aramızda eleştirel olmayı, biribirimizi uyarmayı bir an olsun ihmal etmemeli, yanlış düşünce ve davranışlarla mücadele etmeliyiz. Bu mücadelede ikna yöntemlerini sonuna kadar kullanmak, eleştirileri bilimsel temellere, dünya devrimci pratiğinin örneklerine dayayarak kanıtlamak olumlu bir diyalogu geliştirecek çabalardır.

İŞÇİ SINIFI PARTİSİ *Yolunda, Grupçuluktan Kaçınmalıyız*

Grupçuluk son zamanlarda yerleşmiş en ciddî hastalıklardan biridir. Bu nedenle, hareketin toparlanabilmesi için grup sekterliklerinden, bağnazlıklarından uzak kalmamız gerekir. İşçi sınıfı partisini oluşturma çabalarımızda, devrimci diyalogun yanısıra eylem beraberliğini — olabildiği kadar — sağlamak zorunludur. Gene devrimci dayanışmayı kurmak, geliştirmek aynı çabaların bir parçasıdır.

Hareket içinde yanlış görüş ve eylemler vardır. Bu konuda tartışmalar sürecektir, şüphesiz ki sağ ve sol sapmalar pratik içinde mahkûm olacaktır. Bu nedenle bütün devrimci grupların kısa zamanda bir araya toplanacağını ummak iyimserlik olur. Sapmalar sosyal pratikte açığa çıktıkça, özeleştiri yapmak, yanlışlarımızı düzeltmek ve sekterliklerden kaçınmak devrimci mücadelemizi güçlendirecek başlıca faktörler arasındadır. İzlediğimiz yolun yanlış ve çıkmaz olduğunu gördüğümüz anda, doğru çizgiye gelmeyi bir an olsun geciktirmemeliyiz.

Günümüzde belirgin ideolojik ve pratik eğilimlerin neler olduğu yazı-

mızın kapsamına girmemektedir. Bunlara başka yazılar içinde değineceğiz.

Eylemde görüşlerimizi, kendimizi boyuna sınayarak, yanılgılardan arınarak ilerlemek esastır. Bütün bunları yaparken hayatımızı devrimcileştirmek, kendimizi sadece zihnen değil, fizik bakımdan da üstün düzeyde geliştirmek, daha zor ve daha sert koşullar altında yürütülecek mücadelelerin pratik gereklerini yerine getirmek zorundayız.

Bu dar boğazları kısa zamanda geride bırakmak için tüm uyanıklığımızla, devrimci bilinç ve heyecanımızla fedakârca *en aktif biçimde* çalışalım, mücadele edelim.

TEKNİK ELEMANLARIN İLERİCİ AÇILIMI

Şubat ayı içinde toplanan Mühendis ve Mimar Odaları genel kurulları, bu kesimdeki ilerici gelişimleri belgeleyen sonuçlarla kapandı.

Devrimciler üzerindeki baskıların, tertiplerin yoğunlaştığı bu günlerde toplumun sayıca küçük bir kesimini temsil eden Mühendis ve Mimar Odalarındaki gelişimleri incelemek önemli görülmeyebilir. Ancak, aşağıda sıraladığımız nedenler böyle bir incelemenin yararlı olacağını kanıtlamaktadır.

Birincisi, egemen güçlerin buhrana sürüklendiği ve dolayısiyle despotizme yöneldiği bu günler, her zamankinden daha fazla, demokratik güçlerin devrimci saflara kazanılmasını gerektirmektedir ve sözünü ettiğimiz odalar, demokratik baskı grupları olma yolundadırlar.

İkincisi, halkın bir kesimi içindeki politik gelişimleri irdelemek ve bu gelişimler karşısındaki tutumumuzu belirlemek durumundayız.

Üçüncüsü, bu kesimdeki gelişimler hakkında sol kanatta bazı yanlış yorumlar öne sürülmüştür.

Mühendis ve Mimar Odalarındaki gelişimleri incelemeden önce, solun bir kesimindeki yanlış tavırları kısaca eleştirmemiz gerekiyor. Bu konudaki yanlış tutum örneklerini Emek dergisinin Ağustos 1970 tarihli üçüncü sayısında çıkan imzasız yazıda ve (bu yazı ile aynı üslûp ve anlayışla yazılmış olan) Bay Yalçın Küçük'ün 21 Ocak 1971 tarihli Milliyet gazetesindeki yazısında görüyoruz. Emek dergisi, bu kesimdeki ekonomik mücadeleyi "bir artık değer kavgasından ibaret" görmektedir. Emek'e göre "Mühendislerin eylemlerinin ilericilikle ve de halkçılıkla uzaktan yakından hiç bir ilişkisi yoktur... eylem, sadece burjuvadan arta kalan artık değerin paylaşılması kavgasıdır." Aradan birkaç ay geçtikten sonra, aynı derginin sahibi ve TİP Genel Sekreteri Şaban Erik, 4 Ocak 1971 günü başlayan teknik eleman direnişini desteklediklerini bildiren bir telgrafı basına açıklamıştır. Ve bu olaydan iki hafta sonra, Y. Küçük, Milliyet gazetesinde mühendis ve mimarların uzun süre bozuk düzenin savunucuları olduğunu, 1960 sonrası uyanıştan en geç etkilenen küme olduğunu, ve bu kesimin eleştiriye geçmesinin yadırganır bir durum olacağını yazmıştır.

Bu yazı ve tavırlardaki politik dargörüşlülük, sekterlik ve tutarsızlık öylesine açıktır ki, yazılar üzerinde fazla durmanın gereği yoktur. Yalnız şunu belirtmeliyiz : Devrimcilerin görevi, emperyalizmle bütünleşmeyen, bütün sınıf ve tabakaları yanına almak ve faşizme karşı olan bütün güçlerin cephe birliğini sağlamak için çalışmaktır; onları karşıya itmek değil.

Teknik Elemanların İlerici Açılımı

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı 17 kadar oda vardır. Meslekî faaliyet için bu odalara kayıt olmak zorunludur. Bu odalardaki kayıtlı üye sayısı 30.000'i aşmaktadır. Geçtiğimiz Şubat ayı içinde 28.500 üyeyi kapsayan 9 odanın genel kurul toplantısı yapılmıştır. Bu odalarda seçimler sonunda teşekkül eden yönetim kurullarının nitelikleri şöyle :

Mimarlar Odası	3000 üyeli	ilerici
Harita Müh. Odası	700 üyeli	ilerici
Orman Müh. Odası	2000 üyeli	ilerici
Makina Müh. Odası	4500 üyeli	tutucu
Kimya Müh. Odası	2500 üyeli	tutucu
Ziraat Müh. Odası	5000 üyeli	tutucu
İnşaat Müh. Odası	6500 üyeli	ilerici
Elektrik Müh. Odası	3000 üyeli	ilerici
Maden Müh. Odası	1300 üyeli	ilerici

Görüldüğü gibi, 28.500 üyeli Odalar Grubunun 16.500 üyelik kısmı ilericilerin yönetimine geçmiştir. Bu rakkam, oran olarak toplamın %58'ini ifade etmektedir.

Mühendis ve Mimar Odalarındaki İlerici Gelişimin Nedenleri

Teknik personel kesimindeki ilerici gelişimin temel nedeni, yurdumuzda kapitalizmin tekelci gelişiminin hız kazanmasıdır. Bu gelişim gelir dağılımı dengesini giderek daha da bozmakta ve kitleler yoksullaşma sürecine girmekte, ya da eski durumlarını kaybetmektedirler. Temel neden böyle olmakla beraber bu olgunun birçok türevleri mevcut. Bunları şöylece sıralayabiliriz :

a / Yabancı sermayenin devlet kuruluşlarıyla ortaklaşa kurduğu büyük mühendislik firmaları, yerli firmaların ve teknik elemanların piyasasını daraltmıştır. TÜMAŞ, TÜSDAŞ gibi dev yabancı ortaklıklar büyük devlet yatırım projelerini üstlenmektedirler. Bu olgunun sonucunda yerli büroların iş alanı daralmakta, küçük mühendislik büroları batma tehlikesiyle karşılaşmaktadırlar.

b / Yatırım politikasının bozukluğu, teknik personel arz ve talep dengesini olumsuz olarak etkilemekte, hızlı bir genişlemenin ardından krize sürüklenen piyasa birçok mühendis ve mimarın işsiz kalmasına sebep olmaktadır. Son aylarda 1500'e yakın mühendis ve mimar, Kanada ve Avustralyaya gitmek için müracaat etmiştir.

c / Bilindiği gibi, Personel Kanunu teknik elemanların ücretlerinde hem mutlak, hem de nisbî olarak, büyük azalmalar yaratmış, terfi sürelerini 5-10 yıl ertelemiştir. Personel Kanununun yarattığı haksızlıklar, teknik personel kesiminde de yansımış, birçok eylemin ve örgütlenme girişimlerinin kaynağı olmuştur.

d / Teknik elemanlar, sermayenin büyük vurgunlarını ve rasyonel olmayan yatırımlar politikasını yakından tanıma ve değerlendirme olanağına sahiptir.

e / 1960 sonrası gelişen aktif direnme ve örgütlenme bilinci, teknik personel kesiminde de oluşmaya başlamıştır.

f / Soldaki dağınıklık ve bölünme ortamından ötürü, sol örgütlere kanalize olamayan bir kısım ilerici aydınlar, kendi meslek örgütlerinde aktif olmaya başlamışlardır.

Odalardaki İlerici Yönetimler ve Bazı Eylemleri

Odalardaki ilerici akım, 1967 yılında Mimarlar Odasında ilerici bir grubun yönetime gelmesiyle başlamıştır. Üç yıl devam eden ilerici yönetim, iktidarın büyük çabası sonunda 1970 yılında devrilmiştir. Ama aynı yıl Elektrik, İnşaat ve Maden Mühendisleri Odalarında ilericiler yönetime gelmişler ve böylece iktidarın, Odalardaki ilerici sesi kesme teşebbüsü boşa çıkmıştır. 1970 yılı Şubatında, Teknik Personel Sendikası (TEKSEN) kurulmuş ve böylece sendikal örgütlenme, teknik eleman kesiminde de hızlanmaya başlamıştır. Yine 1970 yılı içinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yürürlüğe girmesi, teknik elemanların aktif eylemlerini ve örgütlenmesini üstün bir düzeye ulaştırmıştır. 18 Nisan 1970 günü, büyük bir miting ve gösteri yürüyüşü yapılmış, bu yürüyüşte, anti-emperyalist ve demokratik sloganlar kullanılmıştır. Personel Kanunu ile ilgili olarak, 29 Mayıs, 20 Haziran, 26 Haziran ve 28 Aralık 1970 tarihlerinde binlerce teknik elemanın katıldığı büyük forumlar düzenlenmiş ve bu forumlar sonunda 1-2 Haziran, 1-3 Temmuz 1970 ve 4 Ocak, 15 Ocak 1971 tarihlerinde boykot ve pasif direniş eylemlerine girişilmiştir.

1970 yılında, ilerici odalar ve Teknik Personel Sendikası iktidara karşı bir baskı grubu olarak sürekli mücadele vermişler, yeraltı ve yerüstü servetlerimizin yabancılara peşkeş çekilmesine, yabancı sermayeye, eğitim ticaretine karşı olduklarını ve demokratik güçlerin yanında yer aldıklarını her fırsatta belirtmişlerdir.

İlerici Gelişimin Sonuçları

Mühendis ve Mimar Odalarındaki ilerici gelişimler, devrimci mücadelemiz açısından birçok yararlar sağlamıştır. Şöyle ki :

a / Entellektüel kalitesi ve yetenekleri geniş olan bir zümre, örgütlenmekte ve bilinçlenmektedir. Sosyalizmin kuruluş döneminde, teknokrat kadronun önemi açıktır. Devrimcilerin görevi, teknokrat kadrolarından mümkün olduğunca büyük bir bölümünü, sosyalist propaganda ile daha ileri yerlere getirmektedir. Bu açıdan en ufak gelişimleri dahi, sosyalist olarak, sevinçle karşılamak gerekir.

b / Teknik eğitimin ve yanlış bir teknik eğitim sonunda yetişen mühendislerin gereğince katkılı olamaması yalnız teknik elemanlara özgü olmadığı gibi (örneğin, doktor, iktisatçı ve hattâ öğretim üyeleri bu durumdadır), bu onların suçu da değildir. İlerici odalar temel nedenin çarpık - kapitalist toplum düzeni olduğunu farketmekte ve daha yararlı bir eğitim sistemi için ciddî mücadele vermektedirler.

c / Demokratik güçler, gerici iktidarı yıpratan bir baskı grubuna daha kavuşmuşlardır.

d / Teknik eleman eylemleri ile memur kesimindeki boykot ve pasif direnme gibi, direniş yöntemleri yeni boyutlara ulaşmıştır. Gerici iktidar bu somut gelişimleri bazı *solcu* yazarlardan daha iyi değerlendirdiği için, oda kongrelerinde ilerici yöneticileri devirmek amacıyla her türlü oyuna başvurmaktadır.

e / Birçok yolsuzluklar ve bilime aykırı tutumlar, bilimsel kanıtlarıyla birlikte halk oyunda sergilenebilmektedir. (*)

f / Teknik elemanlar işçiyle sürekli temasta olan unsurlardır. Bu nedenle proletarya devrimcilerinin işçi sınıfı içindeki çalışmalarında ilerici teknokratlar bizlere bazı olanaklar sağlayabilirler.

Bu gelişmeler karşısındaki tutumumuz, başlangıçta sergilediğimiz dar görüşlü, sekter tavır olmamalıdır. Örgütlenen, emperyalizme ve ortaklarına karşı çıkan her hareketi desteklemeliyiz. Odaların, iktidarın kof kalkınma teranelerini çürüten, emperyalist sömürüyü bilimsel olarak belgeleyen çalışmalarından yararlanmalı, bunları kitlelere duyurmalıyız. Bu kesimde yetişen ilerici kadrolarla bağ kurmalıyız. Gerici iktidara ve emperyalizme karşı, yeni yeni güçler mücadeleye giriyorsa devrimcilere düşen görev, onlara dostça el uzatmaktır.

HASAN AYÇA

(*) Maden Mühendisleri Odasının, İngiliz emperyalistlerine peşkeş çekilen boraks mineralleri hakkındaki çalışmaları, Mimarlar Odasının, Boğaz Köprüsü ve konut sorunu üzerindeki incelemeleri, İnşaat Mühendisleri Odasının yabancı sermayeli firmalar hakkındaki araştırmaları, bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.

CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN II. DÜNYA SAVAŞINA KADAR

TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAREKETLERİ : 1923 - 1939

Aşağıdaki yazı, Sovyet araştırıcısı R. P. Korniyenko'nun "Türkiye'de İşçi Sınıfı Hareketleri 1918-1963" *adlı kitabından çevrilmiştir. Okuyacağınız bölümlerde, analiz, yorum ve düşünce bakımından katılmadığımız çeşitli yanlar bulunmakla birlikte, çeviriyi Türkiye İşçi Sınıfı hareketlerinin iyi bilinmeyen bir dönemine ışık tutabilen bir belge olarak iletiyoruz. Yakında bütünüyle basılacak olan araştırma hakkındaki eleştirimizi, kitabın çıkışından sonra yayınlayacağız.*

Lozan barış görüşmeleriyle Türkiye'nin sınırları Misak-ı Millî'ye göre tesbit edilmiş ve politik bağımsızlık kazanılmıştı. Ancak ekonomik sorunlara bir çözüm yolu bulunamamış; ülke, belediye'ye bağlı iş yerlerini, bankaları, endüstri kuruluşlarını, limanları ve demiryolu şirketlerini elinde tutan yabancı sermayenin egemenliğinden kurtulamamıştı.

Türkiye'de millî burjuvazinin ve liberal toprak sahiplerinin çıkarlarını gözeten millî-burjuva devriminin yöneticileri, sosyal ve ekonomik reformların ciddiyetini kabule — her nedense — yanaşmamışlar ve bu yoldaki uygulamalarda tereddütlü davranmışlardı.

Antiemperyalist bir karakter taşıyan devrim; Saltanat Rejiminin kaldırılması (1 Kasım 1922), Türkiye Cumhuriyetinin kurulması (29 Ekim 1923), ayrıca da, halkın yaşayış ve kültüründe Orta Çağ'dan kalma örf, âdet ve inançların yıkılmasına yönelmiş bazı burjuva reformlarıyla, esasen sonuçlanmış durumdaydı.

Bu reformlar, ileri hamleler olmakla birlikte, üretim ilişkilerinin özünü değiştiremediler. 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, üretim araçlarında özel mülkiyeti öngören kapitalist ilkeleri güçlendirdi.

1923 İzmir İktisat Kongresinde ele alınan "millî iktisat programını gerçekleştirme plânı"nın, uygulanması Lozan Antlaşmasının bazı hükümleri yüzünden oldukça güçleşmişti. Türk millî burjuvazisinin, beş yıllık bir süre için düşük gümrük tarifesi uygulanmasını ve Osmanlı devletinin eski borçlarını kabul etmesi, buna örnek gösterilebilir.

Türk ekonomisini kollamaktan vazgeçen yabancı sermayenin malî boykotuyla karşı karşıya kalan Türk yöneticileri, "Millî iktisat" deneme-

sine yönelik tedbirleri almak zorunda kaldılar.

Hava ve deniz taşıt araçlarının, demir yollarının, şehirlerdeki büyük endüstri işletmelerinin devletin kontrolü altında olması anlamına gelen devletçi politika, yabancı sermayenin ülkeden çıkması ve ülkenin ekonomik bakımdan kalkınabilmesi açısından ilerici bir nitelik taşımaktaydı.

Millî ekonominin geliştirilmesinde, Türkiye'nin iç ve dış bağımsızlığının sağlamlaştırılmasında Sovyetler Birliği'yle ilişkiler de büyük öneme sahipti.

Türkiye, feodal kalıntıların güçlü etkileri yüzünden henüz geri bir durumdaydı. Tarıma elverişli toprakların önemli kısmı ağaların, büyük çiftlik sahiplerinin ve devletin elinde bulunmaktaydı.

Toprak meselesinin çözümlenememesi, feodal kalıntıların köylerde hâlâ varlıklarını korumaları ve iç pazarın darlığı, millî burjuvazinin endüstriye yönelik girişimlerini engellemiş, komprador burjuvazinin yabancı sermaye ile birleşme eğilimi açıkça ortaya çıkmıştı.

Öte yandan yöneticiler, gelişen işçi hareketlerini ve burjuvazi-toprak sahibi blokunun varlığını tehdit eden demokratik hareketleri engellemek için tüm çabalarını harcamaktaydılar.

LOZAN ANTLAŞMASINDAN SONRA İŞÇİ SINIFININ DURUMU VE MÜCADELESİ

Türkiye'nin endüstriyel gelişim düzeyinin düşüklüğü, endüstri proletaryasının nicel yönden gelişememesine yol açmış ve onun bünyesinde kendine özgü birtakım izler bırakmıştı. Köye sıkı sıkıya bağlılık ve endüstriyel gelişimin zayıflığı, işçi sınıfının arasına yarı proleter unsurları sokmuştu.

Bazı istatistiklere göre, yirmi yıl içinde Türkiye'de endüstri ve ulaştırma kesimlerinde çalışan işçilerin sayısı 164 bine ulaşmıştı.[1] Türk proletaryasının büyük çoğunluğunu liman işçileri (yükleyiciler ve manavcılar) meydana getirmekteydi. İstanbul, İzmir, Zonguldak, Trabzon, Samsun, Mersin illerinde bunların sayısı 37.5 bini buluyordu, bunu Zonguldak ve Balya-Karaaydın'ın maden işçileri izlemekteydi (27 bin); inşaatçılar 30 bin, un fabrikalarında çalışan işçiler 10 bin, İstanbul, Adana, İzmir, Ankara, Eskişehir ve Mudanya'nın tekstil işçileri 9 bin, Demiryolu işçileri 8.3 bin, maden endüstrisi işçileri 6 bin'i buluyordu.

Bu rakkamlar kesin sayılmamakla birlikte, işçi sınıfının nicel varlığı yanında, işçilerin endüstri kollarına dağılışlarını da yansıtmaktadır. Türk proletaryasının büyük bir bölümü (tahminen 3/4'ü) ağa ve tefecilerin zulmü altında ezilmiş yoksul köylülerden meydana gelen, sürekli olmayan işçilerdi. Yarı-proleter köylüler (mevsimlik işçiler), maden ocaklarında, uzmanlık istemeyen işlerde, demiryolu inşaatlarında, limanlarda yükleme ve boşaltma işlerinde çalışıyorlardı. Hattâ sabun fabrikalarında ve meyve

kurutma işyerlerinde çalışanlar bile mevsimlik işçilerdi. Sürekli işçilerin dağılımı bu dönemde şöyleydi : Maden işçileri Zonguldak'ta 7 bin, Balya - Karaaydın'da 6 bin, İstanbul ve İzmir'de tramvay, elektrik santralı ve belediye işyerleri işçileri 3.4 bin, İstanbul ve Ankara'da matbuat işçisi 850, maden endüstri işçileri 6 bin, tütün işçileri 8 bin. Demiryolu nakliyatında çalışan sürekli işçiler de 5-6 bin civarında tahmin edilmekteydi.

Kadın emeğinden özellikle tütün endüstrisinde önemli ölçüde faydalanılmaktaydı. 1927 yılında İstanbul'daki tütün fabrikasındaki 2400 işçiden 2000'i kadındı; İzmir fabrikasının 450 işçisinden ancak 150'si erkekti; İstanbul tütün fabrikasındaki 306 işçinin 162'si kadındı.[2] Ülke içinde ücretli işçilerin % 24'ünü kadın ve çocuklar meydana getirmekteydi.[3]

Tarım kesiminin dağınıklığı ve akışkanlığından ötürü, bu kesimde yaklaşık bir istatistiğe bile gidilememiştir. Bazı rakkamlara göre tarımda çalışanların yarım milyon kadar olduğu sanılmaktadır.[4] Sürekli tarım işçilerinin sayısının da tahminen 200-300 bin'e eriştiği söylenmektedir.[5] Tarım işçilerinin en yoğun olduğu bölge, pamuk ihracatının önem taşıdığı Adana - Mersin ovasıydı.

Lozan Antlaşmasından sonra, Türk hükümetinin[6] azınlıklar ve göçmenler konusundaki özel tedbirler alması, Türk olmayan işçilerin milliyetçilik hareketlerini önemli ölçüde geriletti. Yine de bu unsurların proletarya arasındaki etkinlikleri devam ediyordu. Ağustos 1924 tarihli *"Humanité"* gazetesi Profintern'in III. kongresindeki Türkiye'den gelen delegelerin % 40 ını Ermeni ve Rumlar'ın meydana getirdiğini iddia etmişti[7] Lozan Antlaşmasından sonra Türk hükümetinin "çalışma politikası" emekçi yığınlara ağır ve güç koşullar yükledi. İşçi sınıfının yaşama düzeyi sürekli olarak düştü. 1923-1929 yılları arasında Türkiye'de geçim endeksinin yükselişi ile ilgili rakkamlar aşağıdadır :[8]

(1914 = 100)

1923 = 1279	1927 = 1452
1924 = 1334	1928 = 1474
1925 = 1415	1929 = 1533
1926 = 1416	

Bu resmî rakkamlardan, geçim endeksinin 1914-1929 arasında 13-15 kat yükseldiği, ayrıca da paranın değerinin düşüklüğü yüzünden nominal işçi ücretlerindeki artışın hayat pahalılığını karşılamadığı anlaşılmaktadır.

İstanbul'un tekstil fabrikalarında, tütün ve deri endüstrisinde çalışan bir usta günde 120-300 kuruş arası, kalifiye işçiler ortalama 150-300 kuruş; kalifiye olmayan işçilerse aynı iş yerlerinde 40-100 kuruş arası bir ücret almaktaydılar. Kadın ve çocukların ücretleri, erkeklerle karşılaştırılamayacak kadar düşüktü. Kadın işçiler erkeklerin % 50-75'i kadar; çocuklar

günde 20-75 kuruş arası ücret alıyorlardı.[9]

Bu hayat pahalılığında kalifiye olmayan işçi, kitap, gazete, tiyatro, sinema vs. gibi kültür araçlarından faydalanmak şöyle dursun, ailesinin en ilkel ihtiyaçlarını karşılama sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. *Vorwarts*, işçinin, haftada ancak bir kez sofrasında et bulundurabildiğini yazmaktadır.[10]

Kalifiye olmayan işçilere gelince, örneğin Zonguldak kömür havzası

Yetersiz sağlık koşullarında, günde 14-16 saat çalıştırılarak yürütülen maden işçileri günde 40-110 kuruş arası ücret alıyor ve genellikle ekmek ve mısırla besleniyorlardı.[11]

amansız sömürü, emeği koruma tedbirlerinin yokluğu ve ölümle sonuçlanan felâketlerin artması... İşte Türk proletaryasının hazin tablosu buydu...

İşçilerin bu fecî durumu ve merhametsiz sömürü; sistematik bir biçimde mahkûm oldukları yetersiz beslenme ve yetersiz konut koşullarıyla daha da şiddetlenmiştir. Ev kiralarının pahalılığı yüzünden işçiler, normal konutlarda oturamıyor ve izbelerde yaşıyorlardı. *Vorwarts* gazetesi, İstanbul'un işçilerin yaşadığı bu tür mahallelerinden birini şöyle tasvir ediyor : "Kanalizasyonsuz, güneşsiz, havasız ve ışıksız... Mahallenin ortasındaki bir kuyudan zorlukla sağlanabilen çamurlu, bulanık, pis su... dar ve birbirine sıkışık köy yapılışında küçük küçük konutlar. Bu bitlenmiş, pislenmiş konutlarda sağlık tedbirleriyle ilgili en ufak bir iz bile yok... Hiç bir doktor yardımı olmamaktadır."[12] Açlık, yorucu çalışma ve ağır konut sorunları, bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olmuştu. Yine "Vorwarts,, gazetesine göre, "işçilerin son derece fecî ve berbat yaşayış koşulları nedeniyle, çocuk ölümleri, tüberküloz ve bulaşıcı hastalık olayları artmaktadır."[13]

Kadın-işçiler, doğum evleri, çocuk hastahaneleri ve ebe yardımından hemen hemen hiç faydalanamıyorlardı. Bu türden sağlık kurumları hem çok pahalı oluyor, hem de yer darlığından ötürü faydalanmak imkânı bulunamıyordu. 1926 yılında İstanbul'daki çocuk hastahanesi ancak 200 yatağa sahipti; yatak sayısı 1927-1928 yıllarında ise 150'ye kadar düşmüştü. 1928 yılının sonuna doğru doğum evi ancak 10 yatağa sahipti.[14]

İşçi sınıfının bu fecî durumu, proletaryayı, hakları ve çıkarları uğruna mücadeleye itti. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından ve Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasından sonraki dönemde, yeni ve önemli işçi hareketleri gelişti. 1923 yazı ve sonbaharında İstanbul, İzmir, Zonguldak ve ülkenin diğer bölgelerinde gelişen grev hareketleri, sert ve şiddetli bir sınıf kavgası niteliği taşıdı. Bu hareketlere 50 binden fazla işçi katıldı.[15]

1923 yılının Temmuz-Ağustos ayları arasında Ereğli-Zonguldak kömür havzasında çıkan üç grev olayına[16], 12 binden fazla maden işçisi katıldı.[17] İşçiler yalnız maden ocaklarındaki işi değil, kömür ayıklama ve yükleme bölümlerindeki işi de durdurdular. Maden işçileri 10 Eylül 1921 tarihli ve 151 No. lu kanuna uyularak iş gününün sekiz saate indirilmesini; tatil

günlerinde ücretlerin verilmesini; toplu sözleşme hakkını, sosyal sigortaların kurulmasını v.d. istediler. Grevleri, grev komitesi yönetti ve işçilerin isteklerini kabul etmek zorunluğunda kalan maden ocağı sahiplerine karşı kazanılan başarıdan sonra, daha çok örgütlenme üzerinde durdu.

Ağustos başlangıcında İstanbul'un "Bomonti" bira fabrikasında işçiler grev yaparak aşağıdaki hakları istediler : İş gününün sekiz saat olması; iş koşullarının ve yardım sandıklarının islâh edilmesi; 1923 yılının mart ayında bu iş yerinde meydana gelen grevlere katıldıklarından ötürü işten el çektirilen tüm işçilerin yeniden işe alınmaları... Greve İstanbul İşçi Birliği ve İktisat Bakanı müdahale etti ve sonunda işçilerin istekleri kabul edildi. İstanbul İşçi Birliği yöneticileriyle hükümet, emek-sermaye "işbirliği" konusunda geniş ajitasyon kampanyaları düzenlemek üzere bu durumdan hemen yararlandılar. İşçilerin birleşmelerine meydan vermemek için, Türk işçilerini, azınlık işçileri aleyhine kışkırtarak, proletarya içinde taşkın şövenist kampanyalar yönettiler. 15 Ağustos 1923'de İktisat Bakanlığı, Anadolu-Bağdat demiryolu memur ve işçilerini Eskişehir'de toplantıya çağırdı; toplantının demeçlerinde ve aldığı kararlarda tam bir şövenist ruh gözlenmektedir. İki gün sonra İstanbul İşçi Birliği kendi inisiyatifiyle İstanbul'un "Tünel ve Tramvay Cemiyetleri,, işçilerini topladı ve bütün yabancıların ve Müslüman olmayan işçilerin işden çıkarılması kararı alındı.

Bununla birlikte toplantıda söz alanlardan bir kısmı, toplantıyı düzenleyenlere rağmen, açılışta hazır bulunan hükümet komiserlerine şiddetle karşı çıktılar. Delegelerden biri şöyle konuştu : "Hükümetçe İstanbul'un işyerlerine tayin edilen bu komiserler görevlerini yapmaktan uzaktırlar. Onlar Devletin ve işçilerin çıkarlarından çok, yabancı sermayenin koruyuculuğunu yapmaktadırlar." İşçiler, söz isteyen Hükümet komiserini yuhaladılar ve konuşmasını dinlemediler. Hükümet bu memurları geri çağırmaya mecbur kaldı.

Kemalistler bu dönemde işçi hareketlerini kendi kontrolleri altına almayı, gelişmesini yavaşlatmayı, ya da hükümet çevrelerine bunun gerekliliğini aşılamayı başaramadılar. Türk Proletaryası kendi çıkarları uğruna mücadeleye devam etti. Ağustos ayı ortalarında, Belçika sermayeli İzmir mensucat fabrikasının 600 işçisi işi bıraktılar. İşçilerin millî duygularını inciten Ferera fabrikası müdürünün kaba ve uygunsuz sözleri grevin başlamasına neden oldu. Grevciler, müdürün işten çıkarılmasını ve iş yerinde Türk kanunlarının uygulanmasını istediler. Grev, İzmir hükümet makamlarının yardımıyla yatıştırıldı; İşveren, işçilerin isteklerini yerine getirmeye mecbur kaldı.

Ağustos sonunda, incir toplama işinde çalışanlar grev yaptılar; greve dört bin kişi katıldı ve hareket ücretlerin arttırılması sağlanarak zaferle bitti.[18]

İngiliz sermayeli İzmir-Aydın demiryolu işçilerinin grevleri daha uzun

sürdü. Grevcilerin başlıca istekleri şunlardı : Ermeni ve Rum işçilerinin aldıkları ücretlerin kendilerine de aynen verilmesi, şirketlerin ortadan kaldırılması... Aydın Demiryolu İşçileri Birliği başkanı Refik Şevket, tüm gayretiyle işçilerin hareketlerini önlemek için çalıştı; başaramayınca da istifa etti. 1 Eylül 1923 te demiryolu işçileri işi bıraktılar; yöneticiler grev yapanları işten çıkararak grev kırıcıların yardımıyla işi sürdürmeye teşebbüs ettiler. Şirket yöneticileri, grevin sona erdirilmesi için, grevcilere baskı yapılmasını yetkililerden istediler. 10 Eylülde yetkililerin işe müdahale etmeleri sonucunda, demiryolları yeniden ulaşıma açıldı.

6 Eylül'de İstanbul'da işçilerin iş koşullarının düzeltilmesini ve ücretlerinin arttırılmasını isteyen Türk matbuat işçileri grev yaptılar; grevi, İstanbul İşçi Birliği'ne dahil olmayan Matbuat İşçileri Birliği yönetti. Büyük güçlüklerle, sadece tek bir gazete, "Müşterek Gazete"yi çıkarmayı başaran patronların aksine, grevciler, "Âdil" ve "Haber" gazetelerini hemen çıkarmayı başardılar. Grevcilerin gazetesi'nde Türk işçisinin ağır hayat koşulları hakkında halka bilgi verildi.

Gerek patronların ve gerekse İstanbul İşçi Birliği'nin gazetesi matbuat işçilerine karşı harekete geçti. Patronların gazetesi işçilere bir ültimatom vererek grevin bırakılmasını istedi; aksi takdirde patronların Matbuat İşçi Birliği'nin varlığını tanımayı ve onunla herhangi bir anlaşma yapmayı reddedeceklerini bildirdi. İstanbul İşçi Birliği başkanı Mehmet bu olaylara değinerek şunları söylemiştir : "Basımevi işçilerinin isteklerini yerine getirmek mümkün değildir, çünkü mürettipler diğer meslek dallarındaki arkadaşlarına kıyasla daha iyi yaşama koşullarına sahip olup, hakları zaten güvenlik altına alınmıştır." 20 Eylül'de yetkili makamların müdahalesi üzerine işçiler, bazı istekleri elde ederek grevi bıraktılar.

Eylül'ün ortasına doğru İstanbul'da dokumacılarla Türk tekstil fabrikası patronları arasında sert ihtilâflar çıktı. Tekstil işçileri ücretlerin arttırılmasını ve iş koşullarının düzeltilmesini istediler; 30 fabrikadan 28'i, işçilerin isteklerini kabul etmeye mecbur kaldı.

Fransız şirketlerine ait olan Şark Demiryollarında çıkan anlaşmazlık, daha çetin ve sert oldu. Ekim ayında demiryolu işçileri, işverenden aşağıdaki şartların yerine getirilmesini talep ettiler : İşgücünün sekiz saat olması; ücretlerin arttırılması; her hafta sonu 2 günlük izinlerde ve yıllık izinlerde ücretlerin tam verilmesi; yardım sandıklarının kurulmasında masrafların işçilere yüklenmemesi; işçilerin sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi v.s... İdareyle görüşmelerin uzaması ve sonuca gidilememesi üzerine, işçiler 21 Kasım'da grev ilân ettiler[19]. Grevcilerin sayısı bazı rakkamlara göre 1500'ü buluyordu. Hepsi Müslüman olan tahminen 1000 kadar işçinin katıldığı grevi, Demiryolu İşçileri Birliği yönetti.[20] Grev arifesinde birlik yöneticisi, bütün demiryolu işçilerine bir bildiri yayınlayarak kısaca şunları söyledi : "Türk işçileri sadece kendi kanunî haklarının tanınmasını iste-

mektedirler. Bizlere verilen bu çok düşük ücret, çocuklarımızı okutmaya yetmemektedir. Hele sefalet içinde yaşamlarını sürdüren ailelerinizi düşünün! Geleceğinizi belirlemek ve çözüm yolu bulmak sizin elinizdedir yoldaşlar!"[21]

Şirket, Türk olmayan, milliyetçi Ermeni ve Rum işçileri hesaba katarak demiryolunun işletilebileceğini ümit etti. Ancak, azınlık işçiler, kendilerinin de çalışmayacağını müdüriyete bildirdiler.[2]

Doğu demiryolu işçilerinin grevi yabancı basının da dikkatini çekti. Çünkü bütün trenlerle birlikte, beynelmilel expresin hareketi de durdurulmuştu. Siyasî bir olay olarak gelişmeye başlayan bu anlaşmazlık ancak hükümetin müdahalesiyle çözüme bağlandı; 20 Kasım akşamı demiryolları yeniden faaliyete geçti. Demiryolu müdüriyeti işçilerin isteklerini kısmen yerine getirmeye mecbur kaldı.

Türklere ve yabancılara ait işyerlerinde gelişen bu grev hareketleri, hükümet çevrelerini büyük bir endişeye düşürdü. Halk Partisi yöneticileri, İktisat Bakanı Mahmut Esad'a "grevcilere müsamahakâr davrandığı" gerekçesiyle güvensizliklerini ifade ettiler. Sonunda Mahmut Esat istifa etmeye mecbur kaldı. İstanbul İşçi Birliği başkanı Mehmet de istifa etti. Basında işçi hareketlerine karşı kampanya hızlandırıldı. "İkdam" gazetesi hükümet çevrelerinin düşüncelerini yansıtarak şunları yazıyordu: "Memleketimizde grevler olmamalıdır; eğer grev yöneticilerini dava edersek iktisadî hayat sağlam temellere oturur."

Gazetenin verdiği habere göre, hükümet özel bir toplantı yaparak, grev hareketleriyle mücadele sorununu görüştü; *"New Free Press"* gazetesinin muhabirine verdiği beyanatta ise Ali Fethi şunları söylemiştir: "Hükümet grevlerin barış yoluyla halledilmesini istemektedir. Eğer bunda başarıya ulaşamazsa, sert kanunlar çıkartacaktır." Hemen arkasından Hükümet böyle bir kanunun çıkarılacağını doğrulamıştır. Hollanda haber ajansı Doğu demiryolu işçilerinin grevi bastırılırken kanlı çarpışmaların meydana geldiğini bildirmiştir.

İşçi hareketlerinin bastırılmasında hükümete, Türk proletaryasının devrimci kanadına karşı mücadele eden İstanbul İşçi Birliği liderleri yardımcı olmuşlardır.

Türkiye'yi kısa bir süre için ziyaret eden uluslararası sosyal-reformizmin ileri gelen kişilerinden MacDonald da "emek-sermaye arasında işbirliği" düşüncesini yaymak için İstanbul İşçi Birliği örgütlerinin yöneticilerini kullandı. MacDonald İstanbul İşçi Birliği tarafından şerefine verilen ziyafette, düşüncelerini açıkça belirtti : "Ben ne irtica'ya ne de devrime karşıyım. İşçiler adalet hudutlarını aşmadan kuvvetlenmek zorundadırlar. Bu biçim (bir gelişme) işçileri sınıf ayırımı yapmamaya zorlar."[23]

MacDonald'ın gitmesinden hemen sonra İstanbul İşçi Birliği yöneticileri Türkiye işçi örgütlerinin millî merkezini bu düşünce temeli üzerine

kurmak niyetinde olduklarını bildirdiler.

1923 yılının kasım ayı başlarında, yeni reformist örgütü kuranlardan bir delege, işçi birliği başkanlığını kabul etmesi için, Başvekil Rauf'u ikna etmek amacıyla Ankara'ya hareket etti.[24] Fakat sosyal-reformistlerin bu teşebbüsü bir sonuca varmadı; Rauf bey temsilcinin başkanlık teklifini reddetti. Bununla birlikte işçi birliği konferansının yapılmasına izin verildi. Kasım, ayında, İstanbul İşçi Birliği, İstanbul'un 19 bin, Zonguldak kömür havzasının 15 bin ve Balya-Karaaydın bölgesinin 10 bin işçisini temsil eden 250 delegenin katılmasıyla Türkiye İşçi Birliğinin (BİRLİK) kurulduğunu ilân etti.[25] "Sosyalizm ve komünizmle hiçbir ilişkisi bulunmayan, hattâ düşman olan" sırf ulusal ve ekonomik amaçlı bir örgüt yapısındaki "Birlik"in tüzüğü, çok sayıda yöneticilerin olumlu tutumuna rağmen, hükümetçe kabul edilmedi. 1924 yılı başlarında "Birlik" son derece karışık bir durumda bulunmaktaydı.[26]

Bu olaylara rağmen proletaryanın tek bir amaçta birleşme çalışmaları hızlandı. 1924 yılında Türkiye'nin İstanbul, İzmir, Edirne, Adana, Bursa, Eskişehir vs. gibi endüstri merkezlerinde ortaya çıkan yeni işçi örgütleri bu gelişmenin kanıtıdır.[27]

Eylül 1924 de İstanbul'daki bazı işçi birlikleri, "Türk Amele Teali Cemiyeti" adlı yeni bir örgüt kurdular. Bu örgütün başına, "Burjuva-büyük toprak sahibi" kökenli Halk Partisinin İstanbul teşkilâtı yöneticilerinden biri getirildi. Bununla birlikte sosyalistler bazı birlikleri ellerine geçirmeyi hatta Cemiyet'in yönetim kuruluna kendi üyelerini seçtirmeyi başardılar.

Göze çarpacak derecede ileri bir yayın faaliyeti başladı. Ocak 1925 de haftalık "Orak-Çekiç" dergisi yayınlandı. Dergi iş gününün sekiz saat olması, gösteri ve grev özgürlüğü, sınıf esasına dayanan sendika birliğinin kurulması, eşit seçim hakkı ve kadın hakları vs. gibi proletaryanın ekonomik çıkarları ve siyasi hakları uğruna mücadelede önemli bir rol oynadı.

1923 ten sonra kapitalizmin belli ölçülerde yerleştiği dönemde, uluslararası işçi hareketlerinin genel akışı göz önüne alındığında, Türk proletaryasının sınıf kavgasının belirgin ölçüde zayıfladığı görülürse de, 1924-1925 sıralarında Türkiye'de çoğunluğu başarıyla biten birçok grevin olduğu gözlenmektedir. 1924'te, Doğu demiryolu işçileri, İstanbul tekstil işçileri vs. greve gittiler.

1925 yılı grevle başladı; tramvay, belediye ve İstanbul'un gaz şirketi işçileri grev yaptılar. Hükümet çevreleri proletaryaya bazı haklar vermeye mecbur kaldı. 25 ocak 1925 tarihli kanunla, şehirde bulunan işyerlerine, ticaret ve endüstri kesimine, devlet memurlarına ve işçilere "hafta tatili hakkı" tanındı.[28]

Ancak kanun, Türk işçilerinin önemli bir kısmını tatil hakkından yoksun bırakan bazı koşulları ve istisnaları da içeriyordu. "Açık havada" çalışan mevsimlik geçici işçilere bu hak tanınmamış ayrıca devlete ait işyer-

lerinde işletme müdürü, tatil günlerini bir yılda 15 defaya kadar ortadan kaldırma yetkisine sahip kılınmıştı. Buna rağmen, kanunun kabul edilmesi, ilerde oluşacak işçi hareketleri açısından olumludur. Türk işçisi, haklarını ancak çetin ve inatçı bir mücadeleyle elde edebileceğini kendi denemeleriyle anlamıştı. Devrimci sınıf bilincinin gelişimine önemli yardımları dokunan yoğun siyasî ve iktisadî mücadele ortamı, genç Türk işçileri için harp sonrasında yaratılmıştır.

Bu dönemde, yöneticiler, işçi sınıfının devrimci sendikalarının ve siyasal örgütlerinin varlığını yarı resmî olarak tanımaya ve boyun eğmeye mecbur kalmışlarsa da, işçi hareketlerini bastıracak bir fırsat kollamışlardır. Böyle bir fırsat çıkmakta gecikmedi. Mart 1925'de sözde "düzeni korumakla ilgili" kanunun kabul edilmesiyle, (*) olağanüstü hal ilân edilerek Doğu Anadolu'da Kürt aşiretlerinin[29] çıkardığı isyanı bastırmak için devlet kuvvetleri seferber edilmiş, bu kanunla, işçi hareketlerinin bastırılmasında önemli adımlar atılmıştır. Hatta bazı çağdaş burjuva Türk tarihçileri "Bu kanunun hedefinin, işçi örgütlerini, sendikaları ve grev hareketlerini ezmek ve bastırmak olduğunu" gizlememişlerdir.[30]

Hükümet "Düzeni Koruma Kanununa" dayanarak işçi örgütlerini dağıttı. Ağustos 1925'de, Ankara'da "olağanüstü istiklâl mahkemeleri" geniş "komünist mahkemeleri" kuruldu. Türk işçi hareketinin devrimci kanadının yöneticileri "toplumsal düzeni bozmak ve toplumu isyana teşvikle" suçlandılar. Şefik Hüsnü, tanınmış Türk şairi Nâzım Hikmet ve diğer siyasal kişiler 15 yıla kadar kürek cezasına mahkûm oldular.[31] Şefik Hüsnü gericilerin ellerinden kurtularak Avusturya'ya iltica etti.[32]

Şiddet ve baskı, işçi hareketlerine kuvvetli bir darbe indirmiş, Türk kapitalistlerinin işçilere karşı aldıkları tedbirlerle siyası ve idarî baskı rejimi tamamlanmıştı. Örneğin "Türk dericiler şirketi"ne mensup fabrika sahiplerinin yayınladıkları özel bir bildiride, "eski görev yerinden iyi hal vesikası almamış işçi, ilkece işe alınamaz"[33] denmekteydi.

Millî burjuvazi baskı ve şiddetini sürdürürken, milliyetçilik sarhoşluğundan kurtulamamış bazı geri bilinçte işçiler üzerinde etkisini korumaya gayret ederek, basın yoluyla proletarya arasında sınıf kardeşliği düşüncesini yıkmaya çalışmıştır. Hükümet çevreleri, demagoji yöntemleri kullanarak, Türkiye İşçi sınıfının zayıf taraflarıyla gayet ustalıklı oynamışlardır. İstanbul'un ticaret sermayesini temsil eden komprador burjuvazinin içindeki gergin çelişkiler ve feodal kesimin açık irtica hareketleri çıkarına aykırı düştüğünden, millî burjuvazi, bu dönemde, çetin iç politik durumu göz önünde bulundurmaya ve çözüm yolu aramaya mecbur kalmıştır.

1924'te Hükümet, içinde bulunulan durumu göz önüne alarak "iş kanunu" tasarısını "tetkike" girişti ve TBMM'ne sundu. Kanun tasarısında

(*) "Takrir-i sükûn" kanunu.

bireysel ve toplu iş sözleşmeleri, işçilerin sağlıklarının korunmasıyla ilgili talimatlar, iş denetiminin kurulması, sendikaların tanınması, öğrencilere eğitim imkânlarının sağlanması, iş bulma bürolarının kurulması, toplu sözleşme hakkının tanınması, iş gününün 10 saate kadar indirilmesi gibi[34] iş koşullarını düzenleyen maddeler yer almıştı. Bu kanun hükümet çevrelerince ılımlı karşılandığı halde, toprak sahipleri ve kapitalistlerin baskıları sonucunda 1926 yılında TBMM tarafından reddedildi.

İşçi hareketlerinde baskının doğurduğu durgunluk oldukça kısa sürdü. 1926 yazında Soma-Bandırma demiryolu işçileri grevi aniden patlak verdi.[35] Grev on gün sürdü ve ücretler yükseltilerek işçilerin zaferiyle bitti.

1927 yılı proletaryanın yeni hareketleriyle başladı. Ocak ayında İstanbul liman işçilerinin grevi patlak verdi. Liman şirketi gece mesai ücretini azaltmış, aynı zamanda işçileri işden atma tehdidiyle, grevin çıkmasına neden olmuştu.

Vali grevin kesinlikle durdurulmasını istedi ve polis çağırdı. Grevciler polislere karşı direndiler; çarpışma sonunda polislerden 5, işçilerden 15 kişi öldü ve yaralandı. Yetkililer işçilerin direnişini, ancak polis, silâhlı jandarmalar ve itfaiyeyi çağırarak kırabildiler. "Akşam" gazetesinin haberlerine göre; bu olayra polis 320 kişiyi tutukladı, 33 liman işçisi olağanüstü mahkemeye verildi.

Yine aynı yılın Mayıs ayında, İstanbul'da 3 binden fazla tütün işçisi greve giderek Türk işçi hareketlerinin örgütlülüğünü ve kararlılığını ispat etti. Grevi, Bulgaristan'dan gelmiş, devrimci yöntem ve taktikleri iyi bilen muhacir işçilerden kurulu bir grev komitesi yönetti.[36] Bu grev hareketlerine birçok Türk'ün de katılmış ve hatta bunlardan birinin grev komitesi üyeliğine de seçilmiş olması çok önemlidir. Grevcilere karşı iktidar, askeriyle ve polisiyle karşı çıktı. İktidarın tüm tehditlerine rağmen işçiler mertçe döğüştüler. İktidar, grevin sona ermesi şartıyla "barışa" mecbur kaldı.

İşçilerin zaferiyle sonuçlanan bu grev, proletarya arasında canlı yankılar yaptı. Tekstil işçileri bundan böyle günde 150 kr., kalifiye işçiler 170 kr. almaya başladılar, ayrıca tatil günlerinde ücretler 200 kr.'a kadar yükseltildi.

1927 yılı Haziran'ında Adana demiryolu işçileri, ücretlerinin arttırılması ve iş koşullarının düzeltilmesi uğruna mücadele etmek için bir işçi komitesi kurdular. Demiryolu işçilerinin istekleri şunlardı : iş gününün sekiz saat olması; izinlerde ve hafta sonu tatillerinde ücretlerin tam ödenmesi; toplu sözleşme hakkı; sağlık hizmetlerinin ücretsiz yapılması; ekonomik anlaşmazlıklara iktidarın müdahale etmemesi; iş kontroluna karışmaması, iş kanunlarının çıkarılması... Adana demiryolu işçileri bütün Türk işçilerinin isteklerini dile getiriyorlardı.

9 Haziranda Komite grev ilân etti. Yetkililer müdahale ederek, işçi-

lere grevin derhal durdurulmasını, aksi takdirde "kanunî" işlem yapılacağını bildirdiler. 12 Temmuzda grev geçici olarak bırakıldı. Uzun süren ve sonuca varmayan görüşmelerden sonra, işverenle anlaşmanın mümkün olamıyacağı açıkça ortaya çıkınca işçiler 11 Ağustosta işi yeniden bıraktılar. yetkililer tekrar kendi "tavassut"larını teklifte gecikmediler. Bu amaçla Adana valisi depoya gelerek işçileri, işe yeniden başlamaya davet etti; bunun üzerine grev komitesi başkanı, Türk emeşçi yığınlarını korkunç biçimde sömürerek zengin olan yabancı sermayeyi iktidarın himaye ettiğini söyledi ve bu gerçeği açıkça su yüzüne çıkardı. Komite başkanının bu sözleri ışçiler üzerinde büyük bir etki yaptı ve istekleri yerine getirilinceye kadar işe başlamıyacaklarına dair and içtiler.

Yenice-Nusaybin hattı üzerindeki 250 km. lik alan bu hareketler sonunda felce uğradı. Müdüriyetin, grev kırıcıların yardımıyla bazı trenleri işletme denemesi, grevcilerin kahramanca direnişleri sonucunda başarısızlıkla sona erdi. İşçiler karılarıyla ve çocuklarıyla raylara yatarak, trenlerin geçmesine engel oldular. Olay yerine gelen polis, grevcilere ateş açarak, birçok işçiyi yaraladı. Sesini gerek Türkiye'de gerekse dışarda (Suriye, Mısır) duyuran grevin faal kişilerinden birçoğu tutuklandı. Türk halkı iktidarın tutumuna karşı öfkesini açıkça yansıttı. Adana olayıyla seçim hazırlıkları aynı zamana rastladığından hükümet bu olayların etkisini hafifletmek için derhal tedbirler almaya mecbur kaldı.

İktidar, proletaryanın hayatî sorunlarına çare bulunacağı vaatleriyle halkı oyalamaya çalışırken, bir taraftan da — tertip olarak — yeni 'komünist' mahkemeleri kurmaya başladı. Mahkemelerde prangaya vurulmuş 98 sanık arasında şu kişiler de yer almıştı : elektrik işçisi Nuri, "İstinye tersanesi" işçilerinden Küçük Hakkı, Belediye şoförü Kâzım, kunduracı Ali, marangoz Nikolaki ve birçokları... Tutuklananlar, hava filosuna para yardımlarının yapılmamasını işçiler arasında yaydıkları bildirilerle dile getirdiklerinden, "Bolşevik" mecmuasını gayri kanunî olarak çıkardıklarından ve duvarlara "Yaşasın Lenin" sloganlarını yazdıklarından[37] vatana ihanet suçuyla yargılandılar.

Mahkeme, savcının birçok sanık için ölüm cezası verilmesi talebini reddederek yargılananları çeşitli hapis cezalarına mahkûm etti.[38]

İktidar, Türk proletarya saflarına korku salmak ve onun öz gücünü ve inancını sarsmak niyetinde olduğunu başvurduğu çeşitli tedbirlerle gösterdi.

Fakat proletarya içinde sınıf mücadelesi bilinci inatla gelişmeye devam etti. 1928 yılında da grev mücadelesi kesilmedi. Adapazarı'nda bazı işçiler, İstanbul'un tekstil, tramvay, tütün işçileri ve Doğu demiryolu işçileri grev yaptılar. Grevler, çoğunlukla işçilerin zaferiyle sonuçlandı ve ücretlerin arttırılması, ücretli izin vs. gibi istekler elde edildi.

1928 yılında Türk proletaryasının grev hareketleri içinde en göze çar-

panı İstanbul tramvay işçilerinin grevidir. Greve iki bin civarında işçi katılmıştı. Tramvay işçilerinin istekleri şunlardı : iş gününün sekiz saat olması; izinlerde ücretlerin tam olarak verilmesi; şirketin kendi parasıyla iş elbisesi vermesi; yabancı kumpanyaların Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına saygı göstermeleri ve bu kanunları tanımaları...[39] Polis grevcilere yangın tulumbalarıyla ve sopalarla saldırdı. Şirket idaresi hükümetin ve grev bozguncularının yardımıyla grevi kırmayı başardı; bununla birlikte bu grev, işçilerin sınıf bilincinin gelişiminde etkili oldu. İstanbul işçileri şu veya bu şekilde tramvay işçilerine karşı sevgi ve desteklerini gösterdiler. Şoförler cemiyeti grevin ilk günü grevcilere 4 bin liralık bir yardım yaptı. Şoförler ve tütün fabrikası işçileri gündeliklerinden grevciler için bir miktar paranın kesilmesine karar verdiler. İstanbul proletaryası içinde oluşan sınıf dayanışması bu grevin en önemli sonucudur.

İstanbul işçilerinin yaşama hakları ve çıkarları uğruna yürüttükleri mücadelede en önemli rolü "Amele Teali Cemiyeti" oynamış, 1927 sonbaharındaki geniş tutuklamalardan sonra kadrolarında bir zayıflama olmasına rağmen — ilerde meydana gelen olayların da gösterdiği gibi — bu örgüt önemli bir gücü temsil etmeye devam etmiştir. "Amele Teali" birçok grevleri örgütlemekle kalmadı, propagandistler aracıyla bütün sendikaların birlik olabilmesi için propagandaları geliştirdi.[40]

İcra komitesi heyetindeki 'sağlam adamlarından' yoksun kalan ve grev hareketlerinin gelişiminden ürken yetkililer, İstanbul Tramvay ve Doğu Demiryolu işçilerinin grevinden sonra "Amele Teali"nin faaliyetlerini yasaklamaya karar verdiler..[41]

Bununla birlikte hükümet çevreleri, proletaryanın kendi hakları uğruna yürüttüğü mücadelede azminin kırılmasının, yalnız baskıyla başarılmıyacağını çok iyi anlamışlardı. Burjuva basını, yeniden, işin örgütlenmesinde reformların gerekliliği ile ilgili konulara değinmeye başladı. Akşam Gazetesi : "Tramvay işçilerinin grevi, iş ile ilgili kanunun çıkması gerekliliğini bir kez daha göstermiştir... işçi kadrolarımız geniş olmamasına rağmen artık, patronlarla işçiler arasında ihtilâflarla karşılaşmaktayız. Sermayenin hukuku ve güvenliği kanunlarımızla teminat altına alınacaktır; özellikle yığınların çıkarını gözeten iş hukukunun yerleşmesini sağlamaya çalışacağız" diyordu.[42]

Hükümet çevreleri konuyla ilgilenmeye mecbur kaldı. 1929 yılında Bakanlar Kurulu, İktisat Bakanının hazırlamış olduğu ikinci "iş kanunu' tasarısını sundu. Fakat bu tasarı tasdik edilmedi. Profesör C. Talas kanun tasarısının kabul edilmemesinin nedenlerini şöyle özetlemiştir: Hükümet "sosyal politika hudut ve ilkelerini" tayin etmeyi başaramadığı için, iş kanununun derinliğine varamamış ve bir hüküm verememiştir".[43]

Yöneticiler önce, işçilerin sendika kurma ve grev özgürlüğü gibi ekonomik-sosyal ve politik isteklerini yerine getirmek istememişlerdi; çünkü

Hükümet, işçi sınıfının bu istekleri elde ettikten sonra, burjuvazi-büyük toprak sahibi diktatörlüğüne karşı mücadelede bunu etkili bir silâh olarak kullanacağından kuşkulanmıştı. Milli burjuvazi, oluşan sınıf mücadelesinin gergin bir aşamaya girmesinden çekinerek proletaryanın haklı isteklerini açıkça reddetmeye yanaşamadı. Öte yandan millî burjuvazi memleketin iç siyasî durumunun gerginleşmesi üzerine karşı-tedbirleri kuvvetlendirdi. Hükümet çevreleri, iş kanununun kabul edileceğini yayarak kendizine özgü oyalama politikasını devam ettirdi. Yıllardır güdülen politik ve sosyal demagoji, artık geçerli olmamaya başlamıştı. İlerde çıkan olaylar bunu kanıtladı. Proletarya, gevşemeyen bir enerji ve sebatla sosyal ve ekonomik hakları uğruna mucadeleye devam etti.

II

DÜNYA EKONOMİK BUHRANI YILLARINDA TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAREKETLERİ

1929 yılı yazında dünyayı saran ekonomik buhran Birinci Dünya Savaşı felâketinden henüz kendini toplayamamış, az gelişmiş ve emperyalizmin tekeline bağımlı Türkiye ekonomisine, ağır bir darbe indirdi.

Türkiye hükümet çevreleri, buhranın bütün ağırlığını, sıkıntısını, emekçi yığınlarının omuzlarına yüklediler. Vergilerin, spekülasyonların ve tüketim maddelerinde fiatların aşırı derecede artması, ücretlerin azaltılması ve işsizlik, işçi sınıfının güç ve çetin durumunu daha da kötüleştirdi. Resmî Türk gazetesi "Milliyet" bile, Hükümetin işsizliğin artmasıyla mücadelede beceriksizliğini dile getirmiştir. 15 Ağustos 1931 tarihli "Milliyet" gazetesinde şunlar yazılıydı : "Buhranın ıstırabını, acısını büyük ölçüde hissediyoruz. Çeşitli nedenlerle işsiz kalmış kişilere iş bulmak için, hükümet resmî kurumları vasıtasiyle elinden geleni yapmaktadır. Fakat felâketin önüne geçmek umudu yoktur." "İnkılâp Yolu" gazetesi bu sorunlara değinerek Şubat 1932'de şöyle yazmıştı : "Geçen yıl işsizlerin sayısı 100 bini buldu..."[44]

Basın, Türk fabrikalarında yabancı uzmanların çalışmasına karşı kampanya açtı, "Milliyet" gazetesi : "Zamanımızda yabancı ustaların inşaatlardaki nüfuzu göze batmaktadır... Oysa Türk işçisi, işsizlikten şikâyet etmektedir"[45] diye yazıyordu.

İşsizliği azaltmak amacıyla, yabancı işçilerin iş alanlarını daraltan, "Türkiye'de iş ve memuriyetlerin Türk vatandaşlarına verilmesine dair kanun kabul edildi. Yalnız Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çalışacağı iş ve memuriyetler tesbit edildi.

Fakat madalyonun öteki yüzü de vardı. Burjuvazi bu kanundan yararlanarak işçi sınıfının birlik ve beraberliğini zayıflatmak için, proletarya

arasında ulusal çelişkileri alevlendirmekde gecikmedi. Yetkililer ve patronlar Türk olmayan işçileri (Rum, Ermeni, Yahudi ve diğerleri) tahrik etmeye, milliyetçi Türk işçilerine kıyasla bunları daha kötü şartlar altında bulundurmaya çalıştılar.

İşsizliğin artmasını önlemek amacıyla gerek özel gerekse devlet sektöründe çalışan memur ve işçilerin ücretlerinin azaltılmasına girişildi. Nominal iş ücretinin indirilmesi ile ilgili resmî istatistikî rakkamlar, 1932-1933 yıllarında çeşitli endüstri kollarında işçilerin aldığı aylık ücretlerle ilgili bilgiler aşağıda gösterilmektedir (Türk lirasıyla).[46]

		1932	*1933*
Tarım	:	26	21.8
Tekstil	:	16.6	16
Yün dokuma	:	19.6	16
Kâğıt	:	36.4	35.33
Maden	:	29.5	28.5
Yapı	:	20.7	20.6

Yukardaki rakkamlardan (aylık olarak), eskiye oranla tarım işçilerinin 4,2 TL., yünlü dokuma işçilerinin 36 TL. ve maden işçilerinin 1 TL. kadar az ücret aldıkları anlaşılmaktadır. Bu rakkamlar yetişkin erkek işçilerin ücretleriyle ilgilidir. Kadın işçilerin ücretleri iki-üç kat, erkek çocuk işçilerin ücretleriyse altı-yedi kat azaltılmıştı.[47]

Kadın ve çocuk işçilerin iş koşullarını geliştirme tedbirlerini gözönünde bulunduran, toplum sağlığıyla ilgili özel kanunun 1930 Nisanında çıkarılmasına rağmen, durumda belli başlı bir değişiklik olmamıştır.[48]

Türk basını, yaşama koşulları karşısında memnuniyetsizliğini ve acılarını dile getiren bir işçinin mektubunu yayınlamıştır. İstanbul çorap fabrikası işçisi "Yeni Gün" gazetesinde çıkan mektubunda şöyle demekteydi : "İş günümüz sabah sekizden akşamın sekizine kadardır. Paydos saatlerimiz; saat onda, 10 dakika, öğleyin 45 dakika, saat onaltıda 10 dakikadır. Eğer iş sekize kadar bitmezse, sert ve kaba bir ses duyulur : "İş bitmeden gitmek yok!" İtaat etmemeye kimse cesaret edemez, gecenin onbirine kadar ücretsiz çalışırız..." Bu saklı şikâyetleri, Türk işçisine yardım olur umuduyla okuyuculara aktaran yazının son kısmı şöyledir :

"Gecenin karanlığında, korkudan titreyen, çit ve duvarların dibinden kayan, kötü giysili, çocuk denebilecek yaşta genç kızları siz de görseydiniz fabrikalardan evlerine gittiklerini anlardınız."[49]

Çocuk emeğinin "ucuzluğu" sömürüyü canavarca bir ölçüye ulaştırmıştı. Milliyet gazetesi : "Bazı endüstri kesimlerinde ve özellikle tütün depolarında sekiz yaşındaki çocukların ve henüz kemâle ermemiş kız çocuklarının çalıştığı göze çarpmaktadır" diye yazmaktadır.[50]

Ücretlerin önemli bir kısmının devletin ve patronların çıkarına ve çeşitli vergilere gitmesi, Türk işçilerini daha da feci bir duruma soktu. Örneğin günde 125 kr. ücret alan bir işçi, bir ay içinde 262 kr. kazanç vergisi, 275 kr. "muvazene" vergisi ve 42 kr. buhran vergisi ödemeye mecburdu.[51]

Zaman zaman patronlar ücretlerin bir kısmını bloke etmek için, işçileri kendilerine ait yemekhane ve kantinlerden faydalanmaya mecbur ediyorlardı. Birçok işyerlerinde, bilhassa maden ocaklarında yarı feodal sömürü biçimleri yaratılmıştı. Örneğin : Zonguldak kömür havzasında, çavuş, işe yazılan her işçiden komisyon olarak iki kuruş almaktaydı.[52]

Buhran yıllarında cezalar da oldukça yaygındı. Ücretlerin düşmesi ve pahalılığın artması emekçi yığınlarında genel bir hoşnutsuzluk yaratmıştı. Burjuva basını dahi bu durumu gizlememiş, Hizmet Gazetesi ayda 35 lira alan çok nüfuslu bir işçinin mektubunu yayınlamıştır. Mektubun bir bölümünde "alınan ücretin iki hafta dahi yetmediği" yazılıydı.[53]

İşçiler ve aileleri sistematik bir şekilde beslenme yetersizliğine maskûmdular. Üstün fizik güç isteyen Zonguldak maden ocaklarında çalışan işçiler dahi, ücretlerinin azaltılması yüzünden gıdalarından kesmişlerdi. Gıdaları "pirinç ezmesi ve haşlanmış yağsız kuru bakladan" ibaretti.[54]

Havalandırmanın, tıbbî yardımın ve iş elbiselerinin bulunmadığı rutubetli bir yerde, son derece kötü sağlık koşulları altında işçiler yarı aç çalışmaktaydılar... Bu durum işçilerin, özellikle küçük çocukların sağlık durumlarını kötüleştirmişti. 1933 yılının başlangıcında İstanbul'un fabrika ve işyerlerinde iş koşullarını inceleyen Milletler Cemiyeti'nin beynelmilel şube yöneticilerinden Weaver, verdiği raporda, birçok binaların medenî nitelikten uzak olduğuna ve işe yaramazlığına işaret etmekteydi.[55]

Türkiye'nin diğer endüstri merkezlerinde durum daha da kötüydü. 1933 yılında Başbakan İsmet İnönü ve İktisat Bakanı Mahmut Celâl (Celâl Bayar) Zonguldak havzası maden ocaklarını ziyaret ettiklerinde "Hâlâ birçok ocaklarda havalandırmanın yetersiz olduğunu" sağlık koşullarının ise "isteğe bırakıldığını" kabul etmeye mecbur kalmışlardır.[56]

Sürekli beslenme yetersizliği, sağlık koşullarının yokluğu, konut ve yaşama koşullarının kötülüğü, Türk proletaryası içinde artan hastalıkların ve ölüm olaylarının temel nedenleri oldu.

Özellikle verem, ülkede çok yaygın bir hale geldi. Basına göre, bu buhran döneminde her yıl kırk bin kişi veremden ölmüştür. Ölüm olaylarının iki bini İstanbul'daydı... Basın "geçen yıllara kıyasla verem hastalığının arttığını" gizlememiştir.[57] Verem hastalığının yayıldığı yerler istatistiklere göre, İstanbul, Ankara, Adana ve ülkenin proletaryanın yoğun olduğu merkezleriydi. İşçiler masraflı olduğu için sağlık hizmetlerinden yararlanamamışlardır. Hükümet sağlık ihtiyaçlarına bütçenin önemsiz bir kısmını ayırdığından, hastahane ve dispanserler zaten yetersizdi. Bu ko-

nuda, 1931 yılında ülkede ancak 2 verem dispanseri bulunduğunu söylemek yeterlidir.[58]. İstanbul gazetesi "Milliyet" şöyle yazmaktadır : "Şehrimizin dispanserine başvuran hastaları yatırmak için, hastahane ve sanatoryuma ihtiyaç vardır. Heybeli'deki sanatoryum ve Cerrahpaşa'daki hastahaneden fakirler yararlanamadıkları için sorun çözümlenememektedir. Yatması gereken hastalar mutlaka sıra beklemek zorundadırlar."[59]

Sıtma hastalığı da büyük bir şiddetle başgöstermiştir. Hastalığa yakalananların 1929'da 101 bin, 1933'de ise 385 bin civarında olduğu tahmin edilmiştir. Frengi hastalığı tehlikeli derecede artmış, 1929 yılında 107 binden fazla, 1931'de 119 bin civarında, 1933 yılında ise 170 binden fazla frengi vakası kaydedilmiştir.[60]

Türkiye ölçülerine göre en düzenli hastahaneler 150 yataklı Ankara; 160 yataklı Sivas; 15-20 yataklı Zonguldak hastahaneleriydi.[61] Birçok hastaların yatmak için İstanbul'a gitmeye mecbur kalmasına rağmen, şehir hastahanesinde boş yatak bulmak hemen hemen olanaksızdı.

Milliyet gazetesi "son zamanlarda, memleketin diğer bölgelerinden birçok hastaların İstanbul hastahanesine gelmesi sonucunda, hiç boş yatak bulunmadığını; belediye çeşitli vilâyetlere başvurarak hastaların İstanbul'a gönderilmemesini rica ettiği halde, bundan hiçbir sonuç çıkmadığını" yazmıştır.[62]

Hükümet çevrelerinin, ekonomik buhranın ağır yükünü emekçilerin omuzuna yükleme gayretleri proletaryanın başkaldırmasına neden olmuştur.

İşçi hareketlerinde önemli bir gelişmenin işareti olan, Türk proletaryasının buhran yıllarındaki ekonomik çıkar mücadelesi, artık siyasî bir biçim almaya başlamıştır. İlerici Türk işçilerinin beynelmilel devrimci işçi hareketleriyle uluslararası ilişkiyi sağlamlaştırmalarının bu gelişmede oldukça önemli rol oynadığı şüphe götürmez. 1929 yazında İzmir işçilerinin grev yapan Bulgar işçileri konusundaki sözleri, Türk proletaryasıyla — sınıf açısından — kardeş yabancı işçiler arasında dayanışmanın oluştuğunu göstermektedir. Bu görüşler, Bulgar işçi sendikasının yayın organı "Yedinstvo" (Birlik) gazetesinde yayınlanmıştır : "Ege kıyılarından grevcilere içtenlik dolu selâmlar. Cesur olunuz yoldaşlar! Bu arkadaşça dayanışma büyüsün, mücadeleci ruhumuz kuvvetlensin. Başınızı gururla kaldırınız... Mücadelemiz, bütün işçi sınıfının mücadelesidir."[63]

Sansüre ve bütün siyasî engellere rağmen, Türk proletaryası, tüm enerji kaynaklarını ve kuvvetini, birinci beş yıllık planın uygulanmasına hasrederek güçlü bir sosyalist endüstrinin temelini atan SSCB işçi sınıfının bu çabalarını, Sovyetler Birliğinin, ilk sosyalist devlet olmasına bağlamış, bu gerçeği anlamıştır.

1930 yılında Moskova'da Profintern'in 5. kongresine katılan Türk delegesi, şöyle konuşmuştu : "Türk proletaryası ve tüm dünya proletaryası,

burjuvazinin kökünü kurutmak ve proletarya devrimini geliştirmek için, işçileri örgütlemek ve birleştirmek zorundadır. Sosyalist partinin müdafaası için ülkelerimizde örgütler kurmalıyız. Yoldaş Şvernik bizim için çok önemli ve değerli olan rakkamlar gösterdi. Rusya'da sosyalizmin hızlı gelişim temposunu görmek için Selmaştro ve Stalingrad'ın dev traktör endüstrisine bakmak yeterlidir sanırım."[64]

1931 Ağustosunda İstanbul'a 350 Sovyet gemi işçisinin gelişi, Türk işçilerinin derin ilgisini uyandırdı. Leningrad-Odesa arası sefer yapan "Ukrayna" gemisi İstanbul'da üç gün kaldı. Basının bildirdiğine göre, sovyet işçileri İstanbul'da çimento, tekstil ve tütün fabrikalarını ziyaret ettiler, sonra Feshane, Bakırköy ve başka yerlerdeki iş yerlerini gezdiler.[65]

Sosyal güvenlik ve işin korunmasının devletçe güvenlik altına alındığı, iş gününün sekiz saate inmesinin çok önceden gerçekleştirildiği, ne işsizlik ne de iktisadî buhran tanımayan SSCB'nin sosyalist yapısının başarısı, Türkiye'de işçi hareketleri üzerinde etkisini gösterdi.

Ekonomik buhran döneminde Türkiye'de grev hareketleri kesilmedi, oldukça şiddetli bir nitelik kazanarak sürüp gitti. 1929 yılında İstanbul'da tramvay, Ankara'da matbuat işçileri v.d. grev yaptılar. Belediyece alınan kararla taksi ücretlerinin 20 kr. azaltılması üzerine İstanbul taksi şoförlerinin 1 Temmuzda boykota gitmeleri bir kitle hareketi özelliği taşıyordu.[66]

Proletaryanın grev mücadeleleri hükümet çevrelerinin bazı tedbirler almasına yol açtı; ilk olarak Nisan 1930'da çıkarılan toplum sağlığı ile ilgili kanunun uygulamaya sokulması bir dereceye kadar kadın ve çocukların işini kolaylaştırdı. Hükümetin ülkedeki gergin durumu hafifletmeyi sağlıyacak önemli tedbirlerinden biri de 1930'da çift parti sistemini kurma denemesi oldu. Fethi bey'in başkanlık ettiği sözde Liberal Parti, Cumhuriyet Halk Partisi (eski Halk Partisi) yöneticilerinin politikasına karşı olduğunu açıkladı; fakat Türk yazarlarının iddialarına göre, Türk halkı, bu partinin "kamuoyunu aldatmak üzere kurulduğunu" açıklıkla teşhis edebilmişti.[67]

KEİK (Komünist Enternasyonal İcra Komitesi) nin XI inci toplantısında TKP başkanı çift parti sistemi yandaşlarının gerçek niyetlerini meydana çıkararak : "Millî burjuva ve toprak sahiplerinin, bir dereceye kadar emekçi halkın öfkesini yatıştırmak ve demokrasi yanılgısını uyandırmak için muhalefet partisinin kurulmasını" desteklediklerini açıkladı.[68]

Fethi Bey'in Partisi "nazik parlamento" çerçevesinde hükümetin çalışmalarını, bazı sınırlandırmalarla eleştirebilmiştir. Liberal parti programında emekçi yığınlarının durumlarını düzeltecek maddeler yer almadığından, partinin kuruluşu emekçileri endişeye düşürdü. Bununla beraber Fethi bey, çok partiye geçişe önayak olduğundan, bu parti, kurulma imkânı buldu.

Ağustos 1930 da Edirne'de Mimar Kâzım'ın teşebbüsüyle İşçi - Köylü Cumhuriyet Partisini Kurma denemesine girişildi. Partinin programında şunlar yer almaktaydı : "Köylü ve işçilerin patronlardan korunması, memleketin toplumsal yaşamı içinde bu sınıfın yerini almasının sağlanması ve sömürü boyunduruğundan kurtarılması".[69]

Fakat hükümet bu partinin programında "Komünizm eğilimleri" olduğunu ileri sürerek çalışmalarını engelledi.[70]

Kendi partilerini kurmaktan yoksun bırakılan işçiler yeni partiye girdiler. Emekçilerin Liberal Partiye akınları hemen yankı uyandırdı. KEİK' in XI inci toplantısında TKP temsilcisi : "Burjuva Muhalefet Partisi, ne yaptığını bilmemektedir. Emekçi yığınların isteklerini karşılamaya, köylü ve işçi halkın çıkarlarına uygun devrimci sloganlar kabullenmeye mecburdur"[71], dedi.

Eylül 1930 da İzmir'deki bir olay, işçi yığınların hoşnutsuzluğunun ne denli büyük olduğunu apaçık gösterdi. Burjuva Partisinin lideri Fethi'nin İzmir'e gelişini, İzmir proletaryası grevle karşıladı; ilk önce incir kurutma fabrikasının 2 bin işçisi grevi başlattı; bunu liman işçileri, depo işçileri vd. izledi.

Emekçi yığınların hareketlerinin önüne ancak asker ve jandarma kuvvetlerinin yardımıyle geçilebildi. Grevciler gerek CHP'ye, gerekse muhalefet partisine karşı nefretlerini açıkça dile getirdiler.

Bu olaylar sonucunda hükümet çift parti sisteminin yarattığı ortamı yeniden değerlendirmeye mecbur kaldı. Arkasından Fethi'nin Liberal partisi kapatıldı.

Bununla birlikte millî burjuvazi işçi hareketlerini sadece baskı yoluyla durduramayacağını anlayarak yeniden demagojiye başvurdu. 1931 seçimlerinde CHP yöneticilerinin izniyle bazı işçiler millet vekilliğine namzet gösterildiler. Yeni seçilen işçi mebuslar, maraşal Fevzi Çakmak'ın tertiplediği akşam toplantılarına bile çağrıldılar.[72]

Basın, meclisdeki "işçilerin" faaliyet programını yayınladı. Programdan bu "temsilcilerin" proletaryanın hayatî istekleri uğruna mücadele etmek düşüncesinden son derece uzak oldukları anlaşılıyordu.

Bu dönemde millî burjuvazi işçi örgütleri içindeki etkisini kuvvetlendirmeye devam etti. Hükümetin yardımıyle bu işçi örgütlerinin çoğu yardım sandıkları şekline dönüştüler.

İşçilere rağmen, yetkililer, işçi örgütlerinin yönetimine, işçi sınıfı bilincine erişmemiş avukat, mühendis vs. gibi kişileri tayin ettiler. 1932 yılında taşçı, duvarcı, ve betoncular birliğinin başına Mimar Tahsin, İstanbul Demiryolu İşçileri Birliği'ne mühendis Sabri getirildi.[73]

1932 yılında Topaç Ali, CHP'nin yardımıyle Türkiye'de tütün işçileri birliğinin "Sarı" sendika niteliğindeki örgütünü kurdu.[74]

Yöneticiler "Sarı" sendikalara dahil işçilerin sayısını arttırmak için

büyük gayret gösterdiler, ücretsiz işçi lokalleri ve işçi bulma kurumunu kurdular.

Proletaryayla mücadelede, yalnız resmî "İşçi birliklerinin" arttırılmasıyle yetinilmeyerek, bunun yanında sert tedbirlere de başvuruldu.

Hükümet yetkilileri işçilerden israrla, CHP'nin kontrolünde bir işçi birliğinin resmen kurulmasını istediler. Patronlar, "Hükümetin kontrolundaki işçi birliklerinin" faaliyetlerinden sapan işçileri işten çıkardılar.

Yine de tedbirler çok etkili olamadı; işçiler bu yeni örgütlere girmeyi reddettiler. Demiryolu işçi birliği başkanı Sabri, bir Türk gazetesi muhabiriyle görüşmesinde, işçilerin, "Bu birlik bize neler getirebilir ki? bahanesiyle birliğe istemeyerek girdiklerini", itiraf etmeye mecbur kaldı.[75]

Resmî "İşçi birliklerinin" yöneticileri ve Halk Partisi, işçi sınıfının ekonomik çıkarları ve politik hakları uğruna yürüttükleri mücadeleyi türlü biçimlerde engellemeye çalıştılar. Sık sık gizli polise başvurdular. İstanbul şöförlerinin bilinen grevi sırasında birlik yönetim kurulu grevcilerden kopmakta gecikmedi. Şöför birliği başkanı basında yayınlanan bildirisinde "Cemiyetin hiçbir şekilde genel greve gitmediğini" ayrıca belirtti.[76]

Bununla birlikte işçiler, "Hükümete bağlı işçi birliklerinin ne maddî ne de manevî yönden hiç bir yarar sağlamadığına, aksine üye aidatı olarak ücretlerde kesintiye neden olduğu için, işçinin bütçesini sarstığına kanaat getirdiler.[77]

Örneğin, Tütün İşçileri Birliği'nin bir üyesi, ücretinin yüzde ikisini her ay yardım sandığına ödemeye ve borç para almak için de yüzde 6 faiz vermeye mecburdu.[78] Bu koşulların ağırlığına rağmen, burjuvazi işçi sınıfının bazı kesimlerini kontrolu altına almayı başardı. Türkiye'yi ve diğer Asya ülkelerini ziyaret eden Milletler Konseyi Uluslararası büro şefi (Weaver) raporunda, "Türkiye'deki İşçi Birliklerinin CHP'ye bağımlı olarak yaşadıklarını belirtti.[79] 1932 yılında İstanbul'da şöför cemiyetine 600 civarında, Demiryolu İşçi birliğine 312, Duvarcı, Taşçı, Betoncu İşçi Birliğine 249 üyenin dahil olduğu tahmin edilmekteydi.[80]

Yöneticiler, Uluslararası işçi kuruluşlarıyle hattâ reformist kuruluşlarla tarafsız ilişkilerin kurulmasına sert muhalefet gösterdiler. Weaver, raporunun sonunda, Türk yöneticilerinin, Türk işçi birliklerinin özel problemlerini[81] göz önünde bulundurarak, reformistlerle Hükümet İşçi Birlikleri arasında kurulacak faydalı ilişkilere dair bir fikre sahip bulunmadıklarını belirtmiştir. CHP, eylemleri Türk millî burjuvazisinin çıkarlarına ve amaçlarına uyan, hükümet memurlarının kontrolu altında bulunacak, özel işçi kuruluşları yaratma gayretlerine yeniden girişti. Yöneticiler bütün gayretlerine rağmen proletaryanın sınıf bilincini yok etmeyi başaramadılar, işçiler gerçek işçi birlikleri kurmak niyetinden vazgeçmediler..

1932 yılında "Yeni Gün" gazetesi endüstri işyerlerindeki birçok işçilerle yaptığı görüşmeyi yayınladı. İşçiler "Haklarımızı koruyacak işçi kuru-

luşlarımız yoktur. Birliğimizin var olması zorunludur.." diyorlardı. Tekstil işçisi Asım isteğini "Bize tek birlik gereklidir" diyerek ortaya koyuyordu.[82]

Ekonomik buhran yılları Türk proletaryası için yararlı bir siyasal eğitim dönemi oldu. Birçok işçi gerçek özgürlüğe kavuşmak için tek bir yol, "sömürücülere karşı, devrimci mücadele yolu olduğunu" artık anlamıştı. Tam bir sefalete sürüklenseler bile, haklarını elde etmek ve durumlarını düzeltmek için kesinlikle sonuna kadar yürüyeceklerdi.

Aralık 1931'de "Defterdar" da tekstil fabrikası işçileri grev yaptılar. Grevciler ücretlerinin arttırılmasını istiyorlardı.[83] Müdüriyet işçilerinin isteklerini yerine getirmeyi reddetti ve grevi düzenleyenleri işten çıkarttı. Mart 1932 de İzmir tütün deposunda grev aniden patlak verdi. Bunu Nisan'da "Seyri Sefain" şirketi işçilerinin, ücretlerinin gecikmesi nedeniyle başlattıkları büyük grev izledi. Grev, işçilerin başarısıyle sonuçlandı. İstanbul'da ise 1932 yılının ilk yarısında 18 grev olayı oldu. Grevlerden onunu sosyalistler yönettiler.[84]

İşçiler daha çok iş kanunun çıkarılması için direndiler. Bu kez hükümet mevcut iç siyası duruma önem vermezlik edemedi. Yeni İş Kanununun hazırlanışından söz eden, "Milliyet" gazetesi şunları yazıyordu : "İktisat Bakanınca hazırlanan kanun tasarısı çok muhtemeldir ki meclisin yakın toplanma döneminde kanunlaşacaktır.[85] Fakat bu tasarı günün koşullarına uymamaktaydı. CHP yöneticileri kanunun çıkarılması ile ilgili herhangi bir taahüdü yalanlamakta gecikmediler. Ekim 1931'de İstanbul'un zanaatkâr ve işçilerinin toplantısına katılan CHP genel sekreter yardımcısı Recep Peker şöyle konuşmuştur : "Biz programda sizlere iş kanununu çıkarmaktan ziyade emekle sermaye arasındaki işbirliğini düzenlemeyi vaadediyoruz. İş Kanununa gelince, bu büyük bir iştir. Uzun bir süre ve güçlükler gerektirir".[86]

Ancak bir yıl sonra sırada bekleyen iş kanunu tasarısı meclise sunuldu.[87] Kanun, ev hizmetleriyle uğraşan kişiler ve tarım kesimi bir yana, bütün üretim kollarına yaygınlaştırılmıştı. Ancak sosyal güvenlik hakkını yalnız endüstri işyerlerinde çalışanlar alabiliyorlardı.

Kanun tasarısında haftada 48 saatlik iş, ücretlerin ödenmesi ve toplu iş sözleşmesini düzenleyen bazı tedbirler de öngörülmüş, vatandaşlara iş bulma, devletin sorumluluğuna yüklenmişti (özel büroların kurulması v.s.)

1932 yılında kanun tasarısının grev özgürlüğünü ve sendika kuruluşunu içermesi oldukça önemliydi.

Fakat bu kanun tasarısı da "ölü doğmuştu". Tasarının iflâsı, daha önceden meclis komisyonunda hükümetin burjuvazi-büyük toprak sahibi koalisyonu niteliğinden gelen birçok objektif faktörler belirlenmişti. Yine de kanunun en son şekli öncekilere kıyasla daha demokratik nitelik taşımaktaydı. Profesör C. Talas konuşmasında : "TBMM'nin 1924 ten sonra daha

liberal eğilimler gösterdiği şüphelidir" demektedir.[88] Ayrıca millî burjuvazinin yeni bir aşamaya, devletçi bir siyasete geçişi; sanayi kurma programının uygulanması ve buna bağlı olarak devlete ait işyerlerinde işçi sayılarının artması hükümetin sosyal ve ekonomik sorunlar ile ilgili düşüncelerini kökünden değiştirmişti.

Yöneticiler devlete ait işyerlerinde çalışanlara grev ve sendika kurma hakkını veren fikirlerinden kesinlikle caymışlardı. Kanun tasarısı 1932 yılında meclis komisyonundan çıktı.

Yöneticilerin güttüğü siyaset, proletaryanın önemli bir kısmını, millî burjuvazinin oyununa getirmişti.

[Öte yandan] T.K.P'nin proletarya yığınları içindeki ajitasyon hareketleri de işçi hareketlerinin gelişimini etkilemiştir. Ekonomik buhran yıllarında TKP üyelerinin %90'ını işçiler meydana getirmekteydi. (........)

R. P. KORNİYENKO
S.S.C.B. Bilimler Akademisi
Doğu Halkları Enstitüsü
Çev. : Mehmet Özgüç

[1] Sözü edilen dönemde Türk proletaryasının nicel durumu "Dünya sendika hareketleri ve Profintern'in el kitabındaki, bazı rakkamlardan çıkarılmıştır. C. III, sayfa 337-338.
[2] "Bulletin de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Smyrne" No: 10, p. 246
[3] "Dünya Sendika Hareketleri" C. III, s. 337
[4] Aynı eser, s. 338.
[5] A. Şnurov : Türk Proletaryası, 1929 s. 81-82
[6] M.A. Acratyan, "Çağdaş Türkiye'nin Sorunları", 1963,
[7] "l'Humanité" 1.IX.1924.
[8] "Düstur", cilt 4, 1930/31 s. 226
[9] Dünya Sendika Hareketleri, C. III, s. 338
[10] "Vorwarts", 24. VIII. 1928
[11] Dünya Sendika Hareketleri, Cilt III, s. 338
[12] "Ortadoğu Basın Bültenleri", Taşkent 1928, No : 6-7, s. 43
[13] "Vorwarts", 24. VIII. 1928
[14] "İstatistik Yıllığı", Cilt 9, 1936/37, s. 95
[15] "l'Humanité", 1.IX.1924
[16] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi, s. 17
[17] "Komünist Enternasyonali" 1925, No: 11 (48), s. 171
[18] G. Astakov "Saltanat Rejiminden Demokratik Türkiye'ye" s. 152
[19] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi", s. 17
[20] "Juornal d'Orient" 18.XI.1923
[21] İbid
[22] "L'Humanité" 22.X.1923
[23] "Hakimiyet-i Milliye", 21.X.1923
[24] "Yeni Gün" 4.XI.1923
[25] "l'Humanité" 1.1.1924

[26] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi, s. 18
[27] İbid
[28] "Düstur", Cilt 5-6, s. 516-518
[29] M. A. Acratyan : "Kürt Halkına Karşı Türk Yöneticilerinin Politikası (1924-1939) "Asya Halkları Enstitüsünün Kısa Bildirisi" xxx 1961, s. 120-137
[30] İ.H. Darendelioğlu : Türkiye'deki Komünist Hareketleri cilt 1, s. 44-45.
[31] "Le Drapeau Rouge" 15.VII.1925
[32] İ.H. Darendelioğlu : Türkiye'de Komünist Hareketleri cilt 1, s. 45
[33] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi, s. 20-21
[34] C. Talas : İçtimaî İktisat, Ankara 1961, s. 104
[35] "L'Economiste d'Orient" 1926 No: 755, p. 222
[36] "Vorwârts" 24. VIII. 1928
[37] İ. Darendelioğlu : Türkiye'de Komünist Hareketleri, cilt 1, s. 48-49.
[38] İbid, s. 63-64
[39] "Ortadoğu Basın Bülteni" 1928, No: 6-7, s. 45
[40] "Vorwarts" 24.VIII.1928
[41] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi, s. 20
[42] "Doğunun Fecri" 6.XI.1928 (Zarya Vostoka)
[43] C. Talas : İçtimai İktisat, s. 104-105
[44] "Yabancı Doğu Üzerine" 1932 No : 2, s. 118-119
[45] "Milliyet" 1.X.1931
[46] "Sanayi İstatistikleri" Ankara 1934, s. 23
[47] H. Kıvılcımlı : Türkiye'de İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı (Birinci kitap) İstanbul 1935, s. 63
[48] "Législation Turque" t. VIII, pp. 278-344
[49] "Millî - Müstemleke Sorunlarıyle Alâkalı Materyeller" 1932, No: 2, s. 8
[50] "Milliyet" 4.X.1931
[51] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi, s. 21
[52] "Informations Sociales" Vol. 2, No: 3 1934 p. 80
[53] "Yabancı Doğu Üzerine" 1932 No: 2, s. 120
[54] "Informations Sociales", Vol. 2, No: 3 1934 p. 80
[55] Bak "International Labour Review" Vol XXVIII, No: 4 1933 p. 97
[56] "Informations Sociales" Vol 2, No: 3 1934, p. 80
[57] "Milliyet" 12.X.1931
[58] "İstatistik Yıllığı" cilt 15, 1942-1945, s. 141
[59] "Milliyet" 12.X.1931
[60] "İstatistik Yıllığı" cilt 12, 1940/41 tablo 6
[61] "İstatistik Yıllığı" cilt 9 1936/37, s. 95
[62] "Milliyet" 16.V.1931
[63] "Yedinstvo" (Birlik) 29.VI.1929
[64] "Profinter'in 5. Kongresi. Stenografik notlar" 1930 s. 567.
[65] "Milliyet" 28-31.VIII.1931
[66] "Milliyet" 2.VI.1929
[67] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi s. 21
[68] "Komünist Enternasyonali İcra Komitesi II inci Toplantısı 1931 (Stenografik notlar)" 1932 s. 527
[69] İ.H. Darendelioğlu : Türkiye'de Komünist Hareketleri cilt 1, s. 68
[70] İbid
[71] "Komünist Enternasyonali İcra Komitesi 11 inci Toplantısı" s. 527
[72] "Milliyet" 16.V.1931

[73] "Hakimiyet-i Milliye 5", 14.1.1932
[74] "Millî Müstemleke Meseleleri Üzerinde Materyeller" 1932 No: 2, s. 211
[75] "Hakimiyeti' Milliye" 14.1.1932
[76] "Vakıf" 2.VI.1929
[77] L. Erişçi : Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi s. 21
[78] İbid
[79] C.W. Weaver : Impressions of a visit to India, Iraq, Persia, Turkey, p. 498
[80] "Hakimiyet-i Milliye" 14, 15.1.1932
[81] C.W.H. Weaver : Impressions of Visit to India. Iraq, Persia, Turkey, p. 498
[82] "Milli - Müstemleke Meselesi Üzerinde Materyeller" 1932 No: 2, s. 9-10.
[83] "Milliyet" 5.XII.1932
[84] "Komünist Enternasyonali İcra Komitesi 13 üncü Toplantısı" s. 262
[85] "Milliyet" 4.VIII.1931
[86] "Milliyet" 17.X.1931
[87] C. Talas'ın İçtimaî İktisat kitabı s. 105-106 da kanun tasarısının analizi yapılmaktadır.
[88] C. Talas, İçtimaî İktisad s. 106

PAKİSTAN :

BAŞKALDIRAN KİTLELER KANLI YAHYA HAN'I DEVİRİYOR

Şubat 1971'de, Pakistan halkının, özgür yaşamak ve demokratik haklarını elde etmek için, 24 yıldır verdiği mücadelenin başarıya yaklaştığı bir anda, General Yahya Han, sıkıyönetim kanununun 25. maddesine göre, "ülkenin bütünlük ve egemenliğini hedef alan bütün haberlerin, yazıların, yorumların, resimlerin ve konuşmaların yapılmasını yasakladığını" bildirdi. Öte yandan, 15 Mart 1971'de, Doğu Pakistan'da genel greve gidildi ve Avami Birliği partisinin lideri Mujibur Rahman, bu bölgede yönetime elkoyduğunu açıkladı.

Sömürge Pakistan'dan Hanlar Yönetimindeki Pakistan'a Geçiş

1947'ye kadar, İngiliz sömürge sisteminin bir parçası olan Pakistan, bu tarihte "bağımsız dominyon" durumuna geldi. 1955 yılında İngiliz Milletler Camiası içinde kalarak, Bağımsız İslam Cumhuriyeti oldu. İlk Cumhurbaşkanı General İskender Mirza, 1958 yılı içinde genel seçim ve parlamenter demokrasi temeline dayanan bir anayasanın hazırlanıp, uygulamaya konulacağını vaad etti. Ne var ki, orduya dayalı faşist diktatörlük, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal kargaşanın önüne geçemedi ve Ekim 1958'de ilan edilen sıkı yönetimin hemen ardından Eyüp Han büyük toprak sahiplerinin ve tekelci kapitalistlerin desteğiyle bir askeri darbe yaparak, başa geçti.

Eyüp Han'ın 11 yıllık diktatörlüğünün bilançosu şöylece özetlenebilir :

a) Nüfusun % 88'inin müslümanlardan oluştuğu 120 milyon kişinin yaşadığı ülkede, "temel demokrasi" olarak adlandırılan, sınırlı ve kademeli bir seçim sistemine dayanan "partiler üstü" devlet yönetimi ilkesi uygulanmaya başlandı. Egemen sınıfların ve onların kuklası Eyüp Han'ın, kesin denetiminde çeşitli konseyler kuruldu. Hemen hiçbir yetkisi olmıyan bu kuruluşların seçiminde, emekçi halkın dolaylı da olsa söz sahibi olduğu propagandası, faşist yönetime karşı gelişen demokratik haklar için mücadeleyi engelleyemedi, geciktirmeyi başaramadı. Pakistan egemen sınıflarının ve uluslararası finans-kapitalin, çoğunluğu 'cahil' ve 'yarı-cahil' olan emekçi halka layık gördükleri ve geliştirdikleri 'sınırlı demokrasi' formülünün uygulanması, kitlelerin bilinçli mücadelesi sonunda adım adım gerilemeye başladı.

b) Sömürge ekonomisi mirası üzerinde, tekelci burjuvazi büyük bir hızla gelişti. Eyüp Han yönetimi, bir yandan, bölgeler arası dengesizliğin

iyiden iyiye artmasına, öte yandan, ülkenin yeraltı ve yerüstü servetlerinin, uluslararası finans-kapital ile bütünleşmiş iki düzine ailenin elinde toplanmasına yolaçtı.

c) Sosyalist ülkelerle, özellikle 1960'dan sonra iktisadi ve siyasi ilişkileri sürdürmesine rağmen, Eyüp Han yönetimi CENTO ve SEATO gibi antlaşmalarla Pakistan'ın emperyalist sömürü ağındaki yerini perçinledi.

Egemen sınıfların aracı Eyüp Han askeri diktatörlüğünün ülke ekonomisini büyük bir çıkmaza sürüklemesi, sosyalistlerin ve ilerici aylınların, işçi sınıfı ve emekçi halkla birlikte yürüttükleri demokratik haklar için mücadelenin iyice yoğunlaşması üzerine, egemen sınıflar, fazlasıyla yıpranmış olan Eyüp Han'ın yerine Mart 1969'da Yahya Han'ı getirdiler. Yahya Han da genel seçim hakkının ve federatif-parlamenter sistemin gerçekleşeceğini vaad etti. Ve bir yandan, sağcı-dinci-reaksiyoner partilerin birleşik bir güç olması için gereken düzenlemeleri yaparken, öte yandan da Eyüp Han rejiminin anti-demokratik çizgisini devam ettirdi; bütün politik faaliyetleri sıkı bir denetim altına aldı, her türlü kitle eylemini yasakladı, basın sansürünü şiddetle uyguladı ve birçok sosyalist ve ilerici kişiyi hapse attı.

Fakat bütün bu çabalara rağmen, Aralık 1970'de, yeni bir anayasa hazırlayacak olan Kurucu Meclis için yapılan seçimleri, ezici birçoğunlukla Doğu Pakistan için geniş otonomi isteyen Avami Birliği partisi ile 'islam sosyalizmi'nden yana olduğunu belirten Butto'nun Halk Partisi kazanınca Yahya Han Şubat 1971'de Kurucu Meclis toplantısını süresiz olarak erteledi ve sıkı yönetimi daha da sıkı bir şekilde uygulamaya kalkıştı. Bunun üzerine, özellikle Doğu Pakistan'da kitlelerin direnişi tekrar yoğunlaşmaya başladı, Avami Birliği partisi, Doğu Pakistan'da bir genel grev başlattı ve yönetime el koyduğunu ilân etti.

Askeri Diktatörlük ve Tekelci Burjuvazi

Hanlar yönetimi, ülke ekonomisini çarpıtarak da olsa, tekelci sermayenin hızla gelişmesini sağladı. Ülke ekonomisine hakim olan, uluslararası finans-kapitalin uzantısı mali oligarşi ve büyük toprak sahiplerinin emrindeki askeri dikta yönetimi, bölgeler arası dengesizliğin daha da büyümesine yolaçtı. Doğu Pakistan en geri bölge olarak bırakıldı ve buranın halkı ikinci sınıf vatandaş muamelesine maruz kaldı.

Bugün, Pakistan'da 22 aile, ülke sanayinin %66'sını, sigorta şirketlerinin %79'unu, bankacılığın %80'ini kontrol ediyor. Yine devlet kredilerinin %80'ini, 15 aile alıyor. 19 aile, Karaşi borsasına kayıtlı 189 şirketin hisse senetlerinin %75'ine sahip, geri kalan %25'in ise ancak %5'i halkın elinde. Tekelci yabancı sermaye, özellikle petrol, sigara, kimya ve ecza endüstrileri üzerinde sıkı bir kontrol kurmuş durumda.

Tarım kredileri ve teknik gelişim imkânları hemen sadece, köylü nüfusun %8'ini meydana getiren 100 dönüm'den fazla toprağı olanların yararlanmalarına açık. Nüfusun 3/4'ünün çiftçilikle uğraştığı (bu oran Batı Pakistan için %59, Doğu Pakistan için %82'dir) Pakistan, her yıl 1 milyon tondan fazla buğday ithal ediyor, ülke kendi kendini besliyemiyor

Doğu-Batı Pakistan Farklılaştırılması

Pakistan nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı Doğu Pakistan, toplam ihracatın 2/3'ünü üretir, ithalâtın ise 1/3'ünden azını alır. Bütçe gelirinin %90'ı Doğu Pakistan'dan geldiği halde, kamu harcamalarının ancak %20'si bu bölgeye ayrılır.

Asker ve sivil bürokrasinin üst kademeleri Batı Pakistanlıdır.

Batı'da kişi başına düşen gelir, 1950'de Doğu'ya göre 18 defa fazla iken, 1971'de bu oran 28'e çıkmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetleri açısından da Doğu-Batı farklılaşması kesindir.

Tarımsal ürünler ve ekilebilir toprak bakımından da Batı, Doğu'ya göre, çok avantajlı durumdadır. Batı Pakistan'ın ekilebilir topraklarının 3/4'ü sulama imkânına sahipken, Doğu'da toprakların %92'si bu imkânlardan yoksundur. Doğu Pakistan'ın iki ana ürünü pirinç ve kenevirdir; temel ihraç maddesi kenevir, dünya üretiminin 4/5'ini meydana getirir. Buna karşılık, Batı Pakistan'da tarımsal üretimin yarısını buğday, diğer yarısını ise çeşitli sanayi bitkileri oluşturur.

Batı Pakistan'da köylülerin %50'si tarım gelirinin %26'sını alan yoksul köylü, %10'u ise gelirin %28'ini alan zengin köylü gurubundandır. Doğu Pakistan köylüleri, çok daha zor şartlar içindedir. Topraksız köylülerin, toplam tarımsal nüfusa oranı %46, 12 dönümden az toprağı olan köylülerin %20, 12-20 dönüm arasında toprağı olan köylülerin ise %10'dur.

Özetle, Pakistan'ın tümü emperyalizmin güdümünde bir yarı-sömürgedir. Doğu Pakistan ise hem emperyalizmin, hem de Batı Pakistan egemen sınıflarının sömürgesi durumundadır.

Bağımsızlık-Demokrasi-Sosyalizm Kavgasının Tarihsel Gelişim Çizgisi

Pakistan'da, beşi Batı Pakistan'da doğan 10 tane irili ufaklı parti vardır. Sanayinin nisbeten geliştiği Batı Pakistan'ın siyasî partilerinde, aşiretçi anlayış ve dinî sloganlar hakim iken, topraksız oranının %50'ye yaklaştığı ve yoksulluğun had safhada bulunduğu Doğu Pakistan'da siyasî partilerin tarihsel çizgisi demokratik mücadele doğrultusunda olmuştur. Bu partiler kesinlikle aşiretçi anlayış içinde olmamış ve dinsel sloganlar kullanmaktan uzak kalmışlardır.

Pakistan'daki siyasî parti yelpazesini, önemlilerin üzerinde kısaca du-

rarak, şöyle sergilemek mümkündür :

Batı Pakistan Partileri

1 — *Kongre Müslüman Birliği :* Han'lar rejiminin kukla iktidar partisi.

2 — *Müslüman Birliği Konseyi :* Az sempatizanı olan, kuvvetli merkezî otoritenin altında Tek-Pakistan fikrini savunan, mecburî Kuran eğitimi bv. gibi konularda ajitasyon yapan bir parti.

3 — *Cemaat-i İslami :* İyice sağcı ve rekasiyoner bir parti olup, Hindistan düşmanlığını körüklemektedir. 1950'lerde 10.000 kişiyi hakiki müslüman olmadıkları gerekçesiyle katletmişlerdi. Bu partinin yarı cahil halk üzerinde büyük etkisi vardır.

4 — *Halk Partisi :* (Lideri Zülfikâr Ali Butto) : Özellikle aydınların ve öğrenci gençliğin desteklediği bir parti. "İslam sosyalizmi"ni ve 'iktidarın halka ait olduğu bir demokrasiyi" savunmaktadır. Butto, Eyüp Han'ın faşist rejiminin başlıca mimarlarından biriydi. Bu parti, aynı zamanda Hindistan düşmanlığını körükleyen örgütlerin en önemlilerinden biridir.

Doğu Pakistan Partileri

5 — *Millî Avamî Partisi :* (Batı Pakistan kısmının lideri Abdül Veli Han, Doğu Pakistan kısmının lideri Prof. Muzaffer Ahmed) : Kitle eylemlerini örgütleyen ve kitleler tarafından desteklenen bu partinin aynı zamanda kuvvetli bir işçi Sendikası tabanı vardır. "Sosyalizmin kurulmasını" hedef alan partinin, belli başlı istekleri şunlardır :

— CENTO, SEATO ve benzeri askeri paktlardan çıkılması, tarafsız dış politika,
— Doğu Pakistan için özerklik,
— Parlamenter demokrasi ve doğrudan oy hakkı,
— İşçi örgütlenmeleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, işçi ve köylülerin hayat seviyelerini yükseltmesi.

6 — *Avamî Birliği :* (Lideri Mucibur Rahman) : Özellikle şehir küçük burjuvazisinin ve aydınların desteklediği bu partinin 6 maddelik programı şöyledir :

— Federal Anayasa ve doğrudan seçilen parlamento,
— Merkezi otoritenin, federal eyaletlerin sadece savunma ve dışişlerine karışma yetkisinin olması,
— Doğu'nun sermayesinin Batı'ya kaçışını önleyecek tedbirler alınması,
— Vergi koyma ve toplama yetkisinin federal eyalet yönetiminde olması, merkezî yönetime ancak belli bir miktar vergi geliri ayrıl-

ması,

— Doğu ve Batı Pakistan için ayrı döviz hesapları tutulması,

— Savunmada Doğu Pakistan'ın kendi kendine yeterli olmasını sağlıyacak tedbirler getirilmesi.

Parti milliyetçi sloganlarla güçlü bir akım yaratmış ve kitle eylemleri içinde etkili olmuştur. Eyüp Han rejiminin baskısı, parti liderlerinin hapise atılması partiyi daha da güçlendirmiştir.

7 — *Millî Avamî Partisi* (Çin taraflısı) (Lideri Maulana Bhasani) : Devrim yoluyla sosyalizmi gerçekleştirmeyi hedef alan parti, Çin taraflısı olup, en büyük destekleyicisi köylülerdir. Tam bölgesel özerklikten yana olan bu parti Mucibur Rahman'ın partisinin programında CİA parmağı olduğunu iddia eder. Parti programındaki belli başlı istekler şunlardır :

— Eğitim reformu,

— Büyük banka, sigorta şirketi ve sanayinin millîleştirilmesi,

— SEATO, CENTO ve ABD ile olan anlaşmaların feshi,

— Doğrudan seçim ilkesine dayanan parlamenter demokrasi,

— Federal yönetim.

8 — *Komünist Partisi* : Egemen sınıflarca Hindistan ajanları olarak suçlanan ve kanunen yasaklanan, 1948'den beri büyük baskılara hedef olan partidir. Tam özerklikten yana olup, özellikle işçi ve öğrenciler arasında etkilidir. Parti, Eyüp Han'ın darbesinden sonra yasaklanmış ve lider kadrosu tutuklanmıştır. 10 yıl sonra affa uğrayan lider kadrosunu, bu kez de Yahya Han tevkif ettirmiştir.

9 — *Avami Birliği [Kongre]* : Avami Birliğinden ayrılan, etkisiz, keskin anti-sosyalist ajitasyon yapan sağcı bir parti.

10 — *Milli Demokratik Cephe* : 'Avami Birliği' Partisi ile sıkı işbirliği halinde çalışan, parlamenter demokrasiden yana olan, kendi başına etkisi bulunmayan br partidir.

Cephe Denemeleri

Pakistan'da nisbeten başarısız kalan, partiler arası üç cephe hareketi oldu. Birincisi, oldukça etkisiz, 5 partinin oluşturduğu, federal, parlamenter düzenin kurulması, müslüman dünyası ile daha sıkı ilişkilere girilmesini amaçlayan cephe idi.

Bu cephe Avami Birliği, Müslüman Birliği Konseyi, Cemaat-i İslam, Nizam-i İslam ve Millî Demokratik Cephe adındaki partilerle, Mayıs 1967' de kurulmuştu. Bu cephe denemesi, şu anda Doğu Pakistan'da yönetime el koyan 'Avami Birliği' partisinin, sağcı-gerici partilerle geçmişteki işbirliğini sergilemek açısından ilgi çekicidir. Küçük burjuva milliyetçiliğinin tutarsızlığı içinde, şimdiye kadar yalnızca bağımsız Doğu Pakistan sloganını bayrak edinmişti.

İkinci cephe denemesi, Aralık 1968'de Millî Amavi Partisi, Batı Pakistan lideri Abdul Veli Han ve Halk Partisi lideri Butto'nun hapis edilmesinden sonra başlayan kitle eylemleri içinde doğmuştur. 8 partinin oluşturduğu "demokratik eylem komitesi"nin iç yapısı birincisine oldukça benzemekteydi. Egemen sınıfların da Eyüp Han rejimini, başarısızlığı, yıpranmışlığı ve sosyalist ülkelere daha çok yakınlaşması nedeniyle, değiştirmek istedikleri bu dönemde, "Demokratik Eylem Komitesi" bir yandan parlamenter demokratik rejim ve demokratik haklar, öte yandan kitle eylemlerinin baskısıyla faşist kanunların karşısında olduğunu ilân etti ve siyasi mahkûmların serbest bırakılmasını istedi. Bu cepheye Rahman'ın Avami Birliği Partisi ve Abdül Veli Han'ın Millî Avami Partisi etken güçler olarak katıldı. İsteklerin özünü içeren 8 maddelik programın 6'sı (Demokratik hakların en önemlilerinden olan federal parlamenter sistem ve doğrudan seçim hakkı dışında) Eyüp Han tarafından kısmen kabul edildi.

Mart 1969'da Eyüp Han ile Demokratik Eylem Komitesi liderleri arasında görüşmeler başladı. Görüşmeler sonunda Eyüp Han'ın parlamenter demokrasi ve doğrudan seçim hakkını kabul ettiğini açıklamasından hemen sonra, söz konusu cepheyi oluşturan partilerden Cemaat-i İslam, Hindistan düşmanlığını körükleyip, sosyalist ve ilericilere karşı terör uygulamaya girişti. Zaten egemen sınıfların Batı Pakistan'da kurdukları dinci partiler daima Tek-Pakistan ve "güçlü yönetim"den yana olmuşlar ve her fırsatta anti-sosyalist ajitasyonlarını sürdürmüşlerdir. Demokratik Eylem Komitesine, Butto'nun ve Bhasani'nin partileri, özellikle dinci partilerin varlığından dolayı katılmamışlardır.

Üçüncü cephe denemesi, Yahya Han'ın teşvikiyle, bütün sağcı partilerin birleşmesidir. Şimdilik uyumlu bir deneme gibi gözükmemektedir.

Pakistan'ın 24 yıllık demokrasi mücadelesinde, üç belirgin akım ortaya çıkmaktadır : (1) Büyük burjuvazi ve toprak sahiplerinin çıkarlarının sözcülüğünü yapan Batı Pakistan dinci partileri, (2) küçük burjuvazinin ve aydınların iki ayrı tutumunu (küçük burjuva milliyetçiliği ve müslüman sosyalizmi) yansıtan Rahmani'nin Avami Birliği partisi ve Butto'nun Halk partisi, (3) sosyalist akımı temsil eden iki Milli Avami Partisi ve Komünist partisi.

Faşist askeri yönetime karşı işçi sınıfının ve emekçi halkın (bu arada özellikle aydınların) daha çok demokratik istekler platformunda yürüttükleri mücadele süreci içinde sosyalist akım oldukça güçlenmiş ve kitlelerle sağlam bağlar kurma yolunda önemli başarılar elde etmiştir. Bununla birlikte Aralık 1970'de yapılan Kurucu Meclis seçimlerinde asıl başarıyı küçük burjuva akımlarının temsilcileri olan iki büyük parti kazanmıştır. 300 üyelik Kurucu Meclisin 153'ü, Rahman'ın Milliyetçi partisine, 83'ü de Butto'nun Halk Partisine gitmiştir. Egemen sınıflar küçük burjuva partilerinin bu başarısı karşısında Yahya Han faşizmini elden bırakmamaya

kararlı gürünüyorlar. Rahman'ın Doğu Pakistan halkına Batılı yöneticilere karşı direnmeye davet etmesi ve bu yolda kitlelerin desteğini sağlaması üzerine telâşa kapılan Batılı yöneticiler görüşme masasına oturmak zorunra kalmışlardır. En son haberlere göre Yahya Han - Rahman görüşmeleri başlamış olup Kurucu Meclisin 25 Martta toplanacağı ilân edilmiştir. Ne var ki bu uzlaşma denemesinin de başarısızlıkla sonuçlanma şansı büyük gözükmektedir.

HÜSEYİN İNAN - YUSUF ASLAN ve DENİZ GEZMİŞ YAKALANDI

Onbinlerce kolluk kuvvetinin aylardır aradığı devrimcilerden Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve Deniz Gezmiş yakalandılar.

Devrimciler olarak görevlerimiz :

1 — Arkadaşlarımızı egemen sınıfların zulmüne karşı korumalıyız.

2 — Bu konudaki burjuva propagandalarını yıkmak için yoğun çaba göstermek, emekçi kitlelere haydut olarak tanıtılan bu devrimcilerin halkçı olduklarını anlatmak ve asıl soyguncuları yani sömürücüleri teşhir etmek, ayrıca çıkartılan sağlı sollu çirkin dedikodulara karşı mücadele etmek görevimizdir.

3 — Demokratik güçleri seferber ederek egemen sınıfların bu arkadaşlar üzerindeki karanlık niyetlerini ve oyunlarını bozmalıyız.

4 — Arkadaşlarımızın âdî değil siyasi tutuklu olarak muamele görmelerine çalışmalıyız.

5 — Bu kardeşlerimize karşı görevimiz olan her türlü devrimci dayanışmayı göstermeliyiz.

ODTÜ'ne KATLİAM GİRİŞİMİ

12 Mart'da devrilen kanlı AP iktidarı son toplu katliam girişimini yıkılışından bir hafta önce Orta Doğu Üniversitesindeki devrimci gençlere karşı yaptı.

Gene "arama" bahanesiyle gece yarısından sonra yurtları kuşatan kolluk kuvvetleri modern silâhlarla gençleri ateş altında tuttular. Binler halinde oraya getirilen toplum polislerine, bu kez binlerce kişilik askeri komando ve jandarma birlikleri kalkan olarak kullanıldı.

Çarpışmalar sonucunda devrimci gençlerden ŞENER ERDAL şehit düştü.

Ayrıca bir er ile bir aşçı yamağı da müsademede yara alıp sonradan hastahanede öldüler. Kanlı saldırının yaralı bilançosu ise hayli kabarıktı. Olaylarla ilgili olarak 80'i aşkın sayıda genç parti parti tutuklandılar.

Arama sonucunda ise sadece 5 tabanca, biraz mermi ve bol bol parkapostal bulundu.

Çeşitli bahanelerle üniversitelere toplu ve resmi katliam saldırıları düzenlemeyi son zamanlarda alışkanlık haline getiren AP iktidarı nihayet devrilmiştir, ama onun yerini egemen sınıfların AP'yi de içine alan, bir başka politik kadrosu gelmiştir. Bu nedenle AP'den kimse hesap sormamıştır.

Ama günün birinde halkın öz iktidarı gerçekleştiğinde bugünün suçluları devrimci mahkemelerde mutlaka hesap vereceklerdir.

BİR TİP'Lİ DAHA ÖLDÜRÜLDÜ

TİP Yıldızeli Bölge Sekreteri Ali Han Uluğ geçenlerde evinde ölü bulunmuştur. Uluğ başına bir kurşun sıkılarak öldürülmüştür.

Egemen güçlerin gizli ve kanlı ellerinin bir halk militanını daha öldürdükleri görülüyor. Ali Han, halkın kurtuluşuna inanmış devrimcilere - yurtseverlere karşı girişilen kanlı av zincirinin bir halkası olarak vurulmuştur.

16 ŞUBAT - 16 MART ARASINDA İŞÇİ HAREKETLERİ

Öz Sümbül Kumaş, Şişli Yün, Öğretmen Çorapları fabrikalarında Teksif'e bağlı işçilerin grevi.	10.11.1970'de başladı Devam ediyor.	İşveren sendikanın ücret zammı ve sosyal hak isteklerini kabul etmiyor.
Grundig ve Pertrix fabrikalarında DİSK'e bağlı 600 işçinin grevi.	31.12.1970'de başladı. Devam ediyor.	Toplu iş sözleşmesindeki anlaşmazlık giderilemedi.
Eskişehir Entil Endüstrisi, Ticaret Şirketinde Maden-İş'e bağlı 120 işçinin grevi.	12.1.1971'de başladı. Devam ediyor.	İşveren, yapılan müzakerelerde ücretlere zam yapmayı kabul etmiyor.
Sakarya Uni Royal Fabrikasında, Lastik-İş'e bağlı 630 işçinin grevi.	20.1.1971'de başladı.	Zam isteğinin reddedilmesinden sonra, grevci işçiler, fabrikada hisse sahibi bankalar aleyhinde kampanya açtılar.
Adel Kale Kilit Fabrikasında Kimya İş'e bağlı 234 işçinin grevi.	2.2.1971d'e oturma grevi olarak başladı, daha sonra greve dönüştü.	İşverenin Kimya-İş'i tanımaması üzerine başlayan direniş olaylı olarak devam ediyor.
MAN Fabrikasında işçilerin oturma grevi.	2.2.1971'de başladı.	Maden-İş'e bağlı dört işçinin çıkarılması ve Haziran'dan bu yana 50 işçinin işine son verilmesi, ikramiyelerin ödenmemesi.
Ereğli Demir-Çelik tesislerinde Maden-İş'e bağlı 4500 işçinin direnişi.	12.2.1971 günü başladı, 5 saat sürdü.	Direniş, Maden-İş'e üye olanlardan hâlâ Metal-İş'e aidat kesilmesi üzerine başladı. Referandum sonucunda Maden-İş kazandı.
Kartal Yunus'daki Süperbolit boru fabrikasında Keramik-İş'e bağlı 302 işçinin oturma grevi.	16.2.1971'de başladı. 12.3.1971'de sona erdi.	Direniş, Çimse-İş'in sahte üye fişi doldurması ve işverenin Keramik-İş'i kabul etmemesi üzerine başladı. İşveren referanduma söz verdi. Grev olaylı olarak devam etti. 20 işçi atıldı, 10 işçi gözaltına alındı.

AEG Buzdolapları, Profilo fabrikasında 1300 işçinin direnişi.	19.2.1971'de başladı.	Aktif sendikalı 2 işçinin fabrikadan atılması üzerine başladı. Olay mahkemeye intikal etti.
İmar İskân Bakanlığı Ahşap Prefabrike Konut İnşaat Amirliği'nde çalışan Teknik-İş Sendikasına bağlı 250 işçinin direnişi.	19.2.1971'de başladı.	150 işçinin atılması sebep oldu.
Kocaeli Karamürsel'deki Eternit Boru Fabrikası'nda Serçip-İş'e bağlı 200 işçinin grevi.	20.2.1971'de başladı.	İşverenin ücret zammını kabul etmemesi sebep oldu.
Harteks Makina Fabrikasında Metal-İş'e bağlı işçilerin oturma grevi.	22.2.1971 günü başladı.	İşveren Fabrikayı kapattı. Daha sonra anlaşmaya varılarak müzakereye devam edildi.
TPAO ek inşaatında çalışmak isteyen 3000 işsizin rafineri binasını işgali.	28.2.1971'de başladı.	Olay yerinde jandarma sıkı güvenlik tedbiri aldı işsizler dağıtıldı.
Kavel Kablo Fabrikası işçilerinin grevi.	5.3.1971'de başladı.	Prim ve pazar günleri çalışma konusunda işverenle ihtilâf çıktı.
Murat Cam Fabrikası'nda Hür Cam-İş'e bağlı 60 işçinin direnişi.	10.3.1971'de başladı.	5 işçi temsilcisinin işten çıkarılması ve bölgenin sendikaya yetki vermemesi.
Bursa Belediye Otobüs İşletmelerinde Tümtis'e bağlı 233 işçinin grevi.	11.3.1971'de başladı.	Ücret zammı ve sosyal hakların tanınmaması sebep oldu.
Topçular'daki Çelik-Büro Fabrikası'nda Hür Maden-İş'e bağlı 100 işçinin direnişi.	14.3.1971'de başladı.	İş güvenliğinin kalmaması sebep oldu.